

A photograph of a forest with moss-covered ground and tall trees. The ground is covered in vibrant green moss, and several tall, thin trees with grey bark stand in the foreground and background. The lighting is soft, suggesting a misty or overcast day.

Skogen i litteraturen

Skogshistoriska Sällskapets Årsskrift 2020

1947 SKREV VI SKOGSHISTORIA!

I mer än 135 år har vi verkat för ett aktivare och hållbarare brukande av skogen. 1947 var föreningens historiska exkursion med kalhyggets fader Joel Wretlind. En exkursion som formade det moderna skogsbruket.

Nu fortsätter vi och våra medlemmar att skapa framtiden tillsammans. För vi vet att aktiva skogsbrukare som tänker själva kan göra underverk!

Bli medlem du också!

www.skogen.se/medlem eller 08-412 15 00

FÖRENINGEN
SKOGEN

Skogshistoriska Sällskapets Årsskrift 2020

Skogen

*Har du glömt, att skogen är ditt hem,
Att den stora djupa stilla skogen
står och väntar på dig som en vän?
Lämna stadens oro, kom till skogen åter,
Endast så kan du bli hel igen.*

*Har du glömt, att skogen är din vän?
Myrans vägar under himmelen,
Källan, där det växer upp så ljusa samtal,
Gläntan, där man leker med ett regn,
Är de glömda? Minns du inte dem?*

Bo Setterlind, Nefertites visdom och andra dikter, 1968.

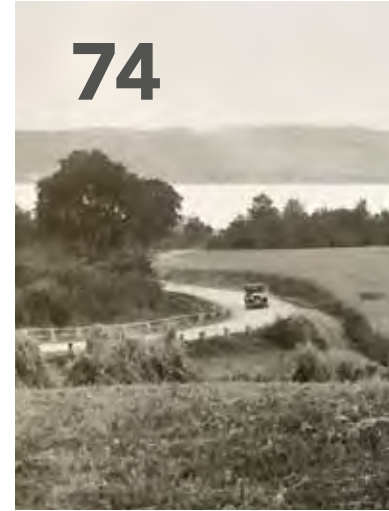
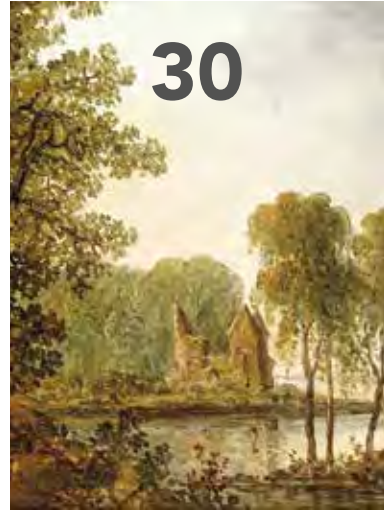
Skogshistoriska Sällskapets Årsskrift 2020

Redaktör: Lars Klingström

Layout: Energi Reklambyrå

Tryck: DanagårdLiTHO, upplaga: 1 700

ISSN 1650-0962

Innehåll

4 Förord

5 Om Skogshistoriska Sällskapets Årsskrift

6 Trender och tankar i skogen för hundra år sedan

12 Det hände i Sverige och världen för hundra år sedan

14 1600-talet

Århundradet då den första världsliga litteraturen skapades i Sverige. Bland den växande utgivningen av böcker fanns det också plats för naturen. Lars Viwallius intar en särställning med sin *Klage-Wijsa öfver thenna torra kalla Wååhr*.

20 1700-talet

Den gryende vetenskapens århundrade. Vetenskapsmän, filosofer och författare fick större inflytande i samhället under den period som brukar kallas upplysningstiden. Carl von Linné var sin tids vetenskapliga gigant medan Carl Michael Bellman vid sidan av sina skildringar av samhällets baksidor också skrev strålande naturlyrik.

30 1800-talets första hälft

Den första berättande litteraturen. Upplysningstidens saklighet ersattes av romantiken präglad av drömmar och känslor. Det dök upp skönlitteratur med motiv från högre ståndskretsar i boklådorna samtidigt som folklivsskildrare började skriva om hur "vanligt folk" framlevde sina liv.

40 1850–1920

Realism, nationalromantik och folkbildning präglar en av de mest omvälvande perioderna i den svenska historien. Nya industrier. Stor befolkningsökning. Mer än en miljon svenskar emigrerade. Folkskolan var ett viktigt verktyg för att göra Sverige till en nation. Litteraturen präglades av både realism och indignation.

74 1920–2000

De allt fler skönlitterära författarnas och poeternas tid. Sveriges förvandling till välfärdsland fullbordades. Vägar byggdes som aldrig förr och inflyttningen till städer och tätorter kulminerade. En våg av skönlitterära författare steg fram och skildrade både gamla tiders oförrätter och mänskliga relationer i det allt mer mångfacetterade samhället. Samtidigt skapades naturlyrik av högsta potens.

96 2000-talet

Urbana perspektiv på skogen dominerar. Under 1900-talets andra halva försvann glesbygden successivt i skönlitteraturen. I det nya, moderna Sverige tog istället städer och tätorter plats som bakgrundsmiljö i böckerna. Men skogen har sedan dess gjort en viss comeback, konstaterar Lars Kardell.

108 Skogshistoriska Sällskapets aktiviteter 2020

109 Tidigare artiklar i årsskriften

114 Aktiviteter 1990–2019

120 Örtugar 2020

121 Tidigare Örtugar

122 Om Skogshistoriska Sällskapet

124 Styrelse och regionala kontaktpersoner

Hans-Jöran Hildingsson
Ordförande i Skogshistoriska Sällskapet

Ett annorlunda år, en annorlunda årsskrift

I NÄRMARE 30 ÅRS TID HAR Skogshistoriska Sällskapet varje år vid juletid kommit ut med en årsskrift innehållande artiklar om skogshistoriska företeelser från alla delar av landet. Författare har framförallt varit medlemmar, hängivna uppgiften att vilja förmedla något av intresse till alla andra. De har därmed också i någon mån medverkat i dokumenterandet av skogshistorien. Även yrkespersoner och skogsforskare har bidragit med artiklar till den allt större samlingen av texter. Alla finns på vår webbsida *skogshistoria.se* och är fullt sökbara. Bokstavligt talat är det en skogshistorisk skatt att botanisera i!

ÅRSSKRIFTEN HAR DENNA GÅNG ETT helt annat innehåll. Sällskapets eminente redaktör förklarar på nästa sida hur temat för årsskriften, Skogen i litteraturen, vuxit fram och hur urvalet av författare och litteraturavsnitt gjorts – från 1600-talet ända in i våra dagar. Alldeles oavsett innehållet i årsskriften har jag för egen del, mest av en tillfällighet, gjort några nedslag i Linnés Västgötaresa från 1746. Det är bitvis en ganska nöjsam läsning, visserligen utifrån ett alderdomligt språk, men där det mesta som kommer i hans väg beskrivs på ett roande, nyfikat sätt – och framförallt faktamässigt. Med kännedom om landskapet ökar naturligtvis läsoplevelsen.

VERKSAMHETEN I SKOGSHISTORISKA SÄLLSKAPET bygger till största del på samvaro och kunskapsutbyte. Under trivsamma former möts vi ute i skogen och andra intressanta platser – presenterar, lyssnar, begrundar, kommenterar och spekulerar kring skogshistorien. Ett minst sagt obehagligt virus har i år satt stopp för nästan allt vi hade planerat, bland annat vårt 30-årsfirande. När dessa rader skrivs har vi precis, och med gott resultat, genomfört ett så kallat webinarium med kontaktpersonerna i vårt regionala nätverk. Värdefulla synpunkter för sällskapets verksamhet har lyfts och listan över framtida intressanta exkursioner har blivit längre.

NÄRMAST PLANERAR VI NU FÖR NÄSTA ÅR där vi med största respekt för rådande pandemi har förhoppningen att kunna genomföra både exkursioner och andra aktiviteter. Några av dem digitalt. Så håll ut!

SLUTLIGEN ETT VARMT TACK TILL årets annonsörer och till alla andra som på olika sätt aktivt bidrar till sällskapets utveckling. Trevlig läsning önskas!

Om årsskriften

Skogshistoriska Sällskapets Årsskrift har getts ut sedan 1991. Den är ett forum där såväl professionella forskare som personer med skogshistoriskt intresse eller med egna minnen från skogen skapar innehållet.

Vi välkomnar bidrag till årsskriften. Ämnet skogshistoria rymmer oändligt många infallsvinklar och det finns mängder av skeenden som väntar på att bli belysta. Inte minst efterlyser vi personliga minnen, sådana som ger liv och färg åt skeendena. Vi är också tacksamma för tips om nya böcker med skogshistoriska inslag och även om tidigare böcker som kanske inte fått så stor spridning.

På grund av att Skogshistoriska Sällskapets kassa är begränsad kan vi tyvärr inte arvoda publicerade artiklar. Detta har dock hittills inte hindrat ett rikt inflöde av texter. Istället brukar författarna uppskatta att vara med om att skriva den svenska skogens historia.

Har du idéer och tankar om ämnen och artiklar för årsskriften så hör av dig till någon av medlemmarna i Skogshistoriska Sällskapets styrelse eller det regionala nätverket. Kontaktadresser finns på sidan 124.

Om årets tema:

Skogen i litteraturen

Den här årsskriften liknar ingen av de tidigare. Ett hugskott på ett styrelsemöte i Skogshistoriska Sällskapet för något år sedan blev till slut verklighet. Skogen i litteraturen är lätt att säga, krångligare att konkretisera. Ämnet är minst sagt svåröverskadligt. Det landade i ett försök att hitta texter som speglar hur skogen har beskrivits under de fem århundraden som det funnits något som kan kallas litteratur i vårt land. Därför finns det också med texter från de tidigaste århundradena som mer speglar naturen än själva skogen.

Under arbetets gång har många bidragit med tips. Ett särskilt tack till professor emeritus Lars Kardell för kapitlet om dagens skönlitteratur med skogsanknytning och till f.d. länsjägmästaren Gustav Fredriksson för texten om Harry Martinson. Redaktören har både blivit stamkund på biblioteket i Ödeshög och hemtam med litteratursidorna på nätet. I slutändan har det blivit ett personligt urval av några givna författares texter och av sådana som idag är näst intill glömda. Många kommer säkert att sakna någon, eller några.

Min ambition – och förhoppning – är att årsskriften ska ge en stunds avkopplande läsning, kanske hitta någon gammal bekant – eller bli inspirerad att läsa mer av någon annan.

Lars Klingström

Ljunghedarna i Simlångsdalen i södra Halland började skogsodlas i slutet av 1800-talet. Tankarna på att göra Tönnersjöheden till försökspark tog fastare form under 1920 och förverkligades tre år senare.

Erik Valinger är professor emeritus i skogs-skötsel vid institutionen för skogens ekologi och skötsel, SLU Umeå. Han är också vice ordförande i Skogshistoriska Sällskapet.

Nu var det 1920

Trender och tankar i skogen för 100 år sedan

Första världskrigets effekter på Sveriges utveckling blir allt tydligare under året och vi ser ett utökat internationellt utbyte inom skogssektorn som drivs av representanter från några av Europas länders försöksparkar.

Skogsveckan 1920

När riksdagsmannen och tidigare statsministern (1906–1911) *Arvid Lindman* höll sitt hälsningsanförande vid Skogsveckan den 19 mars 1920 betonade han skogsnäringsens vikt för att skapa förutsättningar för svenskarnas liv. Han menade att en av krigets allvarligaste verkningar för den svenska befolkningen var att importen hade strypts. Men, med hjälp av de egna agrara näringarna lyckades Sverige ”hålla både svält och kyla stängin”. Krigets verkningar upphörde emellertid inte i och med krigsslutet, utan det var fortfarande nödvändigt att utnyttja inhemska råvaror fullt ut. Lindman påpekade därför hur viktigt det var att på sikt kunna öka tillväxten i skogarna för att kunna få högre skördar. För att

göra detta möjligt önskade han att den vetenskapliga forskningen vid Skogshögskolan och Statens skogsforsöksanstalt, som enligt honom var en grund för praktiskt arbete i skogen, borde förläggas i samtliga landsändar, eftersom förhållandena i är så skiftande. Han poängterade också att forskningen måste ges en tryggad ekonomisk försörjning.

Riksdagens arbete med etablering av försöksparkar

I maj accepterade Jordbruksutskottet professor *Gunnar Schottes* förslag från 1918 om att inrätta fasta försöksparkar i Sverige. Jordbruksutskottet ansåg, liksom Lindman, att försöksparkerna borde inrättas i landets olika delar. Man betonade att parkerna borde placeras i de delar av landet där skogen har störst statsekonomisk betydelse. Samtidigt beslöt man att utvidga Statens Skogsforsöksanstalt, något som verkställdes redan under samma år.

Internationaliseringen tog fart

Första världskriget hade påverkat skogsutbildningarna i flera länder, tydligast i södra Europa. Från rektorn för Hochschule für Bodenkultur i Wien, professor *Adolf Ostermayer* kom en förfrågan om Sverige kunde bistå med nödvändiga praktikplatser för österrikiska skogsstudenter. Hans vädjan skickades vidare via en annons i tidningen Skogen, undertecknad av Skogshögskolans rektor *Anders Wahlgren* och chefen för Statens Skogsforskningsinstitut professor *Gunnar Schotte*. Som en brasklapp poängterades att eventuella praktikvärdar förväntades stå för studenternas resa till och från Österrike liksom också för anskaffning av utrustning som till exempel arbetskläder.

Det europeiska samarbetet inom skogssektorn hade startats redan i slutet av 1800-talet. Vid ett möte i försöksparken Eberswalde i Tyskland år 1892 bildades unionen *International Union of Forestry Research Stations*. Då antogs stadgarna för unionen som omfattade de skogliga försöksparkerna i Tyskland, Schweiz och Österrike. Sverige kom inte med förrän några år innan första världskriget bröt ut. Från och med 1920 bestod unionen av skogliga försöksparkar i Tyskland, Schweiz, Österrike, Italien, Ungern, Bulgarien, Holland, Portugal, Rumänien, Sverige och USA.

Unionens första och viktigaste mål var att skapa en gemensam syn på hur skogliga försök skulle planeras och genomföras så att det blev möjligt

Rektor Adolf Ostermayer, Rektor för Hochschule für Bodenkultur i Wien. BOKU, Wien.

Värdefullare skog med förädlade plantor

 SVENSKA SKOGSPANTOR

Professor Olof Tamm i sitt laboratorium på Skogshögskolan. Mediabanken SLU.

att jämföra dem. Unionen existerar än idag i form av *International Union of Forest Research Organisations* (IUFRO) som inte bara omfattar försöksparker utan också forskningsorganisationer.

Forskningens inriktning

Av 1920 års "Meddelanden från Statens Skogsförsöksanstalt" (MSS) framgår att forskningen var inriktad på gallring, förband, provenienser, trädslag samt försumpning och nedlavning. En av artiklarna tycker jag särskilt förtjänar att omnämnas. Professorn i marklära, Olof Tamm, redogör för hur han utforskat olika ståndorters möjlighet att producera skog. Resultaten visade att mineraljorden på de flesta ställen i Sverige är så pass rik på mineral att den därför med viss bearbetning kan vara lämplig för skogsplantering.

Samtliga av årets publicerade studier innehåller material och metodbeskrivningar som är av så hög kvalitet att de även idag kan gå att upprepa. Den litteratur som finns redovisad i artiklarna är till övervägande del på tyska, helt i enlighet med unionens inriktning.

Av den redovisade verksamheten märks också hur viktig förståelsen av skogens produktion var. För att studera detta hade man anlagt ett femtontal nya uppskattnings- och gallringsytor. Studierna över främmande trädslag i landet inskränkte sig till två ytor med lärk i Värmland och två granplanteringar med tyskt granfrö som uppvisade "bättre trivsel än vad som förmodats"! De skogsmarkstudier som redovisades var planteringar på Ljunghedar, där några av ytorna låg på kronoparken Tönnersjöheden i Halland. Flertalet av de ytor som uppmättes under året låg på

ställen i landet där professor Gunnar Schotte tidigare föreslagit att en skoglig försökspark bör placeras. Han önskade placera dem i övre Norrlands skogstrakter, södra Norrlands- och övre

Dalarnas skogstrakter, Bergslagen och Småländska höglandet samt södra Sveriges bok- och Ljunghedsområden.

Därför förordade han Kronoparkerna Svartberget och Kulbäcksliden vid Vindeln, Tönnersjöheden i södra Halland och Siljansfors väster om Mora. Några av de

försöksytor som etablerades för 100 år sedan följs än idag och arvet att förvalta dessa ytor och de äldre försöksparkerna har övertagits av Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Under senare tid har även några ytterligare försöksparker etablerats för att representera skogliga förhållanden som de äldre parkerna inte uppfyllde.

Sådd eller plantering?

Också tidningen SKOGEN skrev mycket om virkesproduktion det här året, som var ett särskilt gott kottår för tall i kärva klimatlägen. Docent *Edvard Wibeck* skrev ett upprop till hugade kottplockare i övre Norrland om att under den kommande vintern samla "mesta möjliga mängd tallkott". För att få bästa möjliga kvalitet på fröet och för att plockningen ska bli så effektiv som möjligt föreslog han att den ska ske i unga, växtliga bestånd med hjälp av den *Lindbergska kotträfsan*. "Plockas rikligt med kott så räcker det till goda tallföryngringar i kärva klimatlägen

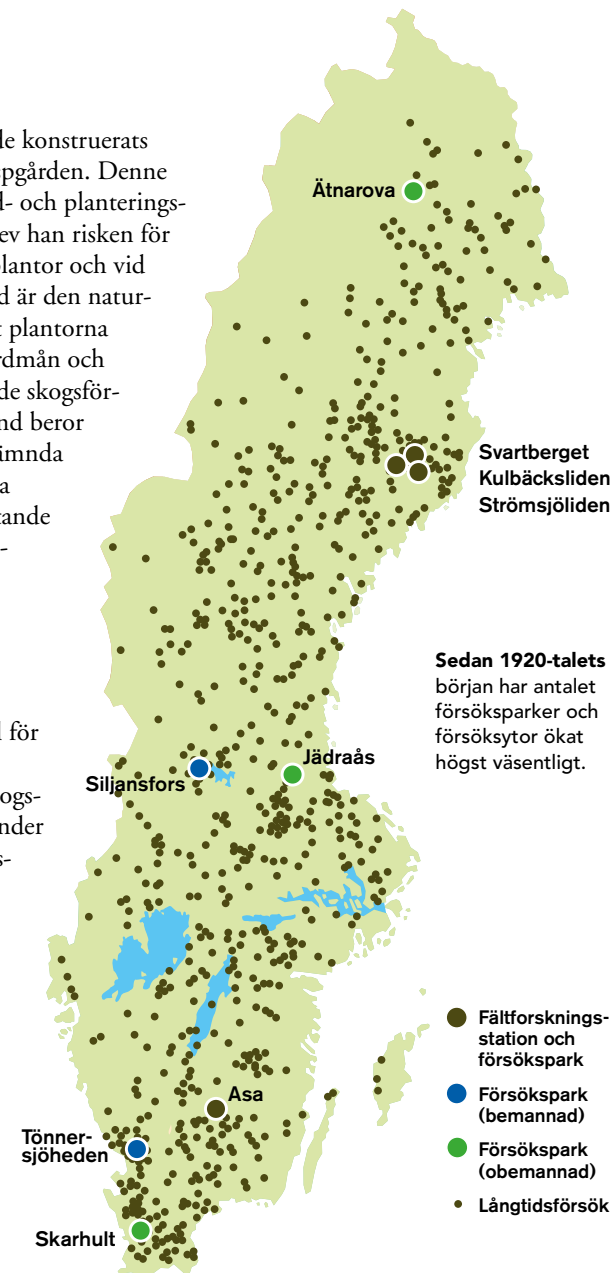

Den Lindbergska kotträfsan. Mediabanken SLU.

under lång tid framåt". Kotträfsan hade konstruerats av jägmästare *Ferdinand Lindberg* i Bispgården. Denne redovisade själv resultat från både sådd- och planteringsförsök i ett senare nummer. Där beskrev han risken för rotdeformationer vid omskolning av plantor och vid spettplantering. Han betonade att sådd är den naturligaste av alla kulturmetoder därför att plantorna redan från början anpassar sig efter jordmån och förhållandena i marken. De misslyckade skogsförnyngningsresultaten som fanns i Norrland beror enligt Lindberg inte enbart på ovan nämnda förhållanden, utan även på att felaktiga fröprovenienser använts, skador av betande kreatur och bristande utförande av förnyngningsarbetet.

Skogsarbetarnas boendeförhållanden

I april 1919 kom en lag som tvingade arbetsgivare att ordna boende och stall för arbetarna vid avverkning och kolning. Det gjorde att diskussionerna kring skogsarbetarnas levnadsvillkor tog ny fart under 1920. Det hade framkommit att skogsarbetare i British Columbia bodde betydligt bättre än sina svenska kollegor som framlevde vintrarna i boenden som var mer än miserabla. I Nordamerika fanns specifika krav som måste uppfyllas. De var skyldiga att visa för hälsovårdsinspektör att varje arbetares luftutrymme i boendet var tillräckligt och att golvet i bostaden täckts med bräder eller

Välkommen till en grönare bank

Vi hjälper dig med investeringar, generationsskiften och andra frågor som är viktiga för dig, din familj och ditt företag.

seb.se/skogochlantbruk

Skogsarbetarnas boendeförhållanden

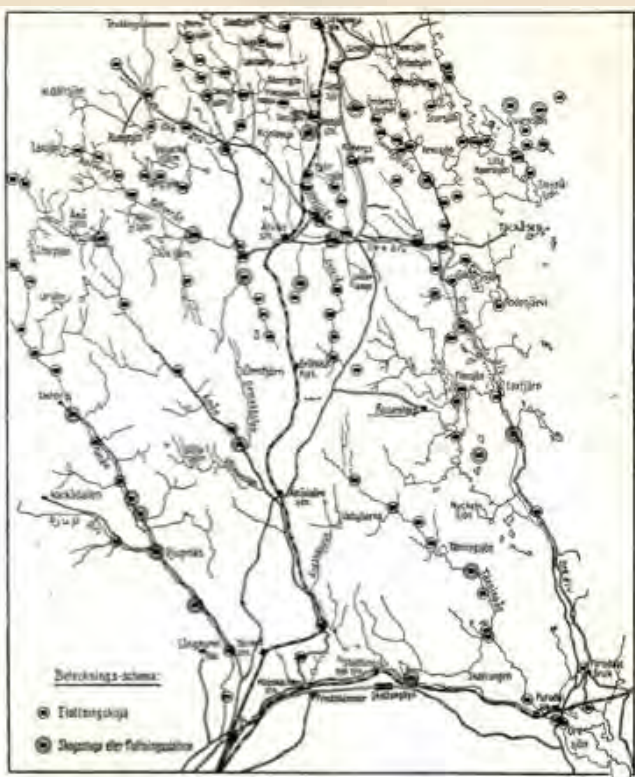
Bilderna är hämtade ur en artikel i tidningen Skogen 1920.

Det var skillnad på folk och folk 1920. Medan tjänstemän fick bo i en egen stuga uppfördes baracker med upp emot 16 personer i samma rum. Alla bilder är hämtade ur tidningen Skogen 1920.

Skogsarbetarkoja från trakten av Gällivare socken, Norrbottens län. Koja och stall sammanbyggda med ingång till manskapsrummet genom stallet; Kojan var försedd med eldpall samt gemensam brits.

Domänstyrelsen klargjorde 1920 hur bostäder för personalen skulle utformas för att uppfylla de nya kraven. Som framgår av kartan över Ore älv med biflöden handlade det om ett stort antal byggnader.

plank som låg minst 1 fot över marken. Det var också krav på att bostaden hade järnspis eller kamin som medförde att rummet kunde hålla en temperatur mellan 16 och 18 grader och att det hade fönster.

UNDER 1920 KLARGJORDE Domänstyrelsen vilka förhållanden som skulle uppfyllas för sin personal. Man definierade hur fasta bostäder för skogsarbeten och för flottningsarbeten som ska användas flera år framåt, och tillfälliga, som endast ska utnyttjas vid ett enstaka tillfälle, skulle se ut. Inom ramen för Domänstyrelsens krav fanns även ritningar över de boenden som avsågs för de olika bostäderna. De bostäder som föreslogs varierade avsevärt mellan tjänstemän och arbetare. Där tjänstemän förfogade över en hel skogsstuga med ett eller två rum bodde arbetarna i baracker med upp emot 16 personer i samma rum. För att uppfylla målen krävdes också en mycket god planering. Av den bifogade kartan över flottningsområdet längs Ore älv med biflöden framgår tydligt den stora mängd byggnader som måste uppföras. Som också framgår av bilderna i tidningen Skogen var skogsarbetarnas boendeförhållanden högst varierande och i de flesta fall skandalöst dåliga. ■

Gallra för framtiden!

Kunskap, både ny och gammal, är viktig för att skogen ska utvecklas och även långsiktigt bli ekologiskt och ekonomiskt hållbar.

Vi bidrar med vårt kunnande – och du med ditt!

Sydved

Allt bygger på förtroende.

Tel. 01046-38000 - www.sydved.se

Nu var det 1920

Händelser i Sverige och världen för **hundra år** sedan

Efter de mörka krigsåren vände konjunktureren uppåt igen och nöjeslivet började blomstra. I Sverige togs ett viktigt steg för ökad jämställdhet mellan könen.

Av Lars Klingström

Den 10 mars tillträdde Hjalmar Branting som Sveriges statsminister och bildade den första parlamentariskt valda socialdemokratiska regeringen i Europa.

Vid årets början infördes i USA totalförbud för tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker. Det beredde vägen för de gangstersyndikat som istället tog över hanteringen av alkohol.

Riksbankens skyldighet att på begäran växla in sedlar mot guld avskaffades.

Kvinnan blev helt jämställd med mannen inom äktenskapet. Enligt den nya giftermålsbalken som börjar gälla den 17 april slapp hon framgent att ha sin make som förmyndare.

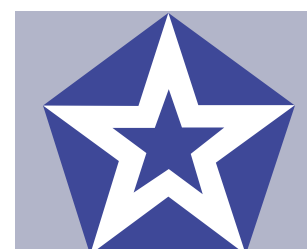
I en ölhall i München lade Adolf Hitler fram Nationalsocialistiska Tyska Arbetarpartiets program. Det krävde att Tyskland rustades upp, ett vidgat stortyskt livsrum och att den germanska rasen skulle ha en ledande ställning.

Arkitektur och formgivning tog nya vägar. Efter ett halvt sekel av tyngd och överdåd gällde nu stram enkelhet i en stil som internationellt kom att kallas "Swedish grace". Gunnar Asplunds stadsbibliotek i Stockholm är sedan dess en vallfartsplats för världens arkitektstudenter.

Elsa Andersson från Ängelholm blev Sveriges första kvinnliga flygare när hon fick sitt aviatördiplom den 30 juni. Året därpå genomförde hon två uppvisningshopp med fallskärm. Vid det tredje, i januari 1922, utlöstes inte skärmen och hon förolyckades.

Nationernas Förbund (föregångaren till FN) bildades i den stämning av "aldrig mer" som präglade världen efter krigsåren. Att det inte räckte blev snart uppenbart.

Konjunkturerna vände uppåt efter de mörka krigsåren. Nöjeslivet tog fart och begreppet "det glada 20-talet" föddes.

Ännu en förhoppning om en bättre värld tändes när de sjunde olympiska spelen kunde genomföras i Antwerpen trots att staden fortfarande låg i ruiner. Ölänningen William Petersson knep en guldmedalj i längdhopp med 7,15 meter.

Spanska sjukan som under tre år tagit livet av bortåt sex procent av världens befolkning, kunde vid slutet av året äntligen förklaras besegrad.

1600-talet

Den första världsliga litteraturen

Under det här århundradet började det finnas något som kan kallas litteratur i Sverige. Tidigare hade nästan allt som kommit i tryck varit religiösa texter och lagar. Nu bereddes också naturen plats i den växande utgivningen av böcker och skrifter.

Klara sjö från Kungsholmen 1691. Målning av holländaren Cornelis van der Meulen, verksam i Sverige från slutet av 1670-talet. Målningen är beskuren på båda sidorna. Wikiwand.

Den första tryckta boken i Sverige är fabelsamlingen *Dialogus Creatururum Moralizatus* (Skapelsens sedelärande samtal), som gavs ut 1483 i en förmodligen mycket begränsad, handkolorerad upplaga. Det var bara 38 år efter att Johannes Gutenberg hade gjort sin epokgörande innovation.

Erikskrönikan är Sveriges äldsta skriftliga dokument som framställts för att ge detaljerad bild av ett längre händelseförlopp. På rim redogör den för Sveriges politiska historia från 1229 till 1319 då den treårige Magnus Eriksson utsågs till kung.

Den heliga Birgitta (ca 1303–1373) lämnade ett stort antal skrifter och dagböcker efter sig. Alla dock religiöst präglade.

En vivör och skojare skrev första naturlyriken

VID MITTEN AV 1660-TALET publicerade läkaren och vetenskapsmannen Urban Hiärne den första romanen på svenska, *Stratonice*. Nästan samtidigt kom Georg Stiernhielms diktsamling *Musa Suetihiz-antes* ut. Den förlänade Stiernhielm epitetet ”den svenska skaldekonstens fader” som sedan dess följt honom i litteraturhistorien. Ett annat känt 1600-talsnamn är Haquin Spegel, (1645–1714) som i diktverket *Gudz verk och hvila*, behandlande skapelsehistorien – med bland annat tydliga hänvisningar till skogens olika nyttor.

De överträffades dock alla av vivören och skojaren Lars Wivallius. Han föddes år 1605 som Lars Svensson och växte upp på familjens gård Vivalla i Närke. Efter studietiden i Uppsala gav han sig ut på en bildningsresa i Europa. Han reste som det anstod en förnäm adelsman och framställde sig också som en sådan under namnet Erik Gyllenstierna.

I Tyskland flyttade han mellan städer och småriken och levde ett galant högreståndsliv. Men snart beslogs han för sitt förespeglade namn och de förmåner han på så sätt förskaffat sig. Några gånger hamnade han inför rätta och tvingades tillbringa längre och kortare perioder i olika fångelser.

Allt detta klammeri med rättvisan bidrog verksamt till att han också utvecklade såväl juridiska insikter som sin poetiska och verbala förmåga. Språkkunnig som han var höll han långa och kvicka pläderingar för sin sak. Han skrev också ständigt långa inlagor och hyllningsdikter till dem som kunde släppa honom fri. Det var bara under fångelsevistelserna som han ägnade sig åt att skriva dikter.

PÅ VÄG TILLBAKA TILL SVERIGE gick han dock för långt. Han uppträdde nu som adelsmannen Svante Stenbock och charmade såväl greve Ulf Grip på Björkeberga gård utanför Hesselholm, som dennes dotter Gertrud. Han lånade pengar av pappa Ulf, rymde med Gertrud och gifte sig med henne i hemlighet. Innan avfärden tog de med sig värdesaker som avyttrades under färden mot Stockholm. Greve Grip blev förstås rasande och Lars Wivallius hamnade så småningom i danskt fångelse med en dödsdom hängande över sig. Men återigen lyckades han med sin verbala och poetiska förmåga bli satt på fri fot och bege sig till Stockholm. Men greve Grip var honom i hämlarna och så småningom hann också rättvisan ifatt honom.

Den nu ökände äventyraren och poeten spärrades in på Kajaneborg, det svenska rikets yttersta utpost mot Ryssland, belägen mitt i Finland. Hela fem år kom han att tillbringa i den dystra fästningen, omfluten av den strida Kajane älv. Det var där han skrev sin berömda ”Klage-wijsa öfver thenna kalla och torra Wåårh” som sedan dess intar en framskjuten plats i den svenska litteraturhistorien. Den är dock långt ifrån någon klagovisa utan en strålande hyllning till allt det underbara som finns i Sveriges natur.

Efter frigivningen delade Lars Wivallius sin tid mellan Vivalla och Stockholm där han livnärde sig som ”brännvinsadvokat” med processer som specialitet. Han dog 1669 och ligger begravd på Katarina kyrkogård.

Perspektiv på 1600-talet

Konsten

Tyska, franska och holländska konstnärer och inte minst arkitekter rekryterades till Sverige för att manifesteras de rikedomar som adelsmännen roffat åt sig under 30-åriga kriget. Mängder av praktfulla slott och herresäten uppfördes under den här tiden. Konstnärerna ägnade sig med få undantag åt porträttmåleri. Ett undantag var Eric Dahlberg som i sitt planverk *Suecia antiqua et hodierna* förmedlade (överdrivna) bilder av barockens arkitektur. Här Hörningsholm.

Samhället

Ett århundrade präglat av Sveriges stormaktsambitioner med krig och massutskrivning av soldater. Samtidigt svält befolkningen till följd av ”lilla istidens” fortsatt bistra klimat. Man dignade också under höga skatter för att hålla krigsmakten igång. Flera gånger svepte pesten över landet. Ett mörkt kapitel var de häxprocesser som godtyckligt kostade cirka 300 kvinnor livet på olika håll i landet. En av 1600-talets otaliga bataljmålningar. Okänd konstnär.

Skogen

Järnhanteringen ökade snabbt och nya vapenfaktorer etablerades. Utvecklingen fick skjuts genom den stora invandringen av yrkeskunniga valloner. Inte bara smeder utan också kolare lockades att slå sig ner i Sverige. Behovet av träkol från skogen ökade i samma takt som nya järnbruk anlades. I Mellansverige började det bli brist på lämplig skog att kola. I det gleset befolkade Norrland var skogarna fortfarande näst intill helt oröda. Målning: Söderfors bruk. Pehr Hilleström.

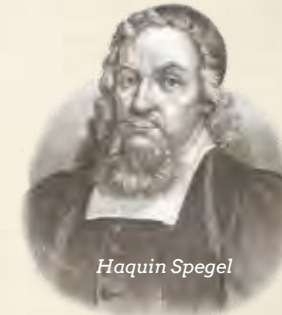
Ur Gudz Werk och hvila, tredje dagen

*At Jorden på een Stund så fruchtbar kunde blifwa;
Gud sade; Genast stood then rake Ceder ferdig
På Bergens höga Kull samt Larix seeg och härdig
Ther jempte Fuur och Tall /Een/ Ask och smerta Biörkar*

*Afhwilke skiärs gott Ris som Barna-Tuchten yrkiar.
På flakka Fältet haar then hårda Eek sig rotat
Samt sköna Böken then som altid blifwer hotat
Then Skugge-wida Lind och Aspen then som bäfwar
För hwar een Wäderpust som then med Frossan sträfwer.*

*I Dalarna och ut med klara Bekkar
Seer man at Widian sig samt Aal och Pijl-Trä strekker:
Men gröna Engarna bepryda Myrte-Buskar
Häg/Oxell/ Roosen-Törn/ i hwilka Haren snuskar.*

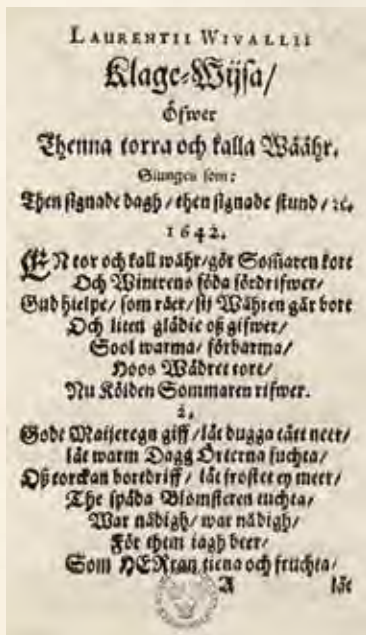
*Een Gud så good som rik! Han wille så försörja
Thet första Echa Paar/ som skulle Huushåll börja;
Gaaf Trä som med sin Frucht mång Diur i Skoogen föda
Ja the osnygga Swin til största Fetma giöda!
Så haa wj rikelig alt thet wi nu betarfwa
Och ingen är rät arm fast han får aldrig ärfwa!
Nytta som man hafver utaf Skogen.
Ty Skoogen gir oss Trä om wi haa Lust at byggia.
Han gifwer Weed och Kohl om man wil koka bryggia
Han gifwer Mast och Kiööl och mangahanda Timmer*

Haquin Spegel

I Haquin Spegels stora diktverk *Gudz verk och hvila* skriver han om bibelns skapelseberättelse. Citatet är hämtat ur den del som handlar om Guds arbete den tredje dagen och innehåller formuleringar om skogens nytta som inte står dagens långt efter. Dock inte den om nyttan av björkris.

Texten återges här lätt redigerad. Bland annat har bokstav j ersatts med i för att förenkla läsningen.

Lars Wivallius "Klage-Wijsa" trycktes första gången 1642 i begränsad upplaga. Det var samma år som han släpptes fri från Kajaneborg.

Papper. Fram till 1600-talet var så gott som allt papper importerat. Den första "papperskvarnen" lär ha anlagts vid Stockholms ström på 1520-talet. Det finns också osäkra uppgifter om ett pappersbruk anlagt av biskop Brask i Söderköping vid samma tid. Däremot vet vi att det på 1600-talet började dyka upp pappersbruk på flera håll i landet. Råvaran utgjordes uteslutande av linnelump – och skulle så göra i ytterligare två århundraden.

Klage-Wijsa öfver thenna torra kalla Wåähr

Lars Wivallius dikt från 1642 omfattar i original hela 22 verser. Här återges hälften av dem.

*En torr och kall vår gör sommaren kort
och vintrens föda fördriver.
Gud hjälpe, som rår, si våren går bort
och liten glädje oss giver.
Sol varma, förbarma!
Hos vädret torrt
nu kölden sommaren river.*

*Gott majeregn giv, lät dugga tätt ner,
lät varm dagg örterna fukta!
Oss torkan bortdriv, lät frosten ej mer
de späda blomsteren tukta!
Var nådig, var rådig!
För dem jag ber,
som Herran tjäna och frukta.*

*Lät väderet kallt och torkan oblid
ej tvinga rosorna röda,
lät åkeren stolt ej läggjas så nid,
att han ej bonden kan föda!
Bevara från fara
i allan tid
den späda jordenes gröda!*

*Lät himmelens port utvidga sin gång,
hjälp molnen högre uppstiga,
lät höra oss fort skön näktergals sång,
som kölden tvingar att tiga!
Lät sjunga de unga
med stämmor mång!
Lät barnen dansa och niga!*

*Lät dansa å rad folk, stora och små,
lät färla sommarens färlor!
På blomster och blad lät tillra och stå
de våta himmelska pärlor!
Lät kvittra, lät tittra
steglitsor små,
hos granna svenska sädsärlor!*

Den **dystra Kajaneborg** låg på en liten ö mitt i den strida älven. Lithografin av hur den kan ha sett då Wivallius satt där gjordes av Johan Jacob Ahrenberg i början av 1700-talet.

*Giv glädje och tröst, lät lärkjan ej dö,
lät leva sommarens svala!
Hugsvala vart bröst på Sveriges ö,
som nu mån sorgeligt tala!
Giv sommar, giv blommer,
giv gott grönt hö,
lät göken ropa och gala!*

*Mot gryningen blek, mot dagningen blid,
när natt och dag sig åtskilja,
lät höras mång lek om sommarens tid,
djur dansa, spela och gilja!
I strömmen ej glömmes
mång lax, mång id,
mång fisk tå hava sin vilja!*

*Gör dagen oss lång, gör natten oss klar,
lät duggregn varma nerfalla
och locka till sång den fågel som har
tyst varit vintrens kalla!
Lät klinga, lät springa
mångt hjon, mångt par,
lät fröjdas människor alla!*

*Lät skogen stå grön, lät jorden få fukt,
se till, att oss intet trängjer,
lät fläkta en skön och härlig en lukt
av skogar, åkrar och ängjer!
Lät kransas, lät dansas
med fröjd och tukt,
lät bäddas brokota sängar!*

*Släpp boskapen vall, lös oxen ur bås,
driv få och fänat åt skogen!
Lät öken få stall in under Guds lås,
lät bonden glädjas vid plogen!
Höst mustig gör lustig,
lät säden fås
av åkren ymnig och mogen!*

*Lät grönskas hans får, lät blomstras hans äng,
hjälp fylla bingarna blotta!
När bonden själv rår, får krigsman ock säng
att vila lemmarna trötta.
Still vreden, giv freden!
Mång piga, mång dräng
tå glädjas över all måtta.*

1700-talet

Den gryende vetenskapens århundrade

Under 1700-talet fick vetenskapsmän, filosofer och författare större inflytande i samhället. Yttrandefrihet, religionsfrihet och tryckfrihet diskuterades flitigt samtidigt som vetenskapen tydligt tog plats i samhället – och i litteraturen.

Drottningholm.
Efter en etsning av
Elias Martin. Slutet av
1700-talet. Bukowskis.

1700-talet var bildningens århundrade i Sverige och en del av den internationella strömning som kallas *upplysningstiden*. Flera kungliga akademier och lärda sällskap bildades. Först ut var Vetenskaps-Societeten i Uppsala 1710. Därefter kom Vetenskapsakademien 1739, Vitterhetsakademien 1753, Musikaliska akademien 1771 och Svenska akademien 1786.

Upplysningstidens litteratur

SÅVÄL CARL VON LINNÉ SOM Carl Michael Bellman är omöjliga att gå förbi när det handlar om 1700-talets litteratur. Linné för sina banbrytande vetenskapliga insatser, typiska för upplysningstiden där det handlade om att ta reda på och veta. Bellman för sina dikter, ofta med mytologiska motiv blandade med simpla Bacchushyllningar och strålände naturlyrik. Ingen av dem har speciellt ägnat sig åt skogen, men den skymtar då och då förbi i deras texter.

Desto mer behandlar stadsmajoren Anders Rosensten i Halmstad detta ämne. I upplysningstidens anda gav han år 1637 ut en bok, som brukar betecknas som den första läroboken i skogsskötsel. För denna insats invaldes han i Kungl. Vetenskapsakademien när den instiftades två år senare. Efter hans död gavs den ut i nya upplagor, kompletterade med ytterligare kapitel, skrivna av Lundaprofessorn Blechert Trozelius. Den senaste kom år 1771. Bokens inledande kapitel ger en intressant bild av tillståndet i de svenska skogarna vid mitten av 1700-talet.

Carl von Linnés Lappländska resa:

En både vetenskaplig och fysisk bragd

Carl von Linné var bara 25 år gammal när han den 2 maj 1732 påbörjade sin första landskapsresa. Inte förrän den 10 oktober var han tillbaka i Uppsala igen efter att under stora strapatser till fots, till häst och här och var med roddbåt ha färdats mer än 200 mil runt Bottenviken.

FRÅN UPPSALA RED OCH VANDRADE han längs kusten upp till Umeå där han gjorde en avstickare upp till Lycksele, därefter vidare till Luleå och en ny avstickare till Kvikvik och vidare genom fjällvärlden in i Norge. Åter till Luleå och en tredje avstickare längs Torne älv till Vittangi. Återfärden gick längs östra sidan av Bottniska viken till Åbo och slutligen via Åland till Grisslehamn. Hela tiden antecknade han flitigt allt det nya och i hans ögon intressanta som han tog del av. Bara det en prestation i perspektiv av svårigheterna med att bara ta sig fram i det väldiga, och till stor del väglösa land han mötte.

DIREKT EFTER AVFÄRDEN från Uppsala var han fylld av förväntan och glädde sig åt att våren var kommen: *Nu stod vinterrågen 1 kvarter hög och kornet hade nyligen utvist ett blad. Björken begynte nu spricka ut och alla löfträd visa sina löf, förutan alm och aspen.*

Rundt omkring ligger slätten, till en fjerdingväg ungefär, grön af Ceres (säd), der omkring går berg och änteligen skog.

*Lärkan sjöng hela vägen för oss, darrande i luften
Himmelen var klar och varm, västan vädret svalkade med en behagelig
pust och en dunkel färg begynte från väster betäcka himmelen.*

*Nu begynte skogen allt mehr och mehr tillta, den ljufva lärkan, som tillförne
uppehållit våra öron, öfvergaf oss; men åter en annor emottager oss i skogen med
lika stor compliment nämligen kleran, (taltrasten) då hon på högsta grantoppen*

Carl von Linné blev fascinerad av den samiska befolkningen och dess leverne. Han införskaffade en samisk dräkt som han senare ofta använde sig av i olika sammanhang.

Perspektiv på 1700-talet

Konsten

I början av 1700-talet övergick barockens dramatiska, närmast svulstiga konst i en mer dekorativ och graciös stil som vi idag kallar rokokostil. Målningarna blev mer drömlika, konturer mjukades upp och färgskalan blev kallare. Ofta användes ljusa färger, inte sällan pastell. Alexander Roslin, Pehr Hilleström och Elias Martin är typiska företrädare för 1700-talskonsten. Målning: Elias Martin.

Samhället

Efter Karl XII:s död kom en reaktion mot det enväldige som tidigare präglade Sverige. Istället tog riksdagen över makten. De första politiska partierna – hattarna och mössorna – växte fram. Hattarna representerade adeln, mössorna samlade de lägre stånden. Gustav III:s statskupp 1772 stärkte åter kungens roll och makten kom istället att delas mellan riksdag och kung. Flera vetenskapliga akademier bildades och tryckfrihet infördes. Målning av Elias Martin, Gustav III besöker konstakademien.

Skogen

I de mellansvenska bergsbygderna började bristen på åtkomlig skog bli kännbar. Nya järnbruk anlades därför på avlägsna platser med goda sjöförbindelser längs Bottenvikens både västra och östra kuster. Bakom de nya bruken stod invandrade affärsmän från Tyskland, Frankrike, England och Skottland, ofta tillhöriga den så kallade "Skeppsbroadeln" i Stockholm. Målning av Johan Petter Cumelin, 1790.

spelar för sin käresta, äfven låter oss fagna oss der af, ja hon stämmer så högt in med sina diverse toner, att hon ofta mästrnar näcktergalen, sångarnes mästarare.

Här i skogen sågo vi oräknelige tallar, som hade fuller en tjock båhl, men ingen proportionerlig höjd, de nedersta grenarna voro så långa som de öfversta och toppen fattades, ja alla grenar tycktes komma, som på en palm, och öfverst vara som afklipt, jag lämnar jordmonen och admirerar, att naturen äfven söker klippta sina trån, kallar allt så dem Pinus plicata (kvasttall).

Kommen norr om Lycksele gör han denna, i senare tider ofta citerade anteckning: *Skogen stod full af stora tallar, helt fäfang, ty ingen gör hus af honom och af ingen ätes han. Mig tycktes han kunde göra tjenst, om beck och tjära brändes af honom.*

Nybyggare som sätta sig ned hos lapparna, dem älska de, visa dem gerna, hvarest hö kan samlas, det de sjelfva ej behöfva, ty renen äter hälst på torra platser; då de af nybyggaren mena sig få köpa mjöl och mjölk.

Linné kryddar också sina iakttagelser med personliga beskrivningar av resans strapatser. Den 2 juni beskriver han hur han efter att ha gått över milen på blöta myrar närmast ångrade vad han företagit sig: *Hvart steg stod vattnet upp till knäs. Somligestäds gick djupet utan botten, att vi måste vända hela trakten om. Våra kängor voro fulla med kallt vatten, ty kälen låg på somliga ställen. Jag önskade då aldrig hafva påtagit mig denna resan. Och på det alla elementer skulle vara contraira, (emot oss) regnade och blåste det.*

Den ständigt lika nyfikne och flitigt antecknande Linné, beskrev under sin långa resa till Lappland ungefär hundra, tidigare inte kända arter. Han sammanställde senare resultaten av resan i boken *Flora Lapponica* som kom ut 1737. Senare översattes den till engelska och publicerades år 1811 som *Lachesis Lapponica: A Tour in Lapland*.

Carl Michael Bellman (1740–1795) räknas som en av Sveriges nationalskalders. Hans betydelse för senare svensk litteratur kan jämföras med William Shakespeares för den engelskspråkiga.

Carl Michael Bellman:

Högt, lågt och vulgärt blandat med lysande naturbilder

CARL MICHAEL BELLMAN INLEDDE sin yrkesbana med en provanställning i Riksbanken. Den begynnande ämbetsmannakarriären avbröts dock bryskt sedan han hamnat i ekonomiska svårigheter. Bellmans liv tog sedan en annan bana, där hans poetiska och musikaliska talanger kom att bestämma riktningen.

BELLMAN BLEV SNART ETT VÄLKÄNT och högt uppskattat namn på huvudstadens krogar där han underhöll med både dryckesvisor och mer högstämda alster. Det finns många vittnesmål om hans förmåga att trollbinda sin publik. Han var en lysande estradör, som inte bara sjöng och spelade, utan också framförde sina visor som små teaterföreställningar där han ibland agerade flera personer samtidigt. Det har också talats om hans skicklighet i att härmna olika röster och musikinstrument. Ryktena om den geniale underhållaren Bellman nådde också kungen, Gustav III, som utnämnde honom till hovpoet.

MEG FREDMANS EPISTLAR, utgiven 1790, fem år före sin död, placerade han sig för evigt på en framskjuten plats i den svenska litteratur- och musikhistorien. Idag förknippas han oftast med sina skildringar av livet bland Stockholms inte alltid så sedesamma medborgare. Men lika hyllad är han för de naturbilder som han vävde in i sina dikter. Fjäriln vingad är en av de mest kända och kan än idag, 250 år efter sin tillblivelse, sjungas av en stor del av Sveriges vuxna befolkning. Den nedan återgivna, Fredmans epistel N:o 39 förflyttar oss till krogen Liljan i Torshälla en vacker vårmorgon 1776, just då den lilla staden vaknar. Morgonstämning av ädlaste slag är det också i epistel 48 på nästa sida.

Fredmans Epistel n:o 39

Över Bergströmskans Porträt på Liljans krog, i Torshälla.

Storm och böljor tystna ren,
Himla-hvalfvets matta sken
Mer och mer försvagas,
Ren det börjar dagas,
Molnen simma,
Qualm och dimma
Bådar solens bleka strimma.
Vädren spela fritt och täckt,
Fönstren ristats vid hvar fläkt,
Lönn och aspar susa,
Kärr och källor brusar,
Orren spelar,
Tömningar, selar,
Bonden åt sin fåle delar.
Ren i hvar spis,
Fladdrar och fräs
Spånor och ris,

Stickor och gräs,
Redan vällings-grytan kokar.
Ren med yfvig lugg,
Torparn uti mjugg,
Efter tobaks-elden snokar;
Och på ängen ren,
Lutad mot en sten,
Dalkarl'n i sin skyffel tar.

Luften spelar frisk och skön,
Minsta blomman, växt och frön,
Öppna sina knoppar,
Le åt daggens droppar,
Prägtigt randas,
Vällukt andas,
Med Zephirens fläktar blandas.

Skogen skyntar mörk och blå,
Berg och kullar prydda stå,
Med båd' Lamb och quigor;
Gå och valla,
Le och tralla,
Sina hjordar sammankalla.
Lärkan i skyn
Fläktar så sval,
Tuppen i byn,
Flaksar och gal;
All naturen börjar vakna
Til ny glans och prål,
Nya göromål;
Och at ingen skönhet sakna,
Steg nu Movitz opp,
Tog sin färge-kopp,
Satt' sig vid sin tafla ner.

Målningen "Stockholm från Mälaren" av Olof Arborelius är visserligen gjord på 1800-talet men illustrerar väl stämningen i Epistel 48. Bukowskis.

Fredmans Epistel n:o 48

Hvaruti afmålats Ulla Winblads hemresa från Hessingen i Mälaren en sommarmorgon 1769.

Solen glimmar blank och trind,
Vattnet likt en spegel;
Småningom upblåser vind
I de fallna segel;
Vimpeln sträcks, och med en år
Olle på en Höbåt står;
Kerstin ur Kajutan går,
Skjuter läs och regel.

Stålet gnistrar, pipan tänds,
Olle klår sit öra;
Rodret vrides, skutan vänds,
Gubben har att göra;
Under skarpa ögonbryn
Grinar han mot soln i skyn;
Kerstin, gubbens hjertegryn,
Skal nu seglen föra.

Seglen fladdra, skutan går,
Jerker tar sin lyra,
Lyran brummar, böljan slår,
Alt med våld och yra;
Skutan knarkar, bräcklig, gles,
Vimplens fläkt i toppen ses,
Tuppen gol så sträf och hes.
Nu slog klockan fyra.

Movitz stöt åt dem i lurn,
Som på skutan fara.
Olle du hvad kostar Tjurn?
Lyssna hvad de svara.
Hör hvar är ni hemma ni?
Ifrån Lofön komma vi
Med Grönsaker, Silleri,

Mjöl och Äplen klara.
Si en Julle skyntar fram,
Marjo åran lyftar,
Med sin löfbrodd, mjölk och lamm
Hon åt tullen syftar,
Har i knä en bytta smör,
Kersbärs-korgar frammanför;
Marjo nu sin lofsång gör,
Snyter sig och snyftar.

Ulla Winblad skratta, jung,
Spritt vid solens strålar,
Jäska ej, lös upp din pung,
Tag fram band och nålar;
Fästa din salopp igen
Nös du? Prosit lilla vän!
Si där har du Hessingen,
Gröna trån och pålar.

Kon i vassen skylt sin kropp,
Snärd i våta tågen,
Bruna Oxen kastar opp
Himmelsblåa vågen,
Ången står i härlighet,
Kalfven dansar yr och fet,
Hästen tumlar stolt och het,
Svinet går i rågen.

Vid et träd uppå en slätt
Syns en Skytt förbida
Dagens gryning klar och lätt,
Fogdens sång och quida;
Bakom trädets tjocka stam;
Bössan syns och skyntar fram,
Hunden trogen som et lam
Står vid skyttens sida.

Tornens spetsar blänka ren,
Kors och tuppar glimma,
Morgonrodnans klara sken
Syns i vattnet strimma;
Barnet leker gladt vid strand,
Samlar stenar i sin hand,
Slungar stenen dit ibland
Där som gässen simma.

Det finns inga bilder bevarade av Anders Rosensten, men vid Lunds universitet finns ett porträtt av Clas Blechert Trozelius. Denne föddes 1719 och studerade ekonomi i Uppsala, men följde också Carl von Linnés föreläsningar. Han prästvigdes och var under några år på 1750-talet hovpredikant. År 1758 utnämndes han till professor i ekonomi vid Lunds universitet. Förutom sina insatser för skogsskötseln skrev han 109 akademiska avhandlingar i ett flertal olika ämnen. Han dog 1794.

KSLA gav för några år sedan ut en faksimilupp-laga av Rosenstens och Trozelius bok. Den är kompletterad med nio nya kapitel skrivna av nutida forskare, bland annat dess redaktör Håkan Tunon, Centrum för Biologisk Mångfald, vilket starkt bidrar till att göra boken till en intressant skogshistorisk läsupplevelse.

En stadsmajor och en ekonomi-professor skrev första boken om skogsskötsel

År 1737 gav stadsmajoren i Halmstad, Anders Rosensten, ut en 54-sidig bok om skogsskötsel – den första i sitt slag i Sverige. Med den som underlag skrev Lundaprofessorn Clas Blechert Trozelius ytterligare två, kraftigt utvidgade versioner, den sista 1771.

DET KAN FÖREFALLA MÄRKLIGT ATT just Anders Rosensten skulle bli den förste som tog sig an ämnet skogsskötsel. Han hade ju inte någon förankring i ämnet, son till en juridikprofessor i Lund som han var. Lika otippat var att en ekonomiprofessor skulle ta upp hans tråd och två gånger förädla den.

Det stod dåligt till i Sveriges skogar på 1700-talet. Ohämmtat nyttjande under århundraden hade tårt på dem och både de mellansvenska järnbruken och slättbygdernas bönder led av bristen på åtkomlig skog.

”Til våra hjärtans grämselse få wi under våra resor, som oftast i ögnasikte många nakna berg och kalla högder, hwilka, i förfädrens tid, warit beprydde med de fagreste skogslundar”, skrev Trozelius i sitt företal till den tredje upplagan.

ANDERS ROSENSTEN HADE BÖRJAT LÄSA JURIDIK men sadlade snart om till den militära banan. När hans bok *Tankar om skogars skötsel* kom ut 1737 var han stadsmajor i Halmstad, det vill säga kommandant vid stadens fästning.

Vid den här tiden var skogslagstiftningen i Sverige mycket ofullständig. I Mellansveriges bergsbygder rådde brist på åtkomlig skog. Nya järnbruk måste därför anläggas allt längre bort från gruvorna, på platser där det fortfarande fanns gott om kolningsskogar och dit man kunde forsla malmen båtledes. I södra Sverige tuktades återväxten i skogarna av kreaturen som allmänt hölls ”på skogen”. Presumptiva timmerträd och ”storwärdsträd” försvann ofta på grund av det omätliga behovet av stängselvirke.

ANDERS ROSENSTENS BOK LÅG RÄTT I TIDEN. Med den som merit invaldes han som medlem nr 29 i Kungliga Vetenskapsakademien då den bildades år 1739. Han hann dock aldrig bevista något sammanträde. Samma år insjuknade han och avled i februari året därpå, bara 53 år gammal.

Tankar om skogars skötsel hade tryckts i en mycket blygsam upplaga. Men fram emot mitten av 1700-talet diskuterades skogsfrågorna med än större hetta i politiska och lärda kretsar. Vetenskapsakademien tog då initiativet till att på nytt ge ut boken.

ÅR 1751 FÖRELÄG DEN NYA UPPLAGAN. Det var nu inte bara ett nytryck, den var också kompletterad med ett stort antal nya texter och omfattande kommentarer av Lundaprofessorn Clas Blechert Trozelius. Drygt 20 år senare gavs en tredje upplaga ut, också den en produkt av professor Trozelius. Det är den versionen som KSLA för några år sedan gav ut på nytt. På de följande sidorna återger vi en förkortad version av Trozelius förord till den tredje upplagan.

Stadsmajoren ANDERS ROSENSTENS

Grundeliga Underwisning Om Skogars Skötsel
jämte

Bihang om Allahanda Fruktbärande Träns wård
hwilka höra til Trädgården

Tilökt och Förbättrad af D. CLAS BLECHERT TROZELIUS

Inledning till skogsskötseln

TIL NÅGON UPLYSNING TORDE ICKE PRÖFWAS otjenligt, at här anmärka, huru som Nordens första inbyggare funno widsträckt landamären, fulle med tjocka, dunkla och mörka skogar, mera tjenlige til nästen för wilda djur, än et förnuftigt folk, hwars längtan och begär borde sträcka sig til en mildare lefnad. För dem war altså inga andra utwägar at finna, än med eld, spada och rottyxa bryta igenom desse öffige och ohyfsade marker.

NÄR NU FOSTERBYGDEN WAR BLEFWEN NÄGRLUNDA RENSAD, menigheten bättre höfsad, näringsfängen mera påtänkt, och en stark eldbrasa pröfwades wara för sig och efterkommande ombärlig uti den kalla Norden: funno de sig icke allenast föranlätna, at, medelst sine öfwermans kraftiga åtgärd, freda och frälsa skogen ifrån sin förra hårda medfart, utan ock den samma anse, såsom för sig oumgängeligen och högst nödwändig, såsom senan af staten, och lifwet af rikskroppen; blef därför til gudarnas egen hägn och omwårdnad öfwerlemnad. På skogen sattes så mycket högre värde, som de, til sin fögnad, sägo sine hjordar wäl trifwas uti skuggerika lundar och hwila sött under lommiga löfträn, dem Varro¹ förliknar wid en kringgårdad örtagård. Medelst anställd jagt, af fogel- och djurfång, på skogarne, förmärkte de sina wisthus ansenligen riktas. Wästgötha konungen Gaute förföljde så ifrigt en hjort, at han kom wilse på skogen. Skogarne blefwo, i symnerhet af hassel, ek och bok, mycket helige hällne, så länge de understödde landets inbyggare uti deras lifsuppehälle.

I SKOGARNE PLÄCKADES PÄRON OCH PLOMMON samt andre wildt växande trädfrukter. Ifrån äldsta tider har i Sverige warit brukeligt, at af tallbark tilreda bröd, afwen som nu sker i de norra orterne; ty fast än de ärhålla den härligaste årswäxt af skönaste säd, så underlåta de dock icke at blanda den med bark; på det om en hastig och skadelig frästnatt skulle fördärwa grödan, de då må wara wane wid barken.

ALT DETTA OAKTADT HAR sjelfswäldet af skogens utplundring och härjande, i de följande tidewarfwen, gått så långt, at de alfvarsamaste upmuntringar, efterkommandernes suckningar, kongelige förordningar, straff och belöningar icke welat wara tilräckelige, at leda menigheten til en förnuftigare hushållning, och, ifrån skogens skändelige äwerkan, så tilräckeligen afstyra, at den samma icke måtte ådraga sig den rättfärdiga eldens swära hotelse och straff, som då wisseligen drabbar, när all skogens och markens härlighet til intet blifwer, ja, förgås så aldeles, at skogens återledda² trän, på många ställen, kunna räknas och af et barn uppskrifwas.

HWAD DR. LUTHER FORDOM SPÄDDE, at i de yttersta tiderne skulle blifwa en känbar brist på tre ting, nämligen: godt mynt, upriktiga wänner och nödig skog, synes nu hafwa gått i en bedröfwelig fullbordan. Til wår hjärtans grämselse få wi, under våra resor, som oftast i ögnasikte många nakna berg och kalla högder, hwilka, i förfädrens tid, warit beprydde med de fagreste skogslundar. Hwart hän har den täta och lommuga ek- och bokskogen emellan Lund och Dahlby flygtadt? Saknar icke wår tid de wackre och namnkunnoga skogar i Hammars-treding och Trögds härad i Upland, til hwilkas fredande konung Albrecht utgaf en wacker skogsordning. Hwar äro nu de trenne öförmälte stora skogar i WästerGöthland, under namn af Norr- Söder- och Öster-Falan,

Hwad dr. Luther fordom spädde, at i de yttersta tiderne skulle blifwa en känbar brist på tre ting, nämligen: godt mynt, upriktiga wänner och nödig skog, synes nu hafwa gått i en bedröfwelig fullbordan.

Jonas Carl Linnerhielm utförde sin tusch- och akvarellmålning "Landskap vid sjö med stugor" år 1792. Bukowskis.

Til vår hjärtans grämlse få wi, under våra resor, som oftast i ögnasikte många nakna berg och kalla högder, hwilka, i förfädrens tid, warit bepryde med de fagreste skogslundar.

hwilka fagnade ögat och öfwerskygde Rumbolandet?³ Huru snöpligen hafwa icke våra åsar och bergsryggar blifwit afklädd! Har wäl, i alla tider, halfwa delen af den stora Hallands åhs warit af Gud och natur dömd at endast bära ljung och sqwattran, när likwäl den andra hälften, til denna dag, kan yfwas af en wacker öfwerlefwa, jag menar den härligaste bokskog, utan hwilken mången gård i Skåne, i brist af wed, redan blifwit förwandlad til en usel härjedahl. Hafwa icke våra holmar, wikar och nås blifwit aldeles utblottade på skog, ifrån den tid, främmande kastade uti wåre wikar sine nät ut til drägt; men wi sjelfwe tykte då för oss wara bäst, at hos andra fiska med guldkrokur? En dubbel skada för wårt land. Ty hwad schänenfarer⁴ och andra slægter icke kunde få med sig af skogen, under sken af barlast, blef, wid afresan, eldguden, Vulcanus, upoffradt. På lika nedrigt sätt blifwo bohussländske skogarne af skättarne sköflade. Ännu finnes på holmarne efterlefwor af deras fiskehyttor och skogens skändeliga utplundring. Kan ock hända, at fisken härigenom kom at fly våra kuster. Äro icke löftrån, wid de flaste gårdar på slättbygden, blefine så sällsynte, som en hwit daler i den fattigas hand! Är icke folk och fanad, höst och winter, därstädes utstaldte för de häftigaste wäder och starkaste windar? Sakna de icke, om sommaren, den kylande och upfriskande skugga, som den täcka löfskogen endast förmår gifwa? Skogarne äro, på många ställen, så utödde, at de endast genom en digerdöd, den Gud afwände⁵, synas kunna winna sin förra kraft och styrka.

EFTERSÖKES ÄN WIDARE HUFWUDORSAKERNE TIL fosterbygdens hiskeliga skogsöda, så lærer icke blifwa swårt at dem igenfinna uti en öfwerflödig hus- och brobyggnad af trä: uti de ännu mest brukeliga gårdesgårdar af trinne⁶ och stafwer, när dock ofta stora stenrösor ligga både i åker och äng; brygning och brännwinsbrännande med lösa pannor; pålande å ömse sidor om landsvägen; hängs och färgs⁷ oförnuftiga brukande, i Roslagen och flerestades, wid taktäckning, af qwarhålla näfren: det skadeliga barkandet, tallkätandet och balkhygget⁸ i Blekingen och annorstades: det grofbladiga sågandet, hwarigenom mycket afgår: den utländske träd- och brådhandeln, och i synnerhet läkte- och spirförsälgnigen förorsakar, jämte brukade humlestänger af rätaste skog,

i framtiden, brist på tjenliga masttrån; mycken werkan på skogen hafwa afbrände städers å nyo upbyggande af trä: en på slättbygden öfwerflödig kyrkobyggnad: stor och skogfrätande åbyggnad på sätesgårdar och nästan alla slags boställen: getters betande på löfskogen: tallars nedfällande om wåren til fårens föda, wårdslösade tjärubrännerier: en owulig saltpetersjudning: rå askas tilwerkning och de många tusende unga och rätstammiga ekars årliga förbrukning til bultar och slagdräpar⁹: en öfwerflödig brukshandtering: widlyftiga smältprocesser: en mindre fördelaktig eldstäders och kakelugnars upfattning: kölnors¹⁰ och torkhus anläggning. De i äldre tider skedde fiendelige infall uti landet, då stora och widlyftiga skogstrakter blefwo, för sine orsaker, nu af egne landsmän, medelst yxa och eld, härjade.

IBLAND DE NU WARANDE OCH OSS, i ögonen, mäst lysande skogsödor, föres med skäl det omänskliga swedjandet, hwilket, på många ställen, såsom den swåraste kråfweta, tärer och upfräter de härligaste skogstrakter af grofwaste timmer och tjockaste masttrån. En nog dyr betalning, för at allenast winna en enda och ofta ringa rågskörd, utan at foljande år, wara omtänt, at bränna halmstubben och annat smått rask til nytt utsäde. En ännu mindre omhugsamhet förspörjes, at förr eller efter draga den ringaste nytta af weden, hwilken likwäl, ibland andra husbehof och slögdämnen, kunde och borde blifwa nyttjad til tjärhygge och pätaske-bränneri. Pätaskan är, för detta, grundeligen bewisad, i det närmaste, gå up i godhet emot soudan.

SKOGENS RINGA TILWÄXT FÖRORSAKAS, til allmänhetens kånbaraste skada, åfwenledes därigenom, at trån blifwa i skogen qwarstående, när de äro fullmogne, i aftagande, eller eljest på något sätt skadade. Borde då icke unga trån få intaga deras rum? Skogen lider, när olikheten uti nyttan af gamla och unga tråns förbrukning, samt rätta skilnaden emellan furu, slagg- och gärtall icke i akttages, när ingen delning i skog och mark göres, ingen laga afmätning och charta öfwer ågorne ibland åboerne finnes. När så tilgår: härjar och bränner hwar och en efter behag, eget kynne och förwända tycke, så at ofta til en swinho, kakspada, slagblock, laggwed eller annat smått, af ringa wårde, utsökes et masttråd, som, för sin nytta, kunde blifwa betalt med några hundrade riksdaler. Detta sker, nu af ilska och karghet, at grannen icke må få tilfälle at skörda et så kosteligt trä: nu af brist på kunskap om en masts rätta proportion til längd och tjocklek, eller ock något annat ämne, hwartil et sådant storwerke kunde wara tjenligt.

SKOGEN ÄRNÄR ICKE FÖRR SIN RÄTTA STYRKA och tilwäxt, än han blifwer indelt i sina wissa tåkter och årgångar. På sådant sätt kan ock ågaren för sig finna en brukbar skog af björk til löftåkt, wedhygge, kimröks- pätaske- och ryssolja tilwerkningar; åfwen så af tall och gran til wed och kolning, efter 20, 30 til 40 år; af ask, efter 30, och af alm, efter 50 år; af ek och bok til wed och werke, samt furu til timmerhygge och mastfällning, efter 100 års forlopp och något där utöfwer.

AT WINNA ET SÅ NYTTIGT ÄNDAMÅL, bör här och där i marken qwarlemnas en åldermoder, eller, som ännu bättre är, hela revierer och trakter, at så mycket lättare kunna sprida sina frön inpå den afbärgade marken, hånne och de unga trån skygga samt förekomma windfall. Skogsparken bör så försigtigt affällas, at tråns frö kunna, med wäder och wind, föras omkring, och således sjelfwe så sig.

1. Romersk författare.
2. återlefda: Här sannolikt, nya plantor.
3. rumbolandet: Det "rumma" landet – den öppna slättbygden.
4. Schonenfahrer (Skånefarare): Handelssällskap i Nordtyskland, verksamma från Hansan till mitten av 1800-talet.
5. tillämpade.
6. slanor.
7. häng och färg: kluvna slanor som höll näver och halm på plats på taken.
8. balkbygge: Sannolikt, skiftesverk, d v s byggnader av liggande grova plankor av ek eller bok mellan spårförsedda stolpar.
9. slagor.
10. torkugn. Jfr eng: kiln.

Skogen är när icke förr sin rätta styrka och tilwäxt, än han blifwer indelt i sina wissa tåkter och årgångar.

Befolkningen i de norra orterne underlåta icke at blanda säden med bark; på det om en hastig och skadelig frästnatt skulle fördärfwa grödan, de då må wara wane wid barken.

1800-talets första hälft:

Den första berättande litteraturen

Den sakliga upplysningstiden ersattes på 1800-talet av *romantiken* präglad av drömmar och känslor. Det dök upp romaner i boklådorna och konstnärernas landskap blev mot seklets mitt allt mer dramatiska. Men klyftan mellan den litterära världen och folket var fortfarande bråddjup.

Carl Jonas Love Almqvist (1793-1866) är en av den svenska litteraturhistoriens mest produktiva och mångsidiga författare. Han var tidigt påverkad av Rousseau och drömde om ett levnadsätt som förenade ett liv i andakt med kroppsarbete i naturen. Men han skrev också realistiska och polemiska verk. Med sin roman *Det går an* utmanade han till exempel den tidens konservativa etablissemang genom att hävda att man och kvinna kan leva samman utan att vara gifta.

Almqvist startade sin bana i skolans värld men var vid sidan av författandet journalist vid Aftonbladet under merparten av sin litterära karriär. Hans livsöde blev dock tragiskt. Efter "Det går an-striden" hamnade han i ekonomiska svårigheter och anklagades för att ha försökt arsenikförgifta en gäldenär. Almqvist flydde sedan till USA där han under olika namn drog sig fram på sitt skrivande. År 1865 flyttade han till Bremen i Tyskland där han året därpå avled. År 1901 återfördes hans stoft till Sverige. Graven finns på Solna kyrkogård.

Känslor och drömmar i ett Sverige som börjat förändras

BÖRJAN AV 1800-TALET NÄDDES SVERIGE av den internationella strömning som går under namnet av romantiken. Den hade fötts som en reaktion mot upplysningstidens rationalitet och i årtionden präglat kulturlivet i länder som Tyskland, Frankrike och England. Både författare och konstnärer sökte sig bort från verkligheten till det drömska och fiktiva. Den franske filosofen Rousseaus budskap om att människan borde söka sig tillbaka till naturen stod högt i kurs.

I denna anda skapade författare som Carl Jonas Love Almqvist, Erik Gustaf Geijer och Erik Johan Stagnelius verk som gett tydliga avtryck i den svenska litteraturhistorien.

MEN DEN LITTERÄRA PARNASSEN i Sverige var vid 1800-talets början inte stor och bestod främst av bildade kretsar i Stockholm och universitetsstäderna. I övrigt pågick livet som det alltid gjort. Mer än nittio procent av befolkningen levde på landsbygden och var för sin överlevnad direkt beroende av vad jorden gav. För att bredda försörjningsunderlaget uppmuntrade staten till att också landets ödsliga norra delar skulle koloniserar. Denna epok gav inte avtryck i litteraturen förrän långt senare då folklivsskildrare börjat intervju och teckna ner de första nybyggarnas öden.

Drottningens juvelsmycke av Carl Jonas Love Almqvist

Under operabalen 1793 där Gustav III blev skjuten har den androgyna Tintomara stulit drottningens juvelsmycke. Efteråt flyr hon till Kolmården tillsammans med två män och två kvinnor som alla fyra är förälskade i henne. Här möter vi henne mitt i den mörka skogen sittande i en fyrvägs korsning...

Lindamot, vägskälet, med den lilla vackra gräsplanen och den stora linden midtpå. Alla föremål hade månnens hvita glans bemäktigt sig på ett intagande sätt, alla skuggor syntes underbart upplyste till hälften, lindens egen höga krona darrade med tusentals löf i grönt och silfver. Tintomara satt på stenen under linden, ensam och tyst. Förmodligen för att taga afsked af sin älskade skog.

Tintomara såg sig rundt omkring. Aftonen var så lagom varm, var sval. Ingenting var här obekant; hvar sten – hvar buske – de fyra Vägarne, af hvilka tvenne kommo söderifrån Bråvikstrakten, och tvenne norrifrån Stafsjönejderna till den lilla gräsplanen, hvarest de alla afskuro hvarann, så att hon själf under linden satt midt i korset, som vägarne bildade likt ett : : – hvar träd, hvar gråruvig stubbe, hvar afrifven tufva: allt var henne känt och bekant – och likväl gjorde det

En filmatiserad version av *Drottningens juvelsmycke* från 1967 kan än idag ses på SVT:s Öppet arkiv. Tintomara spelas av Mimmo Wåhländer.

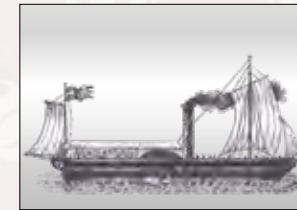
målände skenet uppifrån för hennes ögon en ny panorama af alla föremål denna qväll. Många aflägsna buskar syntes i halfdagern förlängda till jättar, många trån förkortade till dvergar. Men de fyra vägarne, som, hvar på sitt håll, utgjorde långa perspektiver djupt in i skogen, voro kolsvarta – likt stora svarta linier åt fyra sidor – ty täta omgifvande växter afhöllo allt månlljus ifrån att inkomma på dem."

Perspektiv på 1800-talets första hälft

Konsten

Liksom författarna lät sig också konstnärerna styras av känslor. Man flydde från verkligheten in i en fantasirik, vacker och spännande värld. Det blev nu de dramatiska landskapens tid med sprakande himlar och en ofta överdrivet vild natur. Marcus Larssons "Vattenfall i Småland" är kanske den både mest typiska och förnämsta representanten för romantikens konstriktning. Bukowskis.

Samhället

Livet i Sverige gick fortfarande i sina gamla hjulspår men tecknen på att stora förändringar stod för dörren var många. Göta kanal färdigställdes och insikten om att ångtekniken skulle förändra förutsättningarna för både industrier och transporter växte. Befolkningen växte och livsmedelsförsörjningen var knapp. Staten uppmuntrade uppodling av norra Sverige. Redan vid den här tiden började människor utvandra från Sverige.

Skogen

Förutom i mellersta Sveriges bergsbygder utnyttjades skogarnas virke till föga annat än till brännved och husbyggnad. I hela landet höll man sina kreatur "på skogen" vilket tuktade återväxten i dem. Men här och var i södra Sveriges bruksskogar anammade man redan under 1800-talets första hälft tyska skogsodlingsidéer om en mer ordnad skogsskötsel med sädd, plantering och avverkning. Utvecklingen stöddes genom tillkomsten av Kungl. Skogsinstitutet 1828.

I denna mörka skog

Erik Johan Stagnelius

*I denna mörka skog vars jättelika tallar
Fördunkla Solens majestät,
Där över branter ned den vilda floden svallar,
Där turturorns rop ur klyftan skallar,
Där Herden aldrig hjorden vallar,
Ej Jägarn spänner sina nät,
Hit hastar jag allena mina fjät.
Här skall jag tjust Dig åter finna
O gyllne Frihet! min Gudinna!
Mitt hjärtas eviga begär!
Passionens kedjor jag ej bär,
När mänskor för min blick försvinna
Jag i ditt rike genast är.
O! fick bland dunkla skuggor här.
Mitt liv i helig ro förrinna!*

*På veka mossor sträckt, vid trastars gälla kväden,
Av friska vindar smekt i vållust dör min kropp
Och till de blåa land som vinka ovan träden
Min tjusta ande svävar opp.
Med täta stammars hägn den mörka skogen sluter
Mig inne från en usel värld,
Av lidanden bebodd, av laster, svek och flärd.
Sig själf den fria själen njuter
Och hambär Skaparen en tacksam offergård.
På modersarmar av Naturen
Vid hennes milda hjärta buren
Mot Andars Fader opp jag ler.
Hans ljuva anda mig förfriskar,
Hans röst i trädens kronor viskar*

Erik Johan Stagnelius (1793–1823) publicerade bara några få arbeten under sitt allt för korta liv. Han uppmärksammades först med den postuma utgåva av hans samlade verk som gavs ut 1824. Handskrifterna donerades därefter till Stiftsbiblioteket i Kalmar där litteraturforskaren Fredrik Bök på 1910-talet ånyo lyfte fram Stagnelius skrift i en vetenskaplig utgåva.

Idag anses Stagnelius av många vara den av romantikens författare som bäst förmår attrahera en sentida publik. Han ses som en språkmagiker med alster som spänner över många genrer – även naturen.

Erik Gustaf Geijer (1783–1847) var professor i historia vid Uppsala universitet. Han räknas ofta som den tongivande författaren under den svenska romantiken. Dock är han idag föga läst. Men bland sina ofta högstämda dikter smyger han också in folkliga inslag som *Den lilla kolargossen* här invid. Det är för övrigt från denna dikt det än idag välkända uttrycket om att "varken rädas fan eller trollen" kommer.

Erik Gustaf Geijer var född i Ransäter i Värmland. Att döma av den nedanstående lilla dikten hade han livet igenom sitt hjärta kvar i den värmländska skogen.

*Jag är i skogen födder
bland berg och sjöar blå,
sedan så blev jag nödder
att bo vid Fyris å.*

*Må kornet, rågen på slätten
frodas än så väl,
till skogen, vågen
och bergen
trår än min själ.*

ERIK GUSTAF GEIJER

Den lilla kolargossen

*I skogen vid milan sitter Far.
Mor sitter hemma och spinner.
Vänta, jag blir väl också karl,
får en fästmö efter mitt sinne.
Det är så mörkt långt, långt bort i skogen.*

*Tidigt med solen jag hemifrån gick.
Friskt liv, medan solen glimmar!
Till Far skall jag bära mat och drick.
Nu komma snart kvällens timmar.
Det är så mörkt långt, långt bort i skogen.*

*Jag ej rädder på liten grön stig,
där jag ensam i skogen månd' gånga.
Men furorna se så mörkt på mig
och bergen kasta skuggor så långa.
Det är så mörkt långt, långt bort i skogen.*

*Tralala! Friskt sinne som fågeln i flykt!
Nu vill jag springa och sjunga.
Hu! Utur berget det svarar så styggt,
och orden de komma så tunga.
Det är så mörkt långt, långt bort i skogen.*

*Ack, vore jag väl hos min gamla far!
Jag björnen hör brumma och sjunga,
och björnen, han är den starkaste karl
och skonar varken gamla eller unga.
Det är så mörkt långt, långt bort i skogen.*

*Och skuggan faller så tjock, så tjock
som en fäll över ensamma leden.
Det tassar, det braskar öfver sten och stock,
och trollena tråda på heden.
Det är så mörkt långt, långt bort i skogen.*

Illustration ur Bert Olls bok *Kolaren*

*"Ack Gud, där är ett, där är två – i sitt garn
de mig ta – se hur granna de svinga!
De vinka – Gud trösta mig, fattiga barn!
Här gäller för livet att springa.
Det är så mörkt långt, långt bort i skogen.*

*Och natten den nedsteg, och timmen blev sen,
och villare och villare blev leden.
Det tassar, det rasslar öfver stock och sten.
Den lille springer på heden.
Det är så mörkt långt, långt bort i skogen.*

*Med pickande hjärta, med rosblommand' kind
vid milan hos sin far han faller ner.
"Välkommen, välkommen kär' sonen min!"
"Ack, jag har sett trollen och väl mer!"
Det är så mörkt långt, långt bort i skogen.*

*"Min son, jag satt här i så månet år,
och är med Guds hjälp välbehållen.
Den rätt kan läsa sitt Fader Vår,
han rädes varken fan eller trollen,
fast det är mörkt långt, långt bort i skogen."*

Olof Petter Pettersson (1859–1944) blev intresserad av folklivet i inre Västerbotten när han var folkskollärare i Vilhelmina på 1880-talet. Han började intervjua samer och nybyggare och dokumenterade det han tog del av.

Historien om nybyggarfamiljen Arvidsson finns i två versioner; den första ingick som en del i jätteverket *Gamla byar i Vilhelmina* som han skrev tidigt, men som i tre delar gavs ut först på 1940-talet. Den andra versionen skrev han 1935 under titeln *Nybyggares dagliga leverne*. Det handskrivna manuskriptet blev sedan liggande ända till slutet av 1990-talet. Vilhelmina kommun lät då trycka boken och delade ut den som en present till invånarna inför millennieskiftet. Vi återger en del av första kapitlet, där familjen i tidig maj ger sig iväg till den plats där de ska slå sig ner och leva resten av livet – ett stycke ren vildmark. Det handlar till att börja med om att få sig tak över huvudet och samla ihop tillräckligt med vinterfoder så att deras båda kor och tre får kan överleva den kommande vintern.

Olof Petter Pettersson, folklivsskildrare:

Nybyggares dagliga leverne

Våren 1834 gav sig Gustaf och Ingrid Arvidsson med barnen Arvid, 12, Jon-Gustaf, 10 och Sara Stina 7, iväg från Gustafs barndomshem några mil väster om Vilhelmina. De skulle etablera sig på utsynad mark för nybygge vid Stalon, nordväst om den stora sjön Malgomaj.

GUSTAF VAR STORVUXEN OCH KRAFTIG, tystlåten och tålmodig. Ingrid var liten men hade starka armar och kraft i benen. Hon var livlig och företagsam. Hon hade lätt för att samspråka med folk. Från föräldrarnas hemman intill Blaikfjället fick de med sig två kor, tre får och nödvändiga redskap. Medförda kläder var inte mycket mer än vad de hade på kroppen. Det var tidig maj och fortfarande kallt när de gav sig iväg.

Först hade de att gå två mil ner till den fem mil långa, vackra och smala sjön Malgomaj. Här köpte Gustaf en gammal, men lätt och fullt duglig roddbåt. Den fylldes med deras få tillhörigheter. Där sattes också lilla Sara Stina. Fadern skulle nu ro båten norrut längs den västra stranden av sjön. Ingrid och de båda pojarna skulle samtidigt följa båten till lands tillsammans med kreaturen. Vid större åar och bäckar väntade alltid Gustaf med båten och såg till att alla kom över. Fären kunde han lyfta upp i båten, korna fick simma. Det tog dem två långa dagar upp till sjöändan vid Stalon. Men här mötte ett hinder. Man hade att gå tre kilometer genom skogen längs en strid bäck upp till Stalonsjön. Båten skulle de uppe vid sitt nybygge vara helt beroende av. Gustaf lade nu årorna inne i båten. Med Ingrids hjälp fick han så båten vält över sig med årorna mot axlarna. Så kunde han ”obehindrat” bära båten. Det var ett vanligt sätt bland fullvuxna nybyggare att flytta båt mellan sjöar.

Nybyggarnas första bostad

Så öppnade sig skogen efter en både för folk och boskap mödosam vandring. Alla hade burit vad de förmädde. Framför dem låg Stalonsjön. På bägge sidor var den omgiven av mjuka skogshöjder. Norrut skymtade fjällen. Under åren som kom skulle sjön bli en välsignelse genom fisket. Och nu kunde man ro igen. På land följde Ingrid med boskapen. Vid andra sjöändan drog de sig uppför slutningen. Man var nu mellan Däresberget och Stalonberget. Gustaf såg sig ständigt noga omkring. På en bit slät mark fick alla lägga ner sina bördor. Här skulle nybygget vara. Däres fick bli namnet. Det var lapska (numera skrivs det Dorris).

Alla drog sig nu bort mot en stor och yvig gammal gran. Gustaf och pojarna satte genast igång med att fälla, kvista och dra fram en stor mängd småbjörkar. Dessa restes sedan tätt upp mot storgranens grenverk. Det blev snart som en kåta med hyggligt täta sidor. Alla var nu trötta. Men innan de fick vila gick fadern och Arvid åter ner till sjön. Några nätter som de haft med sig lades ut i den stilla majnatten. Ingrid hade under tiden med Jon Gustaf och lilla Sara Stina gjort en sväng upp i skogen och skurit björknäver. Det kunde sedan användas för allehanda ändamål. Så kom alla äntligen till ro under granen. Alla kröp hungriga ihop tillsammans på ett par gamla renhudar. Det blev en bra natt utan frost.

Här slog de sig ned. Lilla Stalonberget ned mot Malgomaj.

Foto: Lars Klingström

Den första stugan

Nästa morgon vittjade fadern tidigt näten. Han kom tillbaka med två öringar, en röding och två sikar, allt trätt på en grenklyka. Det var nu mycket vatten i sjön. Det skulle bli ännu bättre fiske snart, hoppades Gustaf. Ingrid skar upp, tog ur och flakade de största fiskarna. Dessa hängdes sedan i en björk för torkning. Så gjorde hon sedan efter varje fiskafänge utom med fisk som direkt skulle kokas eller grillas. Fisken åt de sedan med ett stycke granbark som underlag. I fortsättningen fick de äta fisk två gånger om dagen.

Sedan de bägge kossorna fått magert, men färskt bete några dagar bjöds det också på sötmjolk, snart satte Ingrid också sur tätmjolk, tätört fanns det gott om i myrkanterna. Man bad Gud välsigna varje måltid, det var viktigt. Efter maten skulle Gud också tackas. Gustaf läste alltid med hög röst. De andra läste efter.

NU GÄLLDE DET ATT FORT FÅ UPP EN STUGA. När som helst kunde stora regn komma. Gustaf började fälla och kapa ett par meter långa halvgrova granstockar. Pojkarna fick kvista och dra fram. Under några dagar samlade de ihop en stor väla av sådant virke. Alla stockar spetsades i ena änden. Så kunde de grävas och stötas ner i marken. Långsamt timrades vägg efter vägg upp av stående stockar. Väggar och tak hölls ihop med fyrkantiga bjälkar som Gustaf skrätt med yxan. För att fästa stockar och bjälkar stadigt med varandra använde han sin navare (borr). Noga skurna runda vedpinar drevs genom hålen. Taket lades av kluvna, klenare stockar. Ovanpå lades stora stycken av björknäver. Sedan åter kluvna stockar for att hålla näverflaken på plats. Stugan blev knappt 5 meter lång och drygt 3 1/2 bred. Därtill en öppning på kortväggen där en dörr kunde lyftas från och till.

Man fick nöja sig med ett tilltrampat jordgol. Mycket björknäver hade Ingrid skurit och burit fram med pojkarnas hjälp. Arvid var redan stor och stark för sin ålder. Han hade hjälpt fadern med att både lyfta och hålla när

Alla nybyggare lyckades inte så bra. Ännu 1919 bodde kronotorparen G A Pettersson med sin familj så här primitivt på torpet Bjurtorp utanför Lycksele. Jordgol, ett enda fönster och eldpall med rökhål i taket. Västerbottens museum.

Innan man hunnit fälla träd och uppföra en första enkel bostad som man skulle klara vintern i bodde familjen i en kätaliknande koja under en gran.

Olof Petter Petterssons storverk *Gamla byar i Vilhelmina* kom ut i fyra band några år innan han gick bort 1944. Det bygger på autentiska berättelser av människor som själva var med och verket räknas som den kanske främsta källan till kunskap om hur det gick till när det norrländska inlandet koloniserades.

allt skulle fästas, inte minst den svårhanterade takåsen. Han kände på sig att fadern nog inte skulle klarat husbygget utan honom. Arvid var oförvägen och kavat, lille Jon Gustaf var mer ängslig. På mindre än en vecka var stugan klar.

INGRID SAMLADE DÅ ALLA BARNEN. För första gången kunde hela familjen tåga in. Barnen var uppspelta och dansade runt på det tilltrampade jordgolvet. Nästa dag fyllde de golvet med väldoftande granris och björklöv. Så fick alla ge sig ut för att samla mossor. Gustaf knöt av långa vidjor enkla korgar för att bära dem hem. Den torra mossan tvingades in mellan väggarnas alla stockar. Stugan blev vindtät. Gustaf hade fått ögonen på en nästan kvistren och rakvuxen tall. Den fällde han, kapade och klöv till grova bräder. Snart hade han fått till både ett väggfast bord och några bänkar i stugan.

Eldstaden muras

Gustaf visste att mycket återstod och att tiden var knapp. På sommaren var allt lättsamt. Innan hösten kom med tidiga snöoväder och sträng kyla måste mycket vara gjort för att de skulle klara sig. Det första han tänkte på var djuren. Han måste timra ett skjul för dem. Men under det första året fick det duga med en fähusritt.

Den gjordes av en annan yvig storgran nära stugan. Han högg undan de nedre kvistvarven. Sedan åter ut i skogen för att hugga klena stammar av gran och björk. De restes mot granen så tätt det gick. Utanpå täcktes med stora flak av björknäver och ytterligare stammar för att hålla allt på plats. Det fick bli djurens lagård första året. Det skulle i vart fall hålla rätt mot regn. Att det blev trångt för djuren var ingen nackdel. Då höll de värmen bättre.

ANNAT OROADE GUSTAF MERA. Snart skulle kylan komma. Då måste det finnas en eldstad i stugan. Och än värre mot vintern med hård kyla och snö. Då skulle allt frysa utan eldstad. Men till att mura en sådan måste han ta hjälp. Han visste var en duktig murare fanns. En tidig morgon gick han ner till båten, rodde sedan ner till sjöandan. Där hade han större besvär än förra gången att ensam få upp båten på axlar och rygg utan Ingrid. Han lyckades ändå bära båten ner till Storsjön. Att sedan ro de två milen ner till Strömnäs by vid södra sjöstranden tyckte han var lättsamt.

Han gick först upp till murarmäster Jon Jonssons gård. Jo, Jon lovade följa honom upp till Däres nästa dag. På en vägg såg Gustaf ett par gamla myrliar hänga (med långa, smala blad). Jo, visst kunde Gustaf ta dem med sig. Gustaf gick sedan till Mattes Mickelssons gård. Där fick han genast kaffe av moran. Snart hade hon också satt fram mat. Hon såg att han var sliten. Mattes visste att nybyggarlivet var hårt när man nästan ingenting hade. Något såg han till att Gustaf nu fick med sig. Han letade fram en gammal slipsten och ett litet fönster. Därtill en laggad träkagge, sliten men duglig för saltad småfisk. En liten näverask med metkrokar och revar åt pojarna fick han också.

På kvällen nästa dag var Gustaf med murarmäster tillbaka i Däres. Det dröjde sen inte många dar förrän de tillsammans hade murat upp en stor spis med skorsten i ett hörn av stugan. Den rätta leran hade de hittat under en mosse nere vid sjön. Jon Jonsson hade med sig en liten skinnpåse med malt kaffe. Han visste att ingenting sådant fanns i Däres. Alla gladdes åt första kaffekoket på den nya spisen. Den hade från början ett bra drag.

Hässjorna på myren

Snart stod de inför något annat nödvändigt för att klara vintern. Det var slåttern. Två kor och tre får skulle behöva mycket foder när de inte längre hade något grönbete, särskilt korna om de skulle ge mjölk. Ängshö fanns inte mycket att ta, marken kring stugan var ännu oröjd. Som för andra fjällnära nybyggen var det myrnarnas starrgräs som gällde. Däres hade många myrar "insynade" åt sig, en del låg ganska långt bort.

En tidig morgon när solen just stigit över Stalonberget började vandringsen. Familjen var utrustad med en välslipad långlie, några räfsor, en matkont med torrskinka och en bytta mjölk. Gustaf hade som vanligt yxan i hand. Efter en stunds vandring var de framme vid första myren. Det var nu juli månad. Där fanns gott med grönt, kraftigt starrgräs även om den växte ganska glest. Gustaf gick med långlien i raka slag längs myrkanten. Ingrid och Arvid kom efter med räfsa, drog ihop till stora fång. Ibland tog också Ingrid långlien, sen länge var hon van vid myrslätter. Hon var liten men kvick i ben, armar och händer. När solen stod som högst gick alla trötta in i skogen. De åt ur matkonten och drack mycket friskt vatten.

Medan de slagit på myren hade Jon Gustaf och lilla Sara Stina varit långt nere i skogen. De hade letat kåda. Till en början fann de bara gammal och torr kåda. De fyllde munnen och tuggade länge tills kådan blev seg och smaklig. Så upptäckte Jon Gustaf några granar med färsk och gul kåda som runnit ut längre upp. Han klättrade upp på grenarna och slängde ner kletig kåda till lillsystemen. Hon stoppade genast allt i munnen. När kådan blev seg och god spottade hon ut och gjorde små kakor av den. Allt hade de sedan med upp till slätterfolket. Alla var tacksamma. I lappmarken tuggades sommartid mycket kåda. Det stimulerade och höll tänderna friska.

DET VAR NU TID FÖR GUSTAF ATT ge sig in bland småskogen med yxan. Där högg han till lagom lång hässjöstör. Därtill längre stänger att lägga mellan stören. En del stör med klykor högg han som stöttor. I alla skar han tre barkränder får att det lättare skulle torka. Ingrid och Arvid hjälpte till att dra ut allt till myren. De samlade också mycket finare björkgren. Det blev till vidjor att binda kring stören för att hålla stänger på plats.

När familjen efter en lång dag drog sig neråt dalen stod där tre långhässjor med gott starrhö kvar på myren. För att klara djuren över en lång vinter skulle det krävas minst femton långhässjor, det hade Gustaf räknat ut.

Kockor – skogsbrukets gömda hjältar

Ny bok om kockornas viktiga arbete i skogen.

Utgiven av Skogsmuseet i Lycksele och Sveriges Lantbruksuniversitet.

Finns att köpa på Skogsmuseet

För beställning kontakta oss:
0950 - 379 45
skogsmuseet@lycksele.se

SKOGSMUSEET
LYCKSELE · LAPPLAND

Pris: 220 kr plus frakt

1850–1920

Realism, nationalromantik och folkbildning

Vid mitten av 1800-talet vidtog en av de mest omvälvande perioderna i den svenska historien. Befolkningsökningen var snabb, nya industrier etablerades och inflyttningen till städer och samhällen var stor. Mer än en miljon svenskar emigrerade. Med den nya folkskolan skulle Sverige göras till en nation. Litteraturen präglades av både realism och indignation över baggböleri och villkoren för dem som utförde jobben i skogen.

"Landsvägen". Målning av Johan Krouthén (1858–1932) där han på sitt oefterhärmliga sätt låter solljuset flöda. Det ser idylliskt ut, men verkligheten tedde sig annorlunda för de flesta. Odaterad. Bukowskis.

August Strindberg (1849–1912) brukar betraktas som giganten i den svenska litteraturhistorien. Han var inte bara författare, dramatiker och konstnär utan också en skicklig fotograf. Trots att det nu gått ett och ett halvt sekel sedan han debuterade framstår hans verk fortfarande som lika aktuella. Han är ju främst en skildrare av människor, relationer och samhällsföreteelser. Men han har också i naturalistisk anda skildrat naturen så som den är. Det gäller inte minst citatet här invid om naturen och livet på Hemsö på 1880-talet. På enkel och saklig prosa sammanfogar han sina meningar så att de tillsammans bildar en poetisk helhet av högsta potens.

Hemsöborna har filmatiserats tre gånger genom åren – 1919, 1944 och 1966. Den senaste var en stor succé och kan fortfarande ses i Öppet arkiv på SVT. Allan Edwall spelade Carlsson, Sif Ruud, Madam Flod och Sven Wollter, hennes son Gusten.

En ny typ av litteratur fångade allt fler

MED ÖKAD TILLGÅNG PÅ PAPPER och ökad läsförmåga började böckerna vid mitten av 1800-talet att nå även utanför de förnäma salongerna. Föreningsrörelsen blomstrade, folkbibliotek etablerades och via de allt fler tidskrifterna spreds litteratur i form av följetonger. Svenskarna blev ett läsande folk.

Den svärmiska tonen i det tidiga 1800-talets litteratur förändrades och blev mer realistisk. Författarna skrev om de verkliga förhållandena i samhället, inte minst om de sociala problemen orsakade av den snabba folkomflyttningen från landsbygd till städer och nya industrisamhällen. Det växte fram en hel genre av ”indignationsförfattare” som skildrade de usla förhållandena på arbetsplatserna, orättvisorna, svältlönerna och den utsugning av befolkningen som de besuttna i samhället stod för.

Men också litteraturen i allmänhet präglades av realism på ett helt annat sätt än någon gång tidigare. En som gick i bräsch för denna utveckling var August Strindberg, men som bland sina många strider också kunde formulera djupt finstämda bilder av den svenska naturen.

Samtidigt levde också romantiken kvar, men nu i form av en slags nationalromantik som hyllade det storsvenska och dådkraften i fädrens gärningar. Det är ingen slump att den svenska nationalsången kom till under den här perioden.

Ur Hemsöborna (1887)

Slåtermorgonen

Klockan är tre på morgonen en julidag i början av månaden hos Madam Flod på Hemsö. Slåtterfolket som kommit aftenen förut har sovit på skullar och logloft. Nu står de i grupper utanför stugan redo med liar, brynen och räfsor.

”SOLEN HADE VARIT UPPE EN KVARTS TIMME, men ännu ej hunnit över tallbackens toppar för att slicka daggen ur gräset; viken låg spegelblank infattad i den nu blekgrönskande vassen, där de nykläckta andungarne hördes pipa mellan de gamla ändernas snatter; trutarne fiskade löjor därnere, seglande, stora, vingbreda, snövita som kyrkans gipsänglar; i källareken hade skatorna vaknat och skvallrade och schattrade om de många skjortärmarne de sett nere på stugbacken; göken guckade i hagen, brånande, rasande som

Perspektiv på perioden 1850–1920

Konsten

Under 1800-talets sista årtionden växte sig nationalromantiska stämningar allt starkare i Sverige. Förbättrade kommunikationer, allt fler tidningar och stadigt förbättrad läsförmåga gjorde det möjligt att lämna det provinsiella bakom sig och istället betona att Sverige var en nation. August Malmströms målning *Det gamla och det nya Sverige* med sina marscherande ungdomar under en svensk fana visar bokstavligen vad det handlade om.

Samhället

Andra halvan av 1800-talet var dynamiskt, inte bara i Sverige utan i hela Europa. Efterfrågan på både råvaror och färdiga produkter ökade. Ångtekniken firade stora triumfer och det allt tätare järnvägsnätet gjorde att industrier kunde etableras i princip var som helst i landet. Men samtidigt ökade befolkningen och allt fler tvingades lämna landsbygden och söka sig till städer och nya industriorter – eller emigrera.

Skogen

Exploateringen av det svenska skogskapitalet i norra Sverige tar fart. Tidigare närmast värdelösa skogar fick plötsligt ett värde. Trävaror kom att stå för merparten av den svenska exporten. I riksdagen diskuteras det om att skogen håller på att slut. De sydsvenska skogarna är hårt tuktade av bete och i mellansverige blir järnbrukens kolskogar ”lediga” vart efter järnbruksöden breder ut sig. Vändningen kom med skogsvårdslagen 1903 och massaindustrins framväxt. Mediabanken, SLU.

om begärens tid vore på slutet, när han skulle få se första hösåten; kornknarren arpage och snarpade nere i rågåkern; men på backen sprang rackan och fågnade gamla bekanta, och skjortärmar och lintygsremсор blänkte i solskenet, sträckte sig över kaffebordet, där koppar och fat, glas och kannor skramlade under det trakteringen pågick...

DET SUSADE OM LIARNE och det daggiga gräset föll knippor; och sida vid sida lågo alla sommarens blommor, som vågat sig ur skogen och hagen: prästkragar och gökmat, tjärblomster och horletta, Marie sänghalm, hundloka, ängsnejlikor, pukvete, musärter, pestilensrot, väpling och alla ängarnes gräs och halvgräs; och det doftade sött som honung och kryddor, och bien och humlor flydde i svärmar för den mördande skaran, mullvadarne kröpo ner i jordens innanmäten, när de hörde hur det brakade i deras bräckliga tak; snoken kilade skrämnd ner i diket och slank in i ett hål som en skotända; men högt upp över slagfältet svängde sig ett par piplärkor, vars bo blivit trampat av ett klackjärn; och i eftertruppen trippade stararne plockande och pickande allehanda kräk, som kommit i det brännande solskenet.

Första slaget var uttaget ända ut i åkerrenen och nu stannade kämparne, stödda på sina lieskaft, betraktande förödelsens verk, som de lämnat bakom sig, torkande svetten ur mössremmarne, och inläggande en ny snusvalk ut mässingsdosorna, medan flickorna skyndade sig komma upp i frontlinjen.

Och så gick det löst igen, ut i det gröna blomsterhavet, som nu går i vattrade böljor av den växande morgonbrisen och än visar brokiga lysande färger, när blommornas styvare stjälkar och huven sticka upp genom det mjuka tätelgräsets vågor, som böja sig undan för kåren, än breder sig jämn grön som en sjö i stiltje.”

Valdemar Lindholm: Mellansjö

Ur *När skogen dör* utgiven 1901.

Novellen handlar om Nils Nilsson som var tredje generationens nybyggare på sitt eget ägandes Mellansjö. Han var änkeman sedan hustrun hade gått bort kort efter det sonen Johannes hade fötts.

Valdemar Lindholm (1880–1947) föddes i Borgsjö socken i Medelpad. Den här återgivna novellen ingår i hans debutbok *När skogen dör*, som kom ut 1901. Vid den tiden hade huggsexan om det mest värdefulla virket i de norrländska skogarna pågått i ett halvt sekel. En stor del av dem hade köpts upp av sågverksbolagen, ofta med inte alltid så justa metoder. Det är just ett sådant uppköp som beskrivs i novellen Mellansjö. Av utrymmeskäl är den dramatiska historien något förkortad.

Valdemar Lindholm var med sina nästan 50 boktitlar en mycket produktiv författare, bland annat skrev han flera samlingar med lapska folksagor. Han var samtidigt journalist, verksam vid flera norrländska dagstidningar. Han promoverades 1925 också till hedersdoktor vid Yale university, USA.

”NILS OCH JOHANNES VAR NÄSTAN mer som två bröder än som far och son. Och den lilla grå stugan däruppe på backen, med de höga björkarna omkring, och de små tegarna, som med svett och möda brutits ur stenig mark – det var rent märkvärdigt, vad det var annorlunda här än på alla andra ställen.

Men så komma hårda år. Snön smalt inte bort förr än till midsommar, och sedan brände solen så hett, att allt visnade bort och förtorkade. Svårt var det häruppe då, när bark och halm äts i stället för bröd.

Det var just på våren, andra hårdåret, som Johannes blev sjuk. Det hade varit en kall vinter med många mödor och umbäranden. Och nu låg Johannes där flämtande och feberhet, och Nils hade inte ens mat att ge honom.

Åh, herre Gud, om han haft så pass mycket, att han kunnat skaffa sig litet mjöl och så kanske också läkdom av doktorn. Men nu skulle skatten ut också – inga pengar fanns till den heller. Och att få låna pengar i dessa tider, det var nog inte gott.

Om – om han skulle försöka ändå! Det gällde ju Johannes. Kanske det funnes någon barmhärtig människa därborta på kyrkplatsen.

Och så gav han sig i väg med långa, tunga steg. Det var svårt för Nils att komma fram med sitt ärende. Och ändå svårare kändes det att överallt få höra samma svar – nej – nej.

NILS HÖLL ALLEDES PÅ ATT FÖRLORA MODET. Men så var det en, som rådde honom att gå till inspektör Gran, som för kort tid se'n flyttat hit till platsen söderifrån. Han var en hygglig karl och skulle kanske hjälpa.

Gran var skogsköpare.

Och Nils kom in på kontoret, där den mäktige herren satt. Han kände sig så fattig och eländig, och föga anade han, att han hade en förmögenhet i skogen därhemma.

Men inspektör Gran, han visste det, han. Och därför glimtade det till i ögonen på honom, när han såg den gamle nybyggaren nere vid dörren.

”Nej, se god dag! Är det inte Nils Petter i Mellansjö? Jag tror inte, du känner igen mig, gubbe. Jag for ju förbi hos dig i höstas, då jag var ute och jagade. Det var gott fågelland där borta och harpaltarna skuttade ju kring där som om de varit tama.”

Nils blev alldeles förbluffad öfver inspektorns vänlighet. Nog kom han ihåg, att inspektör Gran och en annan herre varit därhemma, men aldrig hade han kunnat tro, att inspektorn skulle minnas det.

Men Gran befallde fram både kaffe och brännvin och Nils drack. Det var länge, länge sedan sist.

Och se'n gick det så lätt att komma fram med ärendet, och inspek-

torn, han lyssnade så vänligt på, och såg inte alls ond ut öfver Nils tilltagshet.

Och när Nils slutat sin berättelse frågade inspektören deltagande:

”Nå, hur mycket skulle du behöva nu, för att reda dig öfver sommarn? Nils skrufvade sig på stolen och vände mössan mellan fingrarna. Men så kom det till slut långsamt och halvt frågande:

”Om inspektorn kunde låna mig sjuttiofem riksdaler tills tills Mikaeli ... ?”

Gran svarade att han omöjligt kunde låna ut så mycket pengar utan säkerhet och Nils beredde sig för att gå. Men just som han lade handen på dörrvredet hördes Grans röst bakom honom.

”Nej, min käre Nils, inte skall du gå alldeles ohjälpt härifrån. Inte kan jag låna dig så mycket som sjuttiofem riksdaler, men femtio skall du få. Du behöver bara skriva under den här reversen.

Bokhållarna kom in och såg hur Nils med styva, darrande fingrar ritade en krumelur, som skulle föreställa N, på papperet och hur han av inspektorn emottog femtio riksdaler.

”Gud välsigne inspektorn ...”

Du gör skillnad

Att förvalta skog och mark inför kommande generationer är ett av de mest betydelsefulla jobb man kan ha. Våra bankkontor har lång erfarenhet av att hjälpa skogsägare och lantbrukare med ekonomin och andra frågor som rör verksamheten.

Prenumerera gärna på vår tidning Tillväxt och vårt nyhetsbrev. Det kostar inget. På handelsbanken.se/skogochlantbruk finns mer information.

Handelsbanken

Mellansjö är ett fiktivt Norrlandstorp, skapat av författaren själv. Men det skulle mycket väl ha kunnat se ut så här: Ett enkelt torp med lite odlingsmark som precis räcker för att försörja den självägande torparen och hans familj. Dessutom ett rejält stycke skog – av föga ekonomiskt värde för dess ägare, men desto mer för sågverksbolaget nere vid kusten som insåg möjligheterna.

Bildens torparfamilj heter Pettersson och torpet är Rokliden, som låg i Piteå socken. Mediabanken SLU.

Omslaget till Valdemar Lindholms debutbok *När skogen dör* (1901) var mycket tydligt. På gravvården, rest på ett kalhygge, kan man läsa: *Här hvilar Norrlands allmoge. Bolagen reste vårdan.*

Boken är bara ett av många exempel på den "indignationslitteratur" som blev vanlig vid förföras sekelskiftet, då effekterna av 50 års exploatering av Norrlands skogar blivit uppenbara.

*"Härads-
hövdingen gav
honom intet hopp.
Köpet var fullt
lagligt, och allt
processande
vore fåfängt"*

ÅREN GICK. Nödårens vedermödor försvann. Nils blev äldre. Johannes växte upp och gifte sig. Nils flyttade in i förgångsstugan.

Två barn kom till världen – först Lill-Johannes, som han kallades, och så Anna.

Det var farfar, Nils, som vårdade barnen – i synnerhet Lill-Johannes. Från det han låg i vaggan var farfadern ständigt i hans närhet och passade på honom med ängslig noggrannhet. Och då han blev så pass stor, att han förstod något, kunde han sitta hela dagen i knä hos Nils och höra honom berätta vittersagor och skogshistorier.

Lill-Johannes var nio år, då Nils dog. Det var hans första stora sorg. Så kom olyckan. Den kom som en blix från en klar himmel – snabb, förkrossande.

Strax efter begravningen kom där storfrämrat till Mellansjö. Det var inspektör Gran och hans båda bokhållare.

När de foro från Mellansjö var där sorg och gråt och jämmer och förbannelser. Johannes visste nu, att han inte längre var ägare av Mellansjö. Allt hans arbete, allt hans släp och slit, fars och farfars mödor – skogen – allt, allt var borta. Och Lill-Johannes satt under fönstret på huggkubben och grät med knutna nävar och sammanbitna tänder.

Den "revers", som Nils skrifvit under var ett i laga form uppsatt köpebrev, varigenom Nils försålt hela Mellansjö med skog och åbyggnader till S. sågverksbolag" att evärdeligen äga och besitta såsom all annan dess väl fångna egendom, för en överenskommen och till fullo betald köpesumma av femtio riksdaler".

MORGONEN DÄRPÅ GICK JOHANNES till kyrkplatsen. Han var uppe hos häradshövdingen och frågade sig för om sågverksbolaget verkligen kunde taga Mellansjö från honom. Häradshövdingen gav honom intet hopp. Köpet var fullt lagligt, och allt processande vore fåfängt. Johannes stod där blek och tårlös. Men det ryckte kring mungiporna.

Ingen hjälp! Intet hem! Åh, herre gud, vilken lag! Och Lisa och barnen, som väntade där hemma! Där hemma – nej, det är ju ej hemma nu längre. Bolagsbonde, bolagshemman, bolagsbonde, bolagshemman ringer det i öronen på honom, tills han fattas av vilt raseri.

Han har börjat gå hemåt, men så vänder han om. Han skall visa de förbannade skogstjuvarna, att han inte är rädd för dem. Stryk ska de ha – stryk.

Och rytande som ett vilt djur rusar han in på kontoret och slår inspektorn till golvet med ett enda slag. Det blir rött och svart för ögonen på honom och han känner, som höll något stort och tungt och starkt på att kväva honom. Men han sparkar och slår och biter omkring sig tills han faller sanslös till golvet.

INFÖR RÄTTEN ÄR HAN TYST OCH LUGN. Svarar kort och avmått på frågorna, som ställs till honom. Han känner sig så tom, så trött, så utarbetad. Det är, som hade han legat i en svår sjukdom. Men någon ånger känner han inte.

Inne i en vrå i tingsstugan sitter en liten bondpojke hopkrupen – en liten en, som barfota och barhuvad sprungit den långa vägen hemifrån för att få se far. Det rinner inga tårar där heller, men läpparna bits blodiga och bröstet flämtar.

Och ut springer han, parveln – ut över backar och berg, genom snår och över myr, och då han kommer hem, då kastar han sig ned på marken och gråter – gråter vilt, hejdlöst.

Tre långa år skulle Johannes vara borta. En bror till hustrun Anna-Lisa hade ordnat så, att hon fått arrendera hemmanet på livstid.

Svårt var det att sköta hemmanet, men leva måste hon ju. Och hon redde sig nästan lika bra som en karl med jordbruket. Med utesysslorna hade hon bra hjälp av Lill-Johannes och innesysslorna skötte Anna fast hon var liten och svag.

Fram på våren kom Johannes hem från häktet. Lill-Johannes var honom till mötes halvvägs till kyrkplatsen – han hade ju inte sett far sin på tre år. Vad som taltes dem emellan, vet ingen mer än Gud och de själva. Men den kvällen gick för första gången en ed över Lill-Johannes läppar.

Förbannade bolagstjuvar!

DEN SOMMAREN BLEV HET OCH TORR. Ofta syntes tjocka rökelare stiga upp här och där vid horisonten. Det var skogseldar, sade far. Och Lill-Johannes gick där mest för sig själv och grubblade och tänkte. Anna-Lisa kunde rent bli rädd för honom ibland. Han brukade komma och smyga sig intill henne, som då han var en liten, liten parvel. Och så stötte han henne ifrån sig och frågade: "Skulle I bli mycket ledsen, mor, om jag bleve död?"

– "Du får inte ha sådana där tankar", brukade hon säga då. Och så smög han sig ut och gick och lullade ensam i skogen långa stunder.

Anna-Lisa och Johannes for till kyrkan öfver midsommarböndagen. Lill-Anna och Lill-Johannes skulle vara hemma, och Lill-Anna skulle få följa brodern ut i getarskogen för att slippa sitta ensam hemma under dagen.

NÄR HELGEN VAR SLUT och Anna-Lisa och Johannes skulle gå hem, såg de, hur en ljus rökelare steg upp därborta i riktning mot Mellansjögården. Åh, Herre Gud, tänk om barnen satt eld på sig där hemma!

Nej, det var inte husrök, det var skogsrök. Både Anna-Lisa och Johannes kände en tryckande ängslan, men ingen tordes säga något. Andfädda ilade de hemåt. Skogen brinner! Luften är fylld av gulvit rök och runt om hörs ett brus och ett sus, knäpp och gny som av rasande storm. Skogseld!

Lisa och Johannes springer, så svetten lackar, tillbaka mot kyrkbyn.

VÅRDA DIN SKOG

AB KARL HEDIN

DIN SKOG ÄR VÄRDEFULL

I över 100 år har vi framgångsrikt förvaltats både våra egna och lokala skogsägares skogsfastigheter. Genom våra skogliga tjänster ser vi till att ditt skogsägande blir en trygghet och bra affär. Vi är med dig hela vägen – "från planta till plankan".

AB Karl Hedin Sägverk
Tel 010-121 90 00
www.abkarlhedin.se

#abkhravara

”Som stora,
svarta spöken
stå de största
furorna, som
inte fallit, och
marken är svart
– förbränd”

På halva vägen mötas de av karlar med jordyxor och spadar på axlarna och matsäckskontar på ryggen. Skogseld!

Men medan det ännu brinner och pyr i stubbar och stockar, springer Lisa och Johannes hemåt, svarta, sotiga, trasiga.

Åh, Gud ske lov! Där ligger ju stugan alldeles oskadd! Men det är så tyst och stilla däruppe. Var är barnen?

Johannes rusar in i stugan. Tomt överallt. Men på fällbordet vid fönstret ligger ett papper. Det är fullklottrat med stora, klumpiga barnbokstäver:

”Snälla pappa bolage har stuli skogen utå pappa å nu ska ja förstöra skogen för dem å nu ska pappa inte vara lessen för dem ska inte få sätta mej på häkte å vi ska träffas hos Gud å mamma får inte vara lessen. Av er son Johanes.”

DÄR BLEV SKALLGÅNG EFTER BARNEN. Nere i Kåatträsket vid stranden, där Lill-Johannes brukat lyssna till 'farfars sagor, fann de honom. På myren bredvid hittades Lill-Anna, hopkrupen på en tuva och från vettet av skrämsel. Nu är det dystert och mörkt däruppe i Mellansjö. Skogen är borta.

Som stora, svarta spöken stå de största furorna, som inte fallit, och marken är svart – förbränd. Förbannelse – förbannelse vilar över bolagshemmanet!

Ett ljus brinner därinne i stugan. Det lyser på en gubbe och en gumma, som sitter lutande och nedtyngda av sorg – det lyser på bibeln, som ligger uppslagen framför dem.

Och rösten är svag och darrande och orden kommer långsamt och sjungande när gubben läser:

”De, som omringa mig, skola draga öfver sitt eget hufvud den olycka, som deras läppar anstiftat. Eldsglöd skall falla öfver dem; de skola kastas i eld, i djupa vatten, så att de icke komma upp. Den onda tungans man skall icke bestå jorden; våldets man skall i sin ondskas jagas till dess han störtar. Jag vet, att Herren skall utföra de betrycktes sak och skaffa de fattiga rätt.

Den här gamla huggarkojan i Lidmyråsens kronopark i Västerbotten var fortfarande i bruk på 1920-talet. Det var sådana här miljöer som Viksten själv hade upplevt under ungdomsåren. Fotot togs den 28 mars 1924. Mediabanken SLU.

Albert Viksten:

Timmer

Förhållandena för de svenska skogsarbetarna var ända till långt in på 1900-talet mycket påvra. Albert Viksten hade egna erfarenheter av skogsarbete vid seklets början och beskriver i boken *Timmer* från 1929 hur livet i en huggarkoja i Norrlands inland kunde gestalta sig. I det här avsnittet står vårkänslan i skarp kontrast mot de torftiga förhållandena som männen arbetade under.

”GRYNINGEN FLYTER IN ÖVER SKOGSLANDET som ett flammande sken från öster. Mörka molnflikar hänger som tunga draperier med förgyllda bårder över den röda soluppgången. Först när strålknippena de högsta tinnarna på Blackberget. Då slår en orrtupp en tjoande fanfar från någon av talltopparna i dalen. Så när strålarna Rönnlidens gallrade skogsbestånd. Då trummar vedknarren en salva, som ekar mot Blackberget och får ett vresigt svar från någon rival nere vid Lokläppen. Sist sänker sig strålarna ända till Tretjärnsmon, där en lätt dimma hänger som en slöja över tjärnarna, som mon fått sitt namn efter. Då knarrar en dörr i en timmerkoja och en skrällig hosta raspar ut i morgonkölden. Kojdörren går åter igen med samma knarr, och solstrålarna söker sig till nya lägre liggande platser. Tretjärnsmon har i alla tider varit berömd för sitt vackra skogsbestånd. Nu är storskogen borta. Avverkningen har gått fram här. Ingenting har skonats. Den unga underskogen har brutits ned av de gamla träden och endast några spridda furor har lämnats som fröträd, vemodiga minnesmärken efter vad som varit. Nu lyser stamarna som hamrad koppar i soluppgången. *fortsättning på nästa sida*

Albert Vikstens bok *Timmer* från 1929, varur den här citerade texten är hämtad.

fortsättning från föregående sida

Albert Viksten (1889–1969), föddes i Gränge i Västernorrland. I ungdomsåren arbetade han bland annat som skogsarbetare och sjöman. Efter att ha utbildat sig vidare blev han journalist, och arbetade vid flera tidningar, bland annat Nya Norrland och Norrskensflaman.

Han debuterade med en novellsamling redan 1917 och kom sedan att skriva inte mindre än ett femtiotal böcker. Den sista kom ut 1968, bara ett år innan hans död.

Journalisten Jonas Sima, betecknar honom i en TV-film som en ekologisk debattör långt innan någon annan talar om ekologi och miljöförstöring. I boken *Nybyggare i Barbarskogen*, 1961, dundrar Albert Viksten mot den nya tidens baggböleri och naturförstöring: "Man utplundrar naturtillgångarna, dränker månghundraåriga boplatser med regleringsdammar, sumpar ner klimatet, driver lapparna från renbetena, fördärvar fisket och förstör landskapets skönhet."

SOM LYSTNA SKADEDJUR HAR människorna plumsat fram igenom snön med sina yxor och sågar. Överallt, där de går fram, störtar skogen under brak och dån, timret samlas efter basvägarna och riset tornar upp sig i väldiga högar. Snöyrnan och kölden har hela vintern varit som inmängd av fräna svärord. Man har svurit över hästarna, över vädret, över redskapen och sig själv, över vägen och stockarna, timmerdoningarna, all redskap och allt i övrigt mellan himmel och jord. Ty när människan rivs med av arbetshetsen, går hon till ytterligheter både i ord och handling.

Men vid människans sida står hästen. Han kan inte svära, men han kan foga sig. Hästarna ... ! Hela vintern har de stretat sig fram med de tungt lastade timmerdoningarna, hetsade av utslitna, vilda körkarlar, som många gånger endast tänker på att en stock innebär en liten tillökning i förtjänsten.

Ja, där ligger nu Tretjärnsmon med rishögarna manshögt upp efter den nedbrutna och illa medfarna ungskogen eller de kvarlämnade fröträden, som första bästa storm slår omkull, så att rotspjälarna står som knotiga fingrar i luften. Och mittigenom risbråtet bökar sig trånga gångar som ett system av krokiga sorkstigar i en åker. Det är timmervägarna.

Och nu kommer våren! Solen höjer sig i sin härlighet av flammande eldstoff. Vårfråtan har kommit i snö och is. Det porlar och rinner vatten under dagsmejan, stygga stenar sätter upp grinande ansikten efter vägarna. Timmerlassen växer allt större och större under skogsfolkets stigande upphetsning. Det gnisslar och skriker, när de stålskodda medarna skär mot stenarna, och det sprutar gnistor och luktar bränt svavel, där timmerlassen går fram.

Ännu finns här timmer kvar. Och det måste fram... måste! Bolaget har bestämt, och då måste det ske.

DET ÄR FEBER I LUFTEN. Hetsen växer för var dag, för var timme. Ingen vila ännu! Kläm bara i, så det knakar i lederna. Sätt fart på benen, så mjuknar snart de värkande lederna.

Bara hästarna håller! Folket är det inte så noga med. Men hästarna, de kostar pengar. Spänn i, gamle krake ... Smack... smack... smack... ! Hej, bara .. ååååhå... Ja, nu sitter det! Satan... Fram med spakarna!... Så, kläm i! Vila får du i korvskinn... Hugg i, så det knarrar och skriker i seldonets gamla läder.

Svetten ryker som ånga ur en bykgryta, och det står gulaktigt skum kring lokor och remmar. Men körkarlen sparar sig inte heller. Han är varm som en rykande ugn, och han är vild som ett djur på rov.

Men det finns dock körkarlar, som tar det lugnt trots hetsen. De sparar sina hästar, så att det gör ont i fingrarna på en verklig rivare till skogskarl. Många gånger ligger de vakna hela nätterna och ängslas över hästens tillstånd, då de genom kojväggen hör hur olustigt han tuggar sitt hö. En van hästkarl kan enbart på hästens sätt att tugga sin mat avgöra, om han är kurant eller om det fattas honom något. Då kan en sådan husbonde gå upp mitt i natten och krusa och pjoska med kraken.

Nu ringlar sig en rökpelare upp genom den klara morgonluften. Den böjer sig i en sirlig sväng mot norr och lägger sig i tunna skikt som dimma över de små tjärnarna. Det är röken från en av Tretjärnsmons kojor.

Åter knarrar det i kojdörren. Ett skäggigt ansikte visar sig bakom dörrflaket, och två fullgoda tandrader lyser upp det lurviga huvudet.

Det är Väster, en av Fjällmans timmerhuggare. Han vädrar som en nymornad hund ut i den friska luften och gör dagens första gärning rakt genom kojdörrens springa. Han gäspar och hissar upp byxorna, skjuter åter igen dörren och kryper in i kojvärmen, där han fyller på sin tredje kopp svartgrönt kaffe, slår med slidkniven av en lagom bit av det sotiga sockerstycket, som han har i ett papper på hyllan, sörplar i sig den heta drycken under många blåsningar och vickningar på fatet.

– Välsignad sak, att då ändå fryser om nätterna. Och så blir då varmt om dagarna, så barken lossnar gott vid barkningen... Men hugadå, va hästen kan få slita ont!

Det hostar torrt i det skumma hörnet.

– Må fan ta alltsammans! Jag är utled på eländet. Här lever man som ett lusigt djur i skiten... Hästarna... bah... här pratas bara om hästar och hästar, men folk är det ingen som bryr sig om... bara hästar och hästar... Och här bor man som grottbjörnar i lort, rök och mörker... Svetten klibbar som deg över hela kroppen och lusen ynglar, så snart är man som ett kadaver i en myrstack... Fy fan! Snart får man väl binda fast sig vid väggen, så man inte är bortkrälad på morron, då man vaknar...

Han hostar torrt och skrällande.

– Och ju magrare man blir, ju mer ynglar fanstyget... kanske enda behållningen på allt slitet i vinter."

"SÅ TAR HAN YXAN OCH GÅR. Byxbaken hänger som en påse ned mot knäveckan. En ljus, oval vadmalslapp är nyligen påsydd med vita trådar, som strålar ut åt alla håll. Där Väster går, ser det ut, som om en jättestor vägglus med vita ben satt där bak och guppar. Sakta går den fattige torparen efter timmervägen, som vid den här tiden är som bäddad av träck från hästarna. Det prasslar i trädgrenarna, när frosten tinar och släpper sig i små eller stora klysen mot marken. Det står som en slöja för hans vattenblå ögon och han stryker oupphörligt bussarongärmen över dem. En osynlig börda trycker ned hans hängande skuldror. Just nu känner han sig så grå och utsliten, där han går fram. Ingenting av den strålande aprilsolen och dess glans märker han, ingenting av den unga vårens brusande kraft porlar genom hans stela kropp. Det är som om han måste gräva fram sig ur en grav för var morgon, när han skall ut till arbetet. Och allt är trist. Grå och smutsig är vägen han går efter, drivorna ligger gråa och gamla, beströdda med barr och lav. Som skrynkliga odjur krymper de dag för dag. Han ser ej de friska, gröna kransarna av lingonris kring varje träd, där snön dragit sig undan. Och han ser inte heller den blå vårhimmeln som i flammande ljus siar om solens seger. Nej, nej, Västers blick räcker aldrig upp till himmeln, dit hans tankar dock ständigt går.

Efter morgonbestyren i kojanger sig huggarna iväg ut på dagens arbete. En av dem, Väster, dröjer sig kvar med sin fläskbit och surmjölk men slutligen iväg.

Gustaf Hedenvind-Eriksson (1880–1967) visade tidigt litterära ambitioner, men motarbetades av sin pappa som satte honom i skogsarbete bara 14 år gammal. Där fick han lyssna till historierna som berättades av de ofta vinddrivna existenser från hela Sverige som vid den här tiden sökt sig till de norrländska skogarna. Han antecknade och mindes. Redan i förordet till debutboken *Ur en fallen skog*, uttrycker han den indignation över det han tagit del av. Det var sedan en drivkraft under hela hans fortsatta författarkarriär.

Gustaf Hedenvind-Eriksson

Ur en fallen skog

Gustaf Hedenvind-Eriksson hade hunnit fylla 30 år då hans debutroman *Ur en fallen skog* kom ut år 1910. Men då hade han under mer än hälften av sitt liv samlat på sig erfarenheter av levnadsvillkoren för bönder och skogsarbetare i sina hemtrakter – Ströms Vattudal – i nordvästra Jämtland. Citatet är hämtat ur bokens förord.

”FÖRLÄGGAREN HAR BETT FÅ VETA, HUR JAG BLEV FÖRFATTARE. Jag svarar således följande. Jag ämnade aldrig bli författare. Min ungdomsdröm var en helt annan. Likväl begynte jag skriva, dessvärre innan jag ännu hade en aning om att det fanns folk, som ägnade sig åt att skriva böcker.

Det enda jag vid den tiden läst, utom Bibeln, Psalmboken och Postillan, var Lasse Maja, Fädernas gudasaga, Isländska sagor och Jämtlands Posten. Sålunda utan att veta, vad jag gav mig i kast med, begynte jag i ett skogsarbetarlogement vid en sjö – på jämtländsk tunga kallad Odåglesjön = oduglig, (där fanns nämligen inte fisk) – söder om Vattudalen på en skog tillhörande Svaningen.

Jag var då fjorton år och den yngste av tolv vida beresta, fantasibegåvade och talföra män. Ännu minns jag väl, hur de på kvällarna, på söndagarna eller under »kojdagar» stekte och kokade, åto och drucko kaffe, rökte pipa och slöjdade eller med brandkäppen rörde om i glöden på »eldpallen» och kannstöpte allt möjligt från gengångare till biskopar och ministrar, från Karl XII till Napoleon och Belzebub. Alla voro stora friljugare, några till och med diktare, har jag sen funnit – fast de inte skrevo, och jag tyckte om dem. Så föga ansedda de voro som människor, voro de i alla fall äkta på sitt sätt och i mina ögon icke sämre än andra. Fast de varje jul söpo sig stockfulla, sovo av sig ruset i snödrivan och vände sen åter till sina berg, fingo de inte ens snuva, som följd av det så kallade »storkoket». Och det vittnade trots allt gott om dem, tyckte jag, så mycket mera som de dessutom aldrig talade illa om – eller gick en medmänniska för när.

PÅ DEN TIDEN VAR DEN GRÅ vadmalsdräkten jämtarnas rasmärke, så att säga – andra kläder kännetecknade »utbölningen» – och innanför vadmalsvästen klappade ett frejdigt hjärta, helst om det dunkade mot en späckad plånbok.

Nog minns jag dessa bönder – långa och magra, självmedvetna och lea i munnen, stolta och oböjliga. Alla kunde räkna släktled från någon grå urfader i avlägsen tid, vars bedrifter glorifierats genom generationer. Och de voro mera eller mindre stolta över sitt ursprung, vilket inte var stort att yvas över, tyckte jag, då varje släktled måste uträtta något, eljest blev traditionen bara joller. För övrigt var det nog inte rätta virket i den stolthet, som så lätt – såsom ofta var fallet – föll för »skogshövdingarnas» brokiga sedelbuntar. Den generation, som inte kunde leva, utan att omsätta sina väldiga fäders arv i kontanter, hade icke lång väg till dessa eviga riddare av det amerikanska fläsket.

Nu var det så, att en höst hade enligt beräkning omkring en och en halv miljon träd blåst ned. En symbolisk händelse, tycktes det mig – en god sinnebild av den hetsiga skogsskövling, som nu pågick.

ALLTSEDAN ENGLAND PÅ SEXTIOTALET upphävde importtullen på trävaror, hade denna marknad stigit år för år och tenderade nu mot det sagolika. Skogarnas värde steg med efterfrågan och skogsköpare sköto upp som svampar. Även bolagens tjänstemän gjorde privata skogsaffärer – det var inte så noga – och affärsmetoderna som lyckades, och dessa affärsmän sörjde alltid för att de lyckades. De köpte nämligen för att i sin tur sälja till sågverksbolagen och voro därför intresserade av att komma åt skogar så billigt som möjligt, varvid kontrakten spelade en betydande roll. Dessa skrevo sålunda stundom så försåtligt, att ingen juridisk institution förmådde komma tillrätta med dem på annat sätt än att ge köparna rätt, vilket betydde att säljarna blevo ruinerade.

För övrigt hade skogsköpen gått i dessa tecken alltsedan bolagen kontrakterade den så kallade avverkningsrätten. Man tillgrep varje medel alltifrån brokiga penningssedlar till »gott dricka» som det hette, och Guds ord. Samma princip följdes över hela linjen, till och med när det gällde att få fram timret efter flottlederna.

NU HADE EMELLERTID EN DOV OPINION mot denna skogsskövlingens anda begynt taga ton bland bönderna. Även bland skogsarbetarna begynte man mumla ristan på huvudet. Skulle detta tillstånd bland dem vara evigt? Voro de predestinerade att byta bort sin arbetskraft i tungt och livsfarligt arbete mot ett nödortfigt uppehälle på fläsk och bröd, en rökig koja och ett rus till jul?

Så formade sig så småningom detta dunkla spörjande till en slags prototyp för det påbörjade uppvaknandet, vilken jag gav namnet Domkapitlet. Nu stod nämligen avgörandet för dörren, huruvida dessa skogsmän skulle fortsätta leva som de levde, för att slutligen bli vargar, eller vinna ett annat och mera människovärdigt liv även de.

Och så började jag. Då jag på kvällar och söndagar läst mina tidningsklipp och lyssnat till människens berättelser, var det liksom ett extra nöje att tända ljuset i vrån, lägga mig framstupa på britsen och anteckna på vitt papper mina egna syner eller ingivelser. Och nog minns jag.”

Ur en fallen skog var Gustaf Hedenvind-Erikssons debutbok.

Kraft | Flexibilitet | Styrka | Uthållighet

It's in our nature!

iamKraft®

NORDICPAPER

Verner von Heidenstam

Tiveden

Ur diktsamlingen *Dikter* 1895

*Hör furornas dofva sorgemusik,
med förstämmda trummor och tubor i moll,
en blåkullahymn med suckar och skrik
i ödemarken diktad af troll!*

*Här spökar vid pipande myggors dans
den tid, som före människan fanns.
Här grönska ormbunskkogarnas ättelägg.
Här hänga mossiga rullstensblock,
som tornats upp till cyklopiska väggar.
Här dyker kärrets förruttnande stock,
som ett sjövidunder till vattenbrynet
och skjuter i höjden det drypande trynet.*

*Reptillikt pansrade tallarnas rötter
stå våta i gyttjan som ödlefötter,
stå, fläkta ur jorden, som stora spindlar
vid ättestupan, där stigen svindlar.
Men stilla! En luden panna bräcker
de spröda kvistarnas nät och sträcker
förtorkade stubbar till markens ljung.
Det är älgen. Våldig och tung
som en mastodont han släcker
sin törst i kärret och skådar
med vilda ögon i bergets vägg.
Och vattnet skvalar i silfvertrådar
ur flåsande mule och raggigt skägg.*

*Här kryper som skygg för himmelens ljus
den stolta tallen till markens grus.
Se bergen, de stå ej med tinnar som hvitna
i evig snö, men låga och grå;
de stå som trasmän med slitna
och färgglöst blacknade kappor på.
Och valde vi språkets mörkaste ord,
de vore ej mörka, ej tunga nog
att måla i dikt den fosterjord
som evigt predikar sitt kalla: försaka!
hur bonden biter sin svarta kaka,
och stenarna rassla under hans plog.
Hur låg, hur grå, hur glädjetom,
står trakten rundt min stig.
Min födelsebygd, du hälsar mig
i trasor och fattigdom.*

Verner von Heidenstam (1859–1940) föddes i Olshammar på Vätterns västsida. Åren 1876–1878 gav han sig ut på en lång resa till Sydeuropa och Mellanöstern för att bota sin tuberkulos. Den hemlängtan han då kände manifesterade han i sin debutsamling *Vallfart och vandringsår* som kom ut 1888 och väckte stor uppmärksamhet i de litterära kretsarna. Det är där som några av hans allra mest kända versrader finns:

*Jag längtar hem sen åtta långa år.
I själv sömnen har jag längtan känt.*

Jag längtar hem.

*Jag längtar var jag går
– men ej till människor!*

*Jag längtar marken, jag längtar
stenarna där barn jag lekt.*

Med flera romaner och samlingen *Dikter* började Heidenstam att inta rollen som nationalskald. Han bröt med Strindbergs realism och blev den främste företrädaren för det som på 1890-talet var känt som nationalromantik. Han var också något av en kändis i det dåtida Sverige, men förmodligen mer på grund av sitt utsvävande levnadssätt och karaktäristiska utseende än på de böcker han skrev.

Till kännedomen om honom bidrog också skolboken *Svenskarna och deras hövdingar*, som var en historisk motsvarighet till geografiboken Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige.

Verner von Heidenstam tilldelades Nobelpriset i litteratur 1916 och bosatte sig så småningom på Övralid, nästan tvärs över Vättern från sin födelseort.

Gustaf Fröding

I skogen

Ur diktsamlingen *Guitarr och dragharmonika* (1891)

*I skogarnes djup bor skuggan,
och tystnaden slumrar där,
och viskande bud från bygden
den suckande vinden bär.*

*Och molnen komma med vinden,
och solen skymmes därav,
och fåglarnes röster tystna
och luften är tung och kvav.*

*Men vad som av vinden viskas,
är ingen av oss, som vet,
ty susande språkets mening
är skogarnes hemlighet.*

*Kanhända om nya illdåd
han viskar i klyft och mo,
om mänskornas hätska strider,
om brott och om bruten tro.*

*Jag vet blott, att vemodsslöjan
sig sänker kring furans skrud
och källan och bäcken mörkna,
när vinden går fram med bud.*

*Det är liksom onda ögon
jag såge bland snårens nät
och hörde ibland bakom mig
som tassande lömska fjät.*

*Jag kände en trast, som sjöng för
sin käresta dagen lång,
och ljungen och lingonriset
beundrade djupt hans sång.*

*Och blåklockan ringde sakta
i takt med hans kärleksglöd,
och skogsstjärnans öga lyste
och smultronets kind blev röd.*

*Då hördes en vinge flaxa,
och klorna en glada slog
i sångarens bröst, och sången
om kärlek för alltid dog.*

*Det vackraste tjärnet i skogen
låg ensamt och tyst och klart
och växlade blickar med solen
och drömde så underbart.*

*Det speglade härliga skatter
av skiftande ljus och färg,
det famnade alltets riken
i ramen av skog och berg.*

*Det drömde om eviga rymder
av evigt skimrande glans,
om stjärnor och soliga världars
oändliga rytmiska dans.*

*Men nu ligger skogens öga
av starren för alltid släckt,
en stirrande glanslös yta,
av smutsiga mossor täckt.*

*En ekorre satt i toppen
och tittade ned och teg,
ty älgen gick fram i skogen
med spänstiga, stolta steg.*

*Det var just i parningstiden
och trotsig och djärv han var,
ty driftens mäktiga sjögång
i svallande blod han bar.*

*Han förde med kunglig hållning
sitt greniga vackra horn.
Det rasslade svagt bakom snåret,
en krypskytt tog säkert korn.*

*I stoftet släpades kronan
på stönande, fallen kung,
det trotsiga, vilda blodet
förrann mellan fredlig ljung.*

*Du trotsiga tall, som sträcker
mot himlen din smärta topp,
jag känner din stolta strävan,
ditt anande starka hopp.*

*Du tror att den vackra stjärnan
på himlen du en gång når,
om också din trogna längtan
skall räcka i hundra år.*

*Hur skygg skall ej stjärnan gunga
på knotig och kraftig gren
och sprida från barrig krona
sitt blinkande milda sken.*

*Du skjuter med makt i höjden
ditt åtrådda mål emot,
du banar dig fram, du växer,
du höjer dig fot för fot.*

*Ack, känner du icke döden,
som fräter i stam och rot,
och ser du då ej, hur stjärnan
flyr undan dig fot för fot?*

*Jag gitter ej längre vandra
omkring i min gamla skog,
vi äro ej längre vänner,
jag känner, jag vet det nog.*

*Ty skogen är god som fordorn
och vänlig och innerlig,
det finnes ej längre samklang
emellan honom och mig.*

*Min anfrätta mänskotanke
förstör vad naturen byggt,
i färgspel och barrdoft och gransus
det blandar sig in något styggt*

"Vallflicka med boskap". Målning från 1890 utförd av folk-
livs- och landskapsmålaren Olof Arborelius, tillika professor
vid Konstakademien i Stockholm åren 1902–1909. Wikipedia.

Vallarelåt

Ur diktsamlingen *Guitarr och dragharmonika* (1891)

*Hör du ej bjällrorra, hör du hur sången
vallar och går och går vilse i vall?
Korna de råma och påskynda gången,
följa i lunk efter jäntans trall.*

*Hör, hur det ljuder kring myr och mo:
Lilja – mi Lilja – mi Lilja – mi ko!
Eko vaknar i bergigt bo,
svarar ur hållarne
långt norr i fjällarne!
Lilja – mi Lilja – mi ko!*

*Bjällklngen dallrar och faller och stiger,
suset är stilla och hvilar i ro,
skogen är kvälltung och sömrig och tiger.
Endast den vallande
låten går kallande
frarn genom nejden kring myr och mo.*

*Natten är nära och solskenet rymmer,
ser du på tjärnet, hur töcknet står!
Skuggan förlänges, förtätas och skymmer,
snart öfver skogarne mörkret rår.*

*Mörk sofver tallen, mörk sofver granen,
dofvare sorlar en bergbäcks fall.
Fjärmare klingar den höga sopranen,
vallar och går och går vilse i vall.*

Oscar Stjerne

Björkarna därhemma

Ur diktsamlingen *Sol och snö*

Foto: Lars Klingström

Oscar Stjerne (1873–1917) är idag nästan bortglömd men var på sin tid en mycket läst och uppskattad lyriker. Han var liksom Fröding värmlänning och både medarbetare och delägare i Karlstads-Tidningen. Hans första diktsamling kom ut 1901 och följdes fem år senare av samlingen *Sol och snö* som blev mycket väl mottagen och såldes i stora upplagor.

Den innehöll bland annat *Björkarna därhemma* som kom att bli hans paraddikt. Oscar Stjernes dikter nådde en bred publik och blev mycket uppskattade i tidens nationalromantiska anda. Senare i livet drabbades han av en psykisk sjukdom och avled slutligen på hospitalet i Kristinehamn år 1917.

Björkarna därhemma...

Runt min stig de susa.

*Ännu i fjärran kulna vintersstunder
lyssnar jag till suset som gick
i hemmets lunder,
spelade i löven i sommar-
dagar ljusa.*

*Än alltjämt den sången håller
mig fången,
sången genom björkarna,
björkarna därhemma...*

Björkarna därhemma...

Mellan vita stammar

*skymtar jag doftande
klövervita vallar,
skogen därbortom med
allvarsmörka tallar,
böljemjuka åsarnas dunkelblå
kammars,
kvällsskyns purpursegel,
tjärnets silverspegel ser jag
genom björkarna,
björkarna därhemma.*

Björkarna därhemma...

*Där ljusa kronor gunga,
lustigt mellan grenarna glada
ögon glittra,
leende mot solen. Glatt som
fåglar kvittra,*

*gamla lekkamrater livets
vårsång sjunga
skingrande på färden, skilda
vitt i världen
råkas vi bland björkarna,
björkarna därhemma.*

Björkarna därhemma...

*Tysta, månskenssvala
nätter, när för vinden bladet
knappast röres,
mera djupstämt endast suset
till mig föres.*

*Är det anderöster, som i suset tala?
Ännu efter döden gångna
släktens öden
susa genom björkarna,
björkarna därhemma.*

Björkarna därhemma...

*Mina är förinna
över främlingsmarker med
en rastlös böljas
orosvall, och livets lust och
smärtor sköljas
bort för nya bilder, plånas ut,
försvinna.
Men i längtanshunger till sin
källa sjunger
böljan än om björkarna,
björkarna därhemma.*

Erik Axel Karlfeldt

I älgstiden

Ur *Fridolins visor och andra dikter*

Erik Axel Karlfeldt (1864–1931) brukar ibland kallas för Sveriges siste nationalskald. Han studerade i Uppsala och tjänstgjorde sedan som lärare i Djursholm. Samtidigt skrev han dikter och debuterade 1895 med diktsamlingen *Vildmarks och kärleksvisor*. Den väckte dock ingen uppmärksamhet. Det gjorde däremot hans kommande båda samlingar, de om dal-karlen Fridolin, som presenterar sig så här: Bonde är jag född, herre har jag varit, lantman är jag åter bliven. Det var så han upplevde sig själv. Hela hans författarskap var fast grundat i hembygden i Dalarna och genomsyras av en stark naturkänsla.

*Han kommer hvar natt till en hafvret;
från torpet man sett, hvar han betar,
den väldige best som med svett och förtret
jag fåfängt om dagen letar.*

*Nu sofver all nejden i fullmånens flor,
men brinnande vakar min lystnad.
Vid diket, där frodiga pilhäcken gror,
jag väntar i vindlös tystnad.*

*Då träder han ut från sitt höstliga slott
mellan granar och blodröda aspar.
Han skriker högtidligt och lugnt
som en drott,
och kronan i grenarna raspar.*

*Så fredligt i måndimmans vaggande ström
han vankar bland kornrika snesar,
fantastisk, bisarr som en syn i en dröm,
som en vålnad af fornskogens resar.*

*Och här, på sitt odal, för mer än ett djur
han syns mig, ja mer än min like:
en stoltare son af drottning Natur,
en förstfödd i vildmarkens rike.*

*Det kommer till korta, mitt jägareblod.
Jag kan ej min vekhet betvinga,
jag närns icke sända mitt dödande lod
i denna månljusa bringa.*

*Ett sådant pris får ej vinnas med svek.
Jag smyger mig bort genom riset.
I morgon börja vi åter vår lek,
du höge, på gamla viset.*

*Då spela vi rent. Du har präktiga ben,
och ärligt försprång du vunnit;
om jag hinner dig då öfver stock och sten,
har nog månskenshumöret försvunnit.*

*Och bringar jag då mot din fasta bog
till hvila det darrande kornet,
skall skottet få sjunga kring myr och skog,
och med fröjd skall jag stöta i hornet.*

*Och stolt vill jag räkna hvar pannans tagg
som du burit i prakt utan lyte
samt föra hem öfver tufvornas dagg
i kvällen mitt försliga byte.*

Intet är som väntans tider

*Intet är som väntanstider,
vårflodsveckor, knoppningstider,
ingen maj en dager sprider
som den klarnande april.
Kom på stigens sista halka,
skogen ger sin däfna svalka
och sitt djupa sus därtill.
Sommarns vållust vill jag skänka
för de första strån som blänka
i en dunkel furusänka
och den första trastens drill.*

*Intet är som längtanstider,
väntansår, trolofningstider.
Ingen vår ett skimmer sprider
som en hemlig hjärtanskär.
Sällan mötas, skiljas snarligt,
drömma om allt ljuft och farligt
lifvet i sitt sköte bär!
Gyllne frukt må andra skaka;
jag vill dröja och försaka,
i min lustgård vill jag vaka,
medan träden knoppas där.*

Skolans värld

Gamla småskolan i Önum utanför Vara, sannolikt någon gång under något av 1800-talets senare årtionden. Västergötlands museum.

Folkskolans läsebok började ges ut 1868 och kom därefter fortlöpande ut med nya upplagor, den sista så sent som 1951. Skogens viktiga roll framgår redan på det klassiska omslaget med bilden av granen och huset: *Lyssna till den granens susning vid vars rot ditt bo är fäst.*

Boken som gjorde svenskarna till ett läsande folk

Svenskarnas läsförmåga var länge dålig. Sedan 1723 fanns visserligen en lag om att föräldrar var skyldiga att lära sina barn att läsa. Men när de flesta själva inte kunde läsa blev effekten ringa. Efter årtionden av diskussioner beslutade riksdagen slutligen år 1842 att införa en allmän och obligatorisk fyraårig folkskola i Sverige.

DET TOG DOCK TID INNAN REFORMEN GAV RESULTAT. Sverige befann sig i en fas av stora omvälvningar. Befolkningstillväxten var hög, industrialiseringen pågick för fullt och inflyttningen till städerna hade tagit fart. Att barn och ungdomar skulle tillbringa en stor del av sin tid i skolan var heller inte något som ansågs positivt

av alla föräldrar. Nittio procent av Sveriges befolkning levde på landet och var beroende av jordbruk. Barnen var sedan generationer tillbaka en viktig kugge i familjernas försörjning.

När folkskolestadgan antogs fanns det i princip inte några lämpliga läromedel överhuvudtaget. Tryckta alster hade tidigare främst varit av religiös karaktär. Faktum är att när *Läsebok för folkskolan* kom ut år 1868 så var det den första icke religiösa bok som fick en bred spridning hos det svenska folket. Tre år senare hade den tryckts i 100 000 exemplar.

MAN KAN SÄGA ATT *Läsebok för folkskolan* var en slags ”allbok” som skulle täcka alla viktiga ämnesområden utom matematik. Den tjänade också som norm för moralisk, religiös, social och nationell fostran. Undervisningen i folkskolan kretsade helt kring den nya läseboken. Boken omfattade sju avdelningar, varav den första – *Stycken af blandadt innehåll* – innehöll skönlitterära stycken, ofta bearbetade eller förkortade. Här återfinns man bland annat Richard Dybecks dikt *Du gamla du friska du fjällhöga nord* som ju senare upphöjdes till nationalsång. I de övriga sex avdelningarna fanns berättelser inordnade under rubriker som *Naturskildringar från fäderneslandet* och *Berättelser och levnadsbilder i fäderneslandets historia*.

Här skulle alltså de uppväxande släktena inte bara lära sig läsa, utan också bibringas kunskaper om allt som man som svensk förväntades känna till om sitt land. Att berättelserna till stor del bestod av myter och historiska berättelser med tveksam härkomst var det förmodligen ingen som funderade över – då! Den diskussionen kom först långt senare.

LÄSEBOKEN KOM TILL I EN TID då det nya moderna Sverige började skapas. Betoningen på nationalism och vördnad för fäderneslandet var vid den här tiden mycket tydlig. Det var nu man från de styrandes sida ville bygga upp känslor hos människor av att tillhöra landet, nationen Sverige – inte bara bygden de bodde i. Här ägnades till exempel hela tolv sidor åt kung Gustav II Adolf. En hyllning som inte står efter dem man i Nordkorea idag ägnar sina ”stora” ledare.

Naturen var ett centralt tema i den nationella retoriken. Skogen lyftes fram för sina estetiska och kulturella värden men också som leverantör av råvaror för industriproduktion.

LÄSEBOK FÖR FOLKSKOLAN KOM UT i ständigt nya upplagor med omarbetningar och nya tillägg. År 1911 kom slutligen den så kallade parallellupplagan. I själva verket var det ett helt nytt läromedel, som Norstedts förlag tvingades ge ut eftersom Bonniers Läseböcker för Sveriges barndomsskolor, med bidrag av bland annat Selma Lagerlöf och Verner von Heidenstam, blivit en allvarlig konkurrent. Utgivningen av parallellupplagan blev en stor framgång och fortsatte ända till 1951.

Lars Klingström

I det sena 1800-talet och tidiga 1900-talet var nationalism en stark samhällsströmning i Sverige. Så här drastiskt uttryckte sig en känd folkskoleinspektör från Skåne i *Svensk Lärartidning* 1906: *Fosterlandet, hvars flagga svajar öfver vår skola, skall älskas. Den flaggan skall äras af hvarje barn. Värre än stöld och värre än mord skall i deras tanke förräderi mot fosterlandet vara. Det brottet skall vara avskyvärdast af alla.*

I 1800-talets svenska nationalism var det ingen hejd på hyllningarna av forna ”hjältar”. Så här fick miljoner svenska skolbarn lära sig om Gustav II Adolf: *Få personer hafva varit begåfvade med så utmärkta själsförmögenheter som Gustaf Adolf. Med lika snabb som djup blick genomskådade han alla så enskilda som allmänna förhållanden, och det redan som yngling ofta bättre än de under arbete och erfarenhet grånade statsmännen. Tillika egde han förmågan att utan förberedelse, men ändock med klarhet och behag utveckla sina tankar, varande genom mildheten i stämman och åtbörder en nästan större talare än den store farfadern (Gustav Vasa). Han anses ha öfvervunnit lika många med tungan som med svärdet.”*

Ur Läsebok för folkskolan

Storskogen

Läsebok för Folkskolan byggde även i sin tionde upplaga från 1911 till stor del på texter skrivna av andra författare. Men till skillnad från de tidigare upplagorna var många av texterna nu redigerade och i många fall också förkortade. En som var engagerad i detta arbete var göteborgsläraren **Per Holmén** (1871–1930). Han skrev flera läroböcker och slutade sin bana som undervisningsråd vid Skolöverstyrelsen. Det är han som skrivit den inledande delen av Storskogen, här invid. Resten är hämtad ur en av författaren Karl-Erik Forsslunds noveller.

SVERIGE ÄR DE STORA SKOGARNAS LAND. En tid har funnits, då skogen bredde ut sig från sydligaste Skåne till nordligaste Lappland med blott en och annan glänta vid sjöarnas och flodernas stränder. Men skogen fick så småningom vika för odlarens yxa och spade. Åkerjorden fick allt större värde, medan skogen ansågs nästan värdelös.

Också är skogen i våra dagar till allra största delen undanträngd till den mark, som består av krosstensgrus. Ty denna mark är så svår att odla och ger så ringa lön för mödan, att nybyggaren icke gärna slår sig ned där. Men här trives barrskogen förträffligt. Med sina rötter tränger den mellan stenar och block djupt ned i jorden, och över den ojämna ytan reser den högt sina pelarliska stammar.

Omkring hälften av Sveriges fasta yta upptages av sådan mark. Det är huvudsakligen de områden, som efter istiden aldrig varit sänkta under havet, således Sydsvenska och Nordsvenska högländan.

På det förstnämnda är skogen numera för det mesta gles och späd. Människorna ha nämligen för längesedan lärt sig, att skogen kan förvandlas i pengar. De ha börjat med att fälla de största och vackraste furorna, vilka giva det dyrbaraste timret. Därefter har turen kommit till de mindre furorna och till granarna, och så ha så småningom stora områden blivit kalhuggna.

ÄVEN I NORDLIGA SVERIGE ha människorna mångenstädes farit hårt fram med skogen. Men här äro skogsvidderna ofantligt mycket större, och väldiga områden stå ännu orörda av timmerhuggarens yxa. Här kan man skåda skogen i all dess ursprungliga skönhet och majestät. Här träffar man vild

och ogenomtränglig skog men också jämn, vacker timmerskog med idel regelbundna furor, raka i stammen, starka vid roten, släta i barken och alla nästan jämntjocka. Yxan har ännu icke bragt en enda av dem att darra, stockhuggaren har icke gjort sig ärende hit och tjärbrännaren icke vågat tränga så långt in i ödemarkerna. Du söker att famna en av dessa jättar, men dina armar nå icke omkring honom. Du blickar upp mot toppen: den är så hög som kupolen över kyrkans tak. Här nere känner man av ingen vind, men uppe i topparna höres ett sakta brus.

*»Det susar så dunkla sagor
i furornas pelarsal,
i topparnas sakta gungning
förnimmes ett hemligt tal.»*

ÄVEN I NÄRHETEN AV odlade bygder kan man träffa på starkvuxen, sparad skog. Det är på sådana ställen, där människan med klokhet och omtanke vårdar denna källa till välstånd. Vi lyssna till skalden Karl-Erik Forsslund, som för sin lille son skildrar hembygdens skogar:

»Vi ska snoka ordentligt igenom våra jaktmarker, lära oss känna igen var tjärn och vart fall, var kolbotten och var gångstig. Det är härliga trakter, tysta och ödsliga, myrar och fall och skog, ett hav av skog, ett mörkgrönt hav, i vilket småsjöar och tjärnar blänka som våta kobbar och skär.

Där finns en tallskog, den jag längtar att få föra dig in i, en vidsträckt pelarhall. Det jämna golvet är täckt av en mjuk och tjock matta av gulgrön moss. Ej en buske, ej en skräpig rishög, ej ett smutsstänk eller ett grått dammkorn finner du där. Överallt är rensopad och helgdagsfint. Och mot skyn stiga miljoner pelare, raka, höga, smäckra, stam vid stam. Blicken går vilse mellan dem och drunknar långt bort i ett grönskimmrande dunkel. Och högt över ditt huvud stå valv vid valv. De vila lätt på pelarna, de bilda ett enda sammanhängande grönt nät.

DET VÄXER EN STORVULEN gammal tall där inne. Tre sekler och kanske mer ha brusat genom hans krona. Han är huvudet högre än alla traktens tallar, och han är far till hela skogen. Han har lämnats kvar som frötall, var gång stammarna omkring honom fällt och förts bort. Kanske har han också någon gång skonats för sin skönhets skull. Stanna vid hans fot, och låt blicken klättra uppför hans stam! Där finns ej en krökning, ej en utväxt, ej en torr gren på den. Rak, fint rundad, täckt av täta, jämna fjäll, lysande rödbrun skjuter han mot skyn, och där uppe bär han en rik och yppig krona.

– Se på honom och begrunda! Han är ung trots sin ålder, och han växer än. Han är frisk från rot till topp, han står lika stark och lugn i sol och storm.»

Per Holmén. Med citat från Karl-Erik Forsslund m. fl.

Karl-Erik Forsslund (1870–1941) var en produktiv författare som både skrev prosa och poesi. Han var en stark tillskyndare av hembygdsrörelsen och skrev flera handböcker om natur och kulturvård. Åren 1897–98 var han redaktionssekreterare på den nystartade humortidskriften Strix. Forsslund var också en av grundarna till arbetarrörelsens folkhögskola i Brunnsvik som uppfördes på hans ägor strax utanför Ludvika. Under ett kvarts sekel arbetade han med sitt största och ofullbordade verk *Med Dalälven från källorna till havet*, som i sin detaljrikedom närmast kan betecknas som ett litterärt landskapsmuseum.

Med sina många kapitel om skog förmedlade folkskolans läsebok skogliga grundkunskaper till de svenska skolbarnen. I kapitlet om skogens fiender fick de bland annat lära sig känna igen barkborrarna, som också på den tiden vållade stora skador.

Så här såg det ut på många håll i norra Sverige i början av 1900-talet. Skogarna hade i omgångar skattats på sina största och mest värdefulla träd och sedan bara lämnats. Mediabanken SLU.

Läsebok för folkskolan

Skogens fiender

Det här är ett långt kapitel i läseboken som tar upp både eld, insekter och försumpningen, som man då och ännu i några årtionden trodde var ett hot för skogen. Både överraskande och inte, är att man räknar människan som en fiende.

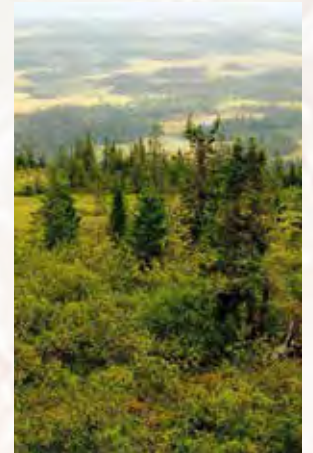
UNDER TUSEN OCH ÅTER TUSEN ÅR har vårt land varit skogarnas land. Så länge skogen hade att försvara sig endast mot elden och mot fiender inom djur- och växtvärlden, så länge förmådde den att behålla sin plats. Men den fick en ny fiende, som var svårare än både elden, insekterna och vitmossan. Det var människan. Människan lärde sig odla jorden, och skogen fick lämna rum för åker och äng. Den måste dessutom ge människan vad hon behövde av timmer och ved. Men den stod sig gott ändå, ty ännu var den härskare på de stora vidderna, dit odlingen hade svårt att tränga fram. Det är först under de två senaste mansåldrarna, som skogen även där råkat i verklig fara för människan. För några årtionden sedan började nämligen skogens alster, timmer och träkol m. m., röna livlig efterfrågan ute i världen. Människorna blevo liksom yra av vinningslystnad och gingo utan tanke på framtiden till anfall mot skogen från alla håll. Utmed de norrländska älvarnas mynningar byggdes sågverk vid sågverk. Stora bolag inköpte ofantliga skogsområden, och snart var skogsskövlingen i full gång.

Tallens virke är hårdare och mera rent från kvistar än granens och således värdefullare. Till en början avverkade man därför också huvudsakligen tall. Med en dov suck föll den ena efter den andra av skogens jättar till marken. Stammen sågades av i två eller tre stockar och fördes till sågverken. Toppar och grenar fingo ligga kvar. Dessa hindrade återväxten och gjorde skogstrakten svår att beträda. Över den föröddade nejden reste sig här och var de yviga granarna. Men dem ansåg man i det närmaste värdelösa, och man lät dem därför vara i fred. Så bredde skogsskövlingen ut sig från kusten mot obygderna i det inre. Allt längre väg fingo stockarna att segla, innan de nådde den vassa sågen, som delade upp dem i bräder, plankor, sparrar och läkten. De härliga tallmoarna förvandlades till ödemarker, fyllda med ris och bråte.

MEN TILL SLUT BÖRJADE människorna vakna till besinning. Det stod med ens klart för många: »Om denna ödeläggelse får fortfara, tillfogas vårt land en obotlig skada.» Under senare hälften av 1800-talet stiftades därför en lag, vilken i vissa delar av riket förbjöd försäljning av timmer, som icke nådde en viss angiven grovlek. Härigenom hade man i någon mån lyckats skydda ungskogen. Sedermera har ännu en lag tillkommit, som ålägger skogsägaren att vid avverkning sörja för skogens återväxt. Toppar och annat ris få icke längre ligga kvar på hygget och hindra återväxten, och man måste antingen vid skogsfällningen kvarlämna tillräckligt med fröträd eller ock genom plantering söka uppdraga ny skog.

I VÅRA DAGAR BEDRIVES också avverkningen på ett förståndigare sätt än förr. Avfallet tillvaratages och användes för beredning av träkol. Och granen har numera funnit en riklig användning icke blott som timmer utan även och framför allt för beredning av trämassa. Visserligen bedrives mångenstädes avverkningen ännu alltför ivrigt, men man söker också att så långt som möjligt sprida kännedom om skogens rätta skötsel och vård. Det står i människans eget val, om hon skall räknas bland skogens fiender eller bland dess vänner. Hon har i sin makt att på många sätt underlätta skogens uppkomst och utveckling. Genom plantering kan hon hjälpa den att erövra nakna ödemarker och kala berg. Hon kan genom utdikning bekämpa vitmossan och förvandla myrar och träsk till lämplig skogsmark. Hon kan genom lämplig utgallring av buskar och träd ge skogen tillräckligt med ljus och luft. Hon kan hämma insekternas skadegörelse. För allt detta behöves egentligen blott ett: att förstå och älska skogen.

Det är de unga, som i främsta rummet skola lära sig älska och vårda skogen. De skola försona, vad fäderna brutit mot den. I våra folkskolor förekomma därför mångenstädes s.k. planteringsdagar, då barnen under lärarens ledning draga ut i skog och mark för att genom frösådd och plantering fylla de luckor, som en ovis och tanklös skogshushållning åstadkommit.

Sedan slutet av 1800-talet levde skogsbrukarna i föreställningen av att försumpning var ett allvarligt hot mot skogens förmåga att växa. Detta budskap förmedlades också via Läsebok för folkskolan. Det dröjde sedan ända till 1935 innan Carl Malmström vid Statens skogsforskningsinstitut kunde avliva denna seglivade myt.

Originalillustration i Nils Holgersson-boken som hos Sveriges unga befäste bilden av Kolmården som rövarens skog.

Selma Lagerlöf (1858–1940) växte upp på herrgården Märbacka i Värmland och bestämde sig, bara sju år gammal, för att bli författare. Hon debuterade 1891 med Gösta Berlings saga som dock fick ett blandat mottagande av sin samtid. Först senare fick boken sin kultstatus. Det verkliga genombrottet kom 1906 med Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige. Det är en skolbok som förmedlar kunskaper om landet Sverige på ett sätt som omedelbart gjorde den mycket uppskattad och förlänade Selma Lagerlöf epitetet "Sveriges främsta sagoberätterska". Selma Lagerlöf tilldelades Nobelpriset i litteratur år 1909 och invaldes fem år senare i Svenska Akademien.

Kolmården

Ur Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige

Selma Lagerlöf förmedlar i kapitlet Kolmården hela den svenska skogshistorien. Hur den en gång vilda skogen börjat odlas upp och hur den sedan man funnit malm nästan helt huggits ned. Först sedan malmen tagit slut insåg människorna att de, "om de bara fore förständigt fram med skogen", kunde förtjäna sitt levebröd av den.

NORR OM BRÄVIKEN, där gränsen går fram mellan Östergötland och Sörmland, reser sig ett berg, som är flera mil långt och mer än en mil brett. Om det hade en höjd som svarade mot längden och bredden, skulle det vara ett av de präktigaste berg, som funnes till, men det har det inte.

Det händer ibland, att man råkar på ett bygge, som har blivit så stort tilltaget från början, att ägaren aldrig har lyckats att få det färdigt. När man kommer fram till det, ser man tjocka grundmurar, starka valvbågar och djupa källare, men det finns varken väggar eller tak: alltsammans höjer sig bara ett par fot från marken. Det är inte utan, att den, som får se det där gränsberget, kan komma att tänka på en sådan övergiven byggnad, för det ser nästan ut, som om det inte skulle vara ett färdigbyggt berg, utan bara grunden till ett berg. Det reser sig från slätten med tvärbranta väggar, och överallt stå stolta klippmassor upptornade, som tyckas vara ämnade att bära höga, ofantliga bergsalar. Allt är mäktigt och vilt och stort tilltaget, men det är ingen riktig höjd eller resning på det hela. Byggmästaren har tröttnat och gått ifrån arbetet, innan han har hunnit att resa upp sådana där långa branter och vassa toppar och åsar, som brukar stå som väggar och tak på de färdigbyggda bergen.

Men liksom till ersättning för klintar och klättar har den stora bergstrakten i alla tider varit klädd med höga och väldiga träd. Ekar och lindar ha stått i utkanterna och i dalgångarna, björkar och alar längs sjöstränderna, tallar uppe på de branta avsatserna och granar överallt där de ha funnit en nypa jord att växa i. Alla dessa träd tillsammans bildade den stora skogen Kolmården, som förr i världen var sa fruktad, att envar, som måste fram över den, bad till Gud och beredde sig på sin sista stund.

DET ÄR NU SÅ LÄNGESEDAN Kolmården växte upp att det är omöjligt att säga hur det kom sig, att den blev sådan den blev. Den hade väl en svår tid i början på den kala berggrunden, och den blev härdad genom att nödgas skaffa sig fotfäste bland hårda hällar och föda ur magra grusbackar. Det gick med den som med mången, som får slita ont i ungdomen, men blir stark och kraftig, när han blir färdig. När skogen var fullvuxen, hade den träd, som voro tre famnar i omkrets trädens grenar voro sammanflätade till ett ogenomträngligt nät, och marken var genomvävd av hårda, hala rötter. Den var ett ypperligt tillhåll för vilda djur och rövare, som visste hur man skulle krypa och klanga och smyga för att komma fram genom den. Men för andra hade den inte mycket lockande. Den var mörk och kulen villsam och ovägd, risig och stickande, och de gamla träden sågo ut som troll, där de stodo med skägg på grenarna och mossor på stammarna.

När människor först flyttade till Sörmland och Östergötland, växte det där skogar nästan överallt, men de, som stodo i fruktbara dalar och på slätter, blevo snart borttröjda. Kolmården åter, som växte på fattig berggrund, brydde sig ingen om att falla. Men ju längre den fick stå orörd, dess mäktigare blev den. Den var som ett fäste, vars murar för var dag växte sig tjockare, och den, som ville tränga fram genom skogsmuren, måste ta yxan till hjälp.

Sveriges folkskollärares förening tog 1901 initiativ till en modern läsebok som alternativ till den föräldrade *Läsebok för folkskolan*. Bakom initiativet stod språkvivaren Fridtjuv Berg och överläroren Alfred Dalin. De ansåg att boken skulle ha en "folklig svensk stämning utgående från det svenska hemmet och naturen".

Selma Lagerlöf åtog sig uppdraget men föreslog en annan form än den blandning av ämnen som fanns i *Läsebok för folkskolan*. Hon skissade därför på en serie av böcker i olika ämnen. Självtog hon sig an den svenska geografien. Och det på ett mer fantasifullt sätt än de gängse geografiböckernas uppräknade av namn och torra fakta.

Resultatet blev serien *Läseböcker för Sveriges ungdomsskolor* som förutom *Nils Holgerssons underbara resa* innehöll Verner von Heidenstams historiebok *Svenskarne och deras hövdingar* samt Anna-Maria Roos båda hembygdsböcker *Sörgården* och *I Önnemo by*. Även Sven Hedins *Från Pol till pol* räknas till serien, som kom ut mellan 1906 och 1912.

KSLA har norra Europas största agrar- & skogs-historiska bibliotek

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien

Drottninggatan 95 B
Box 6806, 113 86 Stockholm
Tel: 08-54 54 77 00
akademien@ksla.se
www.ksla.se

ANDRA SKOGAR FÅ VARA RÄDDA FÖR människorna men för Kolmården fingo människorna lov att vara rädda. Den var så mörk och tätvuxen, att jägare och risplockare gång på gång gingo vilse där inne och höllo på att förgås, innan de kunde arbeta sig ut ur snären. Och för de resande, som måste färdas mellan Östergötland och Sörmland var den rent livsfarlig. De fingo leta sig fram på smala djurstigar, för gränsfolket hade inte en gång makt till att hålla banad väg över skogen. Inte fanns det bro över å eller färja över sjö eller spång över myr. Och inte på hela skogen fanns det en koja, där det bodde fredligt folk, men vilddjurskolor och rövarhålur var det gott om.

Det var inte mången, som kom över skogen utan skada, men desto flera voro de som halkade utför bråddjup eller redo ner i moras, som blevo plundrade av rövare eller jagade av vilddjur. Men också de som bodde nedanför skogen och aldrig vågade sig in i den, hade obehag av den, därför att björnar och vargar jämt och ständigt kommo ner från Kolmården och revo deras boskap. Och det var ingen möjlighet att utrota vilddjuren, när de hade ett så bra gömställe i den täta skogen.

Det var säkert, att både östgötar och sörmlänningar gärna skulle ha velat bli av med Kolmården, men det gick långsamt med detta, så länge som det fanns odlingsbar mark på annat håll. Så småningom blev den ändå en smula kuvad. På bergslutningarna runtomkring själva stor-skogen växte det upp gårdar och socknar. Skogen blev någorlunda vägad, och vid Krokek mitt i värsta obygdén reste munkar ett kloster, där de resande funno en trygg tillflyktsort.

SKOGEN FORTFOR DOCK ATT VARA mäktig och farlig ända tills en vacker dag en vandrare, som hade trängt långt in i skogsdjupet råkade upptäcka, att det fanns malm i berggrunden, som den växte på. Så snart som detta blev kunnigt, skyndade gruvarbetare och bergsmän upp i skogen för att söka reda på dess rikedomar.

Och nu kom det, som bröt skogens makt. Människorna togo upp

gruvor, de reste hyttor och bruk på den gamla skogsmarken. Men detta hade inte behövt göra skogen allvarsam skada, om det inte hade varit så, att det gick åt en otrolig mängd ved och kol för bergshandlingen.

Kolare och vedhuggare drogo in i den gamla hemska urskogen och gjorde nästan slut på den. Runtomkring bruken blev den alldeles nerhuggen, och där lades marken ut till åkrar. Många nybyggare flyttade dit upp, och snart fanns det flera nya socknar med kyrka och prästgård, där det kort förut inte hade funnits annat än björniden.

ÄVEN DÄR SKOGEN INTE blev alldeles bortröjd, blevo de gamla träden fällda och de täta snären genomhuggna. Vägar drog fram överallt, och vilddjur och rövare jagades bort. När människorna äntligen hade fått makt med skogen, foro de förfärligt illa fram med den: höggo och svedjade och kolade utan hejd. De hade inte glömt det gamla hatet till skogen, och nu tycktes de alldeles vilja förgöra den.

Det var en lycka för skogen, att det inte fanns så särdeles mycket malm i Kolmårdsgruvorna, utan gruvbrytningen och bruksdriften minskades. Då avstannade också kolningen, och skogen fick en smula andrum. Många, som hade bosatt sig i Kolmårdssocknarna, blevo utan arbete och hade svårt att bärga sig, men skogen började åter tillväxa och bredde ut sig, så att gårdar och bruk lågo inbäddade i den som öar i havet. Kolmårdsborna försökte sig med jordbruk, men utan stor framgång. Den gamla skogsmarken ville hellre bära jätteekar och storfuror än rovor och korn.

MÄNNISKORNA GINGO DÄR och kastade mörka blickar på skogen, som tycktes bli kraftigare och frodigare, allteftersom de blevo fattigare, men till sist föll det dem in, att det kunde finnas något gott också i skogen. Kanske att det kunde ligga bärgning i skogen? Det kunde vara värt att försöka att ta vara på den i alla fall. Så började de att hämta timmer och plank ur skogen och sålde till slättborna, som redan hade gjort ända på sin skog. De märkte snart, att om de bara fore förståndigt fram, kunde de få sitt levebröd av skogen likaväl som av åkern och av gruvan. Och då kommo de att betrakta den på annat sätt än förut. De lärde sig att vårda den och älska den. De glömde alldeles bort den gamla fiendskapen och ansågo skogen som sin bästa vän.

Landshypotek Bank

Till skogs sedan 1836
– vi har ett bra erbjudande till dig
Läs mer på landshypotek.se/skog

I sagans värld

Det lilla trollet Humpe är mindre känt än den lilla Tuvstarr vid tjärnen. Men skogen är densamma; en riktig John Bauer-skog. Från jultidningen *Bland tomtar och troll* 1913. Bukowskis.

John Bauer formade svenskens bild av vad som är en riktig skog

Begreppet "John Bauer-skog" är fortfarande helt levande. Alla vet att det handlar om höga, raka stammar som försvinner in i ett mörkt dunkel. Ändå är det mer än ett sekel sedan som John Bauer, inspirerad av den dramatiska naturen öster om Gränna, utförde sina ikoniska målningar.

SKOGEN VAR I HISTORIEN en främmande och ofruktbar plats för människorna. I byarnas närhet höll man visserligen sina kreatur "på skogen", men annars gjorde man vad man kunde för att tränga den tillbaka och omvandla marken till åker. Genom sin otillgänglighet sågs skogen som en farlig plats som man skulle akta sig för. Där fanns inte bara vargar och björnar utan också rövare, människor som stötts ut från samhället och som drog sig fram i yttersta armod på vad som kunde komma i deras väg.

I folktron och i den rika floran av sagor som fanns i alla samhällen befolkades skogen av mystiska väsen: Onda troll som bodde i bergen där de gärna stängde in de människor som vågade sig för nära, men också goda tomtar som kunde hjälpa människorna att komma fria.

UNDER DET SENA 1800-TALETS nationalromantiska strömningar tecknades många av de gamla folksagorna ned och gavs ut i tryckt form. Även till exempel de tyska bröderna Grimms sagor från början av 1800-talet kom ut i nya versioner. För att inte tala om danske H.C. Andersens sagor från mitten av seklet. För sagoböcker var tiden kring sekelskiftet 1800/1900 något av en guldålder. Till detta bidrog också att tryckeritekniken utvecklats och det blivit möjligt att till rimliga kostnader trycka böcker och tidskrifter i färg. Ett tydligt exempel på det ökade intresset för sagor var jultidningen *Bland tomtar och troll* som började ges ut år 1907 (och som fortfarande ges ut). John Bauer medverkade redan från början, vilket starkt bidrog till att tidningen blev en succé och hans illustrationer kända och uppskattade av en bred publik.

Bland tomtar och troll började ges ut julen 1907. John Bauer medverkade redan från början. Efter hans död gjordes illustrationerna av ett antal namnkunniga konstnärer, bland annat Gustaf Tenggren, Einar Norelius och Hans Arnold. Bland de många författarna till sagorna märks Hjalmar Bergman, Gösta Knutsson och Edith Unnerstad. Bland tomtar och troll har nu kommit ut i juletid under 113 år.

John Bauer (1882–1918) föddes i Jönköping. Som sextonåring flyttade han till Stockholm för att studera konst. Där fick han också sina första jobb som illustratör. Tidigt gjorde han flera resor, bland annat till Lappland, Tyskland och Italien, som betydde mycket för hans konstnärsskap. Starkast intryck gjorde dock naturen runt sjön Bunn, inte långt från Gränna, där familjen bodde om somrarna. Naturen är där mycket kuperad och i början av 1900-talet förmodligen nästan helt otämjd.

John Bauer förolyckades 1918 tillsammans hustrun Ester och sonen Putte då ångbåten Per Brahe i hårt väder förliste på Vättern utanför Hästholmen och tog alla 24 ombordvarande med sig i djupet.

I sagans värld

Elsa Beskow

Pedagogiskt om skogen för de yngsta

TOMTEBOBARNEN KOM UT 1910 och bidrog sedan till att definiera begreppet skog för de uppväxande släktena under större delen av 1900-talet. Ja, Tomtebarnen kommer fortfarande ut i ständigt nya upplagor, men har nog tappat en hel del av sin attraktionskraft i konkurrensen med de digitala medierna.

Boken handlar om en tomtefamilj som bor under en stubbe. Läsaren får under ett år helt år följa familjen i deras vardag. Hur barnen går i skolan, vilka de leker med och hur de hjälper till med att samla bär och växter som familjen ska leva av inför vintern. Tomtebobarnen är på så sätt en både pedagogisk och, med sina fantasieggande teckningar, spännande bok för de yngsta.

Elsa Beskow har ibland kritiserats för hur hon skildrar könsrollerna i tomtefamiljen: Tomtefar styr och bestämmer, tomtemor syr och vårdar, pojkarna busar i bäcken och flickorna står på stranden och tittar på. Men lika ofta försvaras hon: Tomtefamiljen förmedlar värdet av att hjälpas åt för att klara de svårigheter man möter i tillvaron.

Ur Tomtebobarnen

*Djupt under tallens rötter en tomte har sitt bo,
där bor han med sin gumma i skogens tysta ro,
och fyra barn de har som är lustiga och små
i stora röda mössor med vita prickar på.*

*När storm och regn regerar i världen utanför,
här inne i skogen alls ingenting det gör,
för blåsten stängs av granar, som räcker upp till skyn,
och runtomkring i skogen finns gott om paraplyn.*

*De lever här så nöjda och glada i sin skog,
av bär och svamp och nötter de har de ju mer än nog.
Och far är stark och modig, och mor är blid och rar,
och muntra lekkamrater på alla håll de har.*

*Och deras röda mössor är mycket bra att ha,
och låtsas vara flugsvamp med dem går väldigt bra.
De kryper ner i mossan och sitter bara still,
om människor eller vilddjur bland skogens trån syns till.*

Elsa Beskow (1874–1953) är en av Sveriges mest älskade barnboksförfattare med 40-tal böcker, alla illustrerade med hennes egna, mycket typiska och engagerande teckningar. Hon debuterade 1897 med *Sagan om den lilla, lilla gumman* och fick sitt genombrott fyra år senare med *Puttes äventyr i blåbärsskogen*. Därefter följde en rad titlar varav de flesta idag räknas som klassiker, *Pelles nya kläder*, *Olles skidfärd*, *Tomtebobarnen*, *Tant Grön*, *tant Brun* och *tant Gredelin* och böckerna om *Petter* och *Lotta* för att bara nämna några.

Men Elsa Beskow producerade inte bara sagoböcker på löpande band. Tillsammans med pedagogen och psykologen Herman Siegvall gav hon på 1930-talet ut läseboken *Vill du läsa i tre band*. Alla innehållande de välkända och älskade teckningar som hjälpte generationer av svenskar att klara ut läsandets mysterier.

Hon illustrerade också andra författares verk, bland annat Alice Tegnerts sångböcker *Nu ska vi sjunga i två delar*.

1920–2000

De allt fler skönlitterära författarnas och poeternas tid

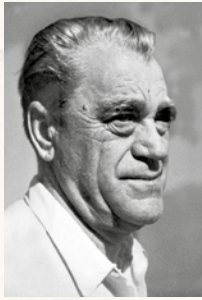
Sveriges förvandling till välfärdsland fullbordades.

Vägar byggdes som aldrig förr och inflyttningen till städer och tätorter kulminerade. En våg av skönlitterära författare steg fram och skildrade livet i gamla tiders samhälle då skog och landsbygd fortfarande var vardag för de flesta. Samtidigt skapades naturlyrik av högsta potens.

Bilismen tog fart på 1920-talet och både det moderna samhällets genombrott.
Foto: Mårten Sjöbeck, sannolikt i början av 1930-talet. Platsen är Landsjön, strax norr om Huskvarna.

Vilhelm Moberg (1898–1973) brukar kallas "giganten inom svensk 1900-tals litteratur". Lika korrekt är den titel som författaren Jens Liljestrand satte på sin färska biografi om honom: "Mannen i skogen". En stor del av hans många böcker utspelar sig ju i "skogen": "Raskens", "De knutna händerna", "Långt ifrån landsvägen", "Rid i natt!", och utvandrarserien, för att bara nämna några.

Vilhelm Mobergs rötter går djupt i det småländska bondesamhället. Karl Oskar och Kristina har ju med tiden blivit några slags nationalikoner, nästan som släktingar för en stor del av dagens svenskar.

Men Vilhelm Moberg var inte bara författare, han var också en debattör och provokatör av stora mått. Under andra världskriget tog han kraftfullt avstånd från både nazismen och kommunismen. Efter kriget kritiserade han med samma kraft den svenska regeringen för dess undfallenhet gentemot Tyskland. På 1950-talet engagerade han sig i de så kallade Haiby- och Kejneaffärens och avslöjade genom sitt agerande de missförhållanden som fanns inom det dåtida rättsväsendet.

Vilhelm Moberg skrev århundradets bok

Nästan alla svenskar är fortfarande välbekanta med personerna i Vilhelm Mobergs mäktiga utvandrarepos. De fyra böckerna kom ut mellan 1949–1959 och nådde tillsammans en upplaga av mer än två miljoner exemplar.

FÖRUTOM UTVANDRARSERIENS HÖGA litterära kvaliteter hänger förmodligen dess framgångar också samman med tiden som den kom ut i. Sverige hade förvandlats. Människor hade börjat fundera över sina rötter. Och i berättelsen om Oskar och Kristina fanns många av svaren: Landsbygden och de skogar som är en del av den.

Förvandlingen hade inletts vid mitten av 1800-talet. Merparten av svenskar bodde då fortfarande på landet. Livet gick i samma banor som det hade gjort i tusen år och mer. Men gradvis ökade befolkningen. De åkrar och hagmarker som tidigare givit tillräckligt med brödsäd och kreatursbete räckte inte längre till. Samtidigt hade det börjat växa upp industrier i städerna och där naturen bjöd vattenkraft eller man investerat i ångmaskiner. Många sökte sig dit, men det räckte ändå inte. Det blev orsaken till den väldiga utvandring till Amerika som då inleddes. När floden av utvandrare ebbade ut i början av 1900-talet hade över en miljon människor lämnat Sverige.

VILHELM MOBERG HAR PÅ ETT LYSANDE SÄTT skildrat denna dramatiska period i Sveriges historia. I beskrivningen av hur den unge bonden Karl Oskar Nilsson går runt på sina nyligen ärvda marker, finns också en stor del av förklaringen till både emigrationen och Smålands granskogar.

Karl Oskar och Kristina lämnade Korpamoen, som vi vet. Men de sju tunnlandena åker blev kvar. Vem som tog över dem vet vi inte, men det är lätt att räkna ut att heller ingen annan kunde livnära en familj på dem. Den nye ägaren till Korpamoen flyttade in i huset, men sin utkomst var han tvungen att få från något annat än från åker och äng.

Vid den här tiden började virke bli en handelsvara. Allt fler sågverk anlades. Människan lärde sig också att göra papper av ved. Det växte upp nymodiga vedsliperier och pappersbruk lite varstans i landet.

En dag stod det säkert en inköpsinspektör från pappersbruket i Lessebo i köket hos någon av Korpamoens senare ägare. Och denne högg varje vinter ett antal bitar och lade upp i prydliga res. Inkomsterna från skogen var välkomna och nödvändiga. Och eftersom det inte längre var nödvändigt att slita på de magra åkrarna för att kanske bara få utsädet tillbaka, som det ett år hände sig för Karl Oskar, planterades de igen med gran. Så skulle marken åtminstone någon gång i tiden ge något för sin ägare. Det är nu som den invandrade granen på allvar får hjälp med immigrationen i södra Sverige.

Precis så är det med alla Smålands och hela Sveriges små åkerlappar. De har planterats igen, den ena efter den andra. Oftast med gran, därför att det är ett trädslag som efterfrågas av både sågverk och pappersindustrier. Och för att älgen lämnar granplantorna i fred.

Den som färdas genom Småland förbannar ibland de enformiga skogarna. Skog, skog, skog, överallt skog. Dyster granskog. Men här och var glesnar det gröna och där ligger bostadshus med välansade täppor, hus där det lyser i fönstren och ryker ur skorstenen. Utan granen skulle det kanske se annorlunda ut.

Lars Klingström

Ur Vilhelm Mobergs
Utvandrarna (1949)

Korpamoen, en kväll i maj 1844

"Karl Oskar gick ut och synade den ouppodlade marken i Korpamoen. Det var granskog och bergknallar, det var ödsliga moar och ljungris och tallrötter, det var sura sänkor med vitmossa med tranbär, det var tuvig och kullrig slätteräng. Och återstoden var stenskärv. Han tog en järnstång och stötte med den här och var, och överallt var det samma klang: sten. Han gick genom hage och äng, i skog och mo, och det klingade mot järnstaken: sten, sten, sten. Det var en enformig sång, en sorgesam sång, för den som ville bryta mer åker: sten!

Karl Oskar hittade inte ett kappland till på sina ägor, som kunde odlas upp. Hans far hade gjort sitt: All jord som kunde bli åker var redan åker. Vad han hade att plöja och beså, det hade han en gång för alla. Så länge marken inte kunde tänjas ut och vidare än vad Gud hade gjort den fanns det inget mer att bryta upp i Korpamoen.

Eftersom den unge bonden inte kunde fortsätta skapandet, där Gud hade slutat, så fick han åtnöja sig med sina sju tunnland åker. Och med all den sten, som han såg omkring sig vart han än blickade på sina ägor: sten i skärv, sten i rösen, sten i murar, sten över jorden, sten under jorden, sten, sten, sten.

Kung Oscar hade just tillträtt rikena Sverige och Norge. Karl Oskar hade just blivit kung i ett stenrike."

Harry Martinson

Alltid på väg

Harry Martinson började sin livsresa som sockenbarn i Blekinge. Han färdades sedan under flera år på de vida haven innan han så småningom återvände och började skriva ner sina intryck. Med naturen och skogen som inspiratör luffade han ibland runt på landsvägarna. Slutligen gav han sig ut på den riktigt stora resan, den med rymdskeppet Aniara, en färd som starkt bidrog till att han fick Nobelpriset i litteratur.

Träd och skog i Harry Martinsons landskap

HARRY MARTINSON FÖDDES 1904 i Nyteboda, mitt på gränsen mellan Blekinge och Skåne. Hans barndomshem låg vid stranden av sjön Immeln. Från att Harry var ett år till han var fyra bodde fadern i Amerika. Familjen, Harry och fyra äldre systrar och en yngre, levde då på den lanthandel som fadern startat innan han gav sig iväg. Martinson har beskrivit de åren som de bästa under sin barndom.

Sedan fadern återvänt efter sin Amerikavistelse vidtog ett annat sorts leverne i hemmet, med fylleri, slagsmål och våldsamheter. Lanthandeln gick i konkurs och familjen tvingades flytta, nu till Gylsboda i Skåne, nära gränsen till Blekinge.

Fadern dog 1910 och lämnade sin hustru ensam med sju barn och ett åttonde på väg. I slutet av samma år övergav hon dem och for till Amerika. Hennes halvsyster tog över vårdnaden av barnen. Senare grep fattigvårdsstyrelsen i Jämshög in och såg till att fyra av barnen utackorderades på socknen.

På det sättet kom Harry, sju år gammal, till den gård som han kallar Vilnäs i den självbiografiska romanen *Nässlorna blommar* (1935).

Efter ytterligare två utackorderingar, drängplatser på gårdar, säsongsarbete på torvmosse och betupp-tagning i Skåne kom Harry till Skeppsgossekåren i Karlskrona. Där stod han inte ut med pennalismen utan rymde och vandrade till Göteborg.

forts på nästa sida

Harry Martinson (1904–1978) är en av Sveriges mest älskade författare och poeter. Han var ledamot av Svenska Akademien från 1949 intill sin död. År 1974 tilldelades han Nobelpriset i litteratur tillsammans med Eyvind Johnson.

forts från föregående sida

HÖSTEN 1920 GICK HAN TILL SJÖSS. Under tre år seglade han på de vida haven. Ibland mönstrade han av och tillbringade några månader i bl a Sverige. Han brukade till fots ta sig runt i landet som luffare, senare skildrat i *Vägen till Klockrike* (1948).

Under sjömansåren hade han börjat skriva vers. Efter hemkomsten till Sverige fick han flera dikter publicerade i olika tidningar. År 1929 debuterade Harry Martinson med diktsamlingen *Spökskepp*. Sjömanslivet skildrar han i romanerna *Resor utan mål* (1932) och *Kap farväl* (1933). I de självbiografiska romanerna *Nässlorna blomma* (1935) och *Vägen ut* (1936) får vi följa honom från barndomen i Blekinge till dess han får sin första hyra på ett fartyg.

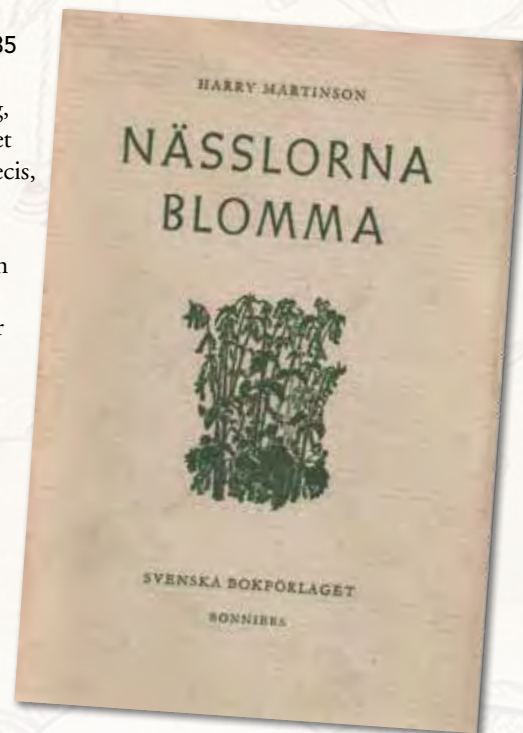
Harry Martinson ger ofta prov på sin förmåga att iaktta och tolka vad han ser. Med naturvetenskapligt skarpsinne noterar han hur granen möter boken i hans barndomsbygd. De flesta svenska träslag finns med i någon av hans dikter eller essäer, speciellt i diktsamlingen *Tuvor* (1973). Där lyfter han framförallt fram granen och granskogen som han förbinder med den svenska folksjälen. Den görs till en symbol i hans författarskap. I essän ”Granar i blåst” i *Midsommardalen* (1938) är granen ett bildligt uttryck för människan och blir nästan personifierad i skildringen av dess kamp mot stormen.

Gustav Fredriksson och Åke Widfeldt, Harry Martinson-sällskapet

Ur *Nässlorna blomma*, 1935

”Det stället hette Trollvik. Olav hade friat där en gång, men det blev inget. Namnet Trollvik är inte ovanligt precis, men det passade så bra där. Som en mur av mårdskind stod granväggen och på den kolnattsmörka viken lyste näckrosorna som ljusdagar i ett jättestort svart sametsöga med tårar i. [...]

Sjöns vikar gingo in i Kronans marker. Och Kronan höll här, medan det övriga Sverige nästan levde i ovetskap därom, en av landets tätaste och mörkaste trollskogar. En verklig, virkesgrov susande sagoskog, där tjädrarna flögo upp för vart tionde steg, så att hela skogen bullrade som av motorer långt före flygmaskinernas tidevarv, och även sedan. Skogsduvorna sutto här i jättegranar som stått på rot

sedan Karl X:s tid och som ännu buro kottar som de kastade ner i de avgrunder mellan sig, som de själva skapat genom sin växt i höjden. Där fanns inte mycket av bergstup, men det fanns *granstup*: utför höga mörka cestiuspyramider av levande, växande barr. Och där fanns tunga, dystra pagoder; torn av melankoli.

Inne ifrån dessa skogar hörde man ibland orrarnas halvdystert glättiga plurrande. Det lät som om trollungar hade legat vid en skogstjärn och bubbel-bubbel-sjungit med munnarna mot vattnet. Ja, det var ett särdeles land.”

Ur *Nässlorna blomma*, 1935

”Till Vilnäs, till Vilnäs. Det var nästan en mil att gå. Kronskogen öppnade och stängde sina mörka klyftor av gran där han gick. Han följde en stig som nästan bara var rötter, blanka som nygniden koppar som ständigt hölls putsad av kanande fötter och granbarrens fall och vandrande drivor. Det hade varit barvinter och marken var mer än majtorr i slutet av februari. Regn föll heller inte. Det var önskevädrens vinter. Den snälla solen satte ut sin lampa i skogen och tog hem den på kvällen. Grönmossan trivdes på stenblocken och i gölens dämpade strandrand stod vitmossan nöjd med sitt solbelysta smaskliv. På stubbarna funnos en sorts svampar som växte i hyllor den ena ovanför den andra, en trappa för folktrons ”Nisse i skogen”. Martin gick och grät. Varför han grät glömde han sedan eftersom åren gingo, men det låg sorg på granen och gölen teg väl utan spår av fåglar, och så fanns det något i världen som aldrig skulle komma tillbaka. Han såg på sitt blommiga knyte, men kunde inte få någon glädje därur. Det var bara strumpor och näsdukar, en yllehalsduk, ett par träskor och en tvål; alltsammans saker som voro bra att ha till sin kropp, men som inte skimrade alls.”

De flesta gårdar i närheten av Harry Martinsons barndomshem hade köpts upp av Domänstyrelsen under åren 1889–1907. Skogarna var hårt skövade och dominerades av gles ungskog med tall och björk. Den gamla och mörka granskogen var sällsynt förekommande. Undantaget var en nära 200 år gammal skog som Harry hemifrån kunde se på andra sidan Immeln. Det är minnesbilden av den skogen han i *Nässlorna blomma* beskriver sig vandra i på väg till Vilnäs. Men i verkligheten gick vägen dit genom en gles skog som huggits sönder av bönder som stått på ruinens brant innan de sålde till Kronan. Det är ett exempel på något som Harry Martinson ofta återkommer till i både dikt och prosa; att människors minnen präglas av barndomens verkliga eller drömda landskap.

Grävmaskinsmattor
från Lillevrå Såg AB

Vi säljer och hyr ut grävmaskinsmattor för tillfälliga transportvägar och övergångar.

Lillevrå Såg AB
www.lillevra.se

Helsjövägen 264
439 64 Frillesås

Tel 0340-65 22 00
Fax 0340-65 23 91

Skördarmattor

Foto: Lars Klingström

I många dikter och natursäer framträder tydligt Harry Martinsons upplevelse av och syn på landskapets förändring. Han iakttar bland annat hur granen alltmer tar över i skogslandskapet. I essäsamlingen *Midsommardalen* (1938) kallar han granarna för "Nordens monotona allvarsdjungel" och nära 30 år senare i *Utsikt från en grästuva* (1964) konstaterar han att "Gläntorna i Nordens skogar försvinner mer och mer. Folk vill inte längre bo i skog, och så dör gläntan. Den dör av liv. Skogen – för det mesta granskog – träder på, vandrar in: goddag, nu är vi här allesamman. Den riktiga gläntan uppstod förr där man haft kolbottnar och sådana fanns det i tusental i ett så stort skogsland som Sverige. Nuförtiden finns inte längre detta ärende med skogen. Därför har skogarna blivit tråkigare, självgott graniga, dystert enformiga."

Barndomens skog

*Barfot från tuva till tuva jag sprang
sökande bondens kor,
såg hur den speglade himmelen vred
i tjärnen sitt tottmolnshjul.*

*Det var i sommarens skogar där livet lekte,
kvällen var djup av trast och himmelen hög av svala.
Ingenting kom av allt jag drömde och ljög mig,
men minnet livar mitt liv
och minnen är färdiga drömmar.*

*Till lingonfjerran därinne
i sommarens egen socken
sträcker min dröm ibland
liksom en trana om våren.*

Ur Nomad, 1943 (Omarbetad och kompletterad upplaga)

*En vresgran med hänslav fransad
åldras trängd intill gnejsen.
Väggen av berg som den står vid
klädd till grånad så många
granar som nu förmultnade
bilda en jordvalk kring bergets stenfot
att ingen kan räkna.
Ingen kan räkna stenväggens år,
eller hur mången skog den hårdpannat mött.
Den trycker bara mot vandrarens sinne
sin tungsinta våg.*

Ur Tuvor 1973

*Furan det högresta mastträdet
med kronan som en utsiktsgorg i toppen
spanar över vårt ändlösa innanhav av gran
där vi är från år och våg för våg
intill döddagar kan räkna hur gran försvinner bland gran.
Överallt kring oss denna vår fördystrande fiende
och brusande vän.
Vad vore vår värld utan granar,
utan massaved, julgran och gravens ris.
Vad vore den utan det skydd som granen ger
och utan de skuggande sagor
som bara kan berättas av granar.
Vi uppsöker gläntornas ljus
och bor till en del i städer
där vi får för oss
att vi är oss själva.
Ändå är vi vad vi är
ett granskogsfolk
och med gran skall vi myllas.
Hemlöst förbundna i städer och byar
lever vi med vårt tungsinne försänkta i gran.
Granarna brusa.
Verklighetstungt och med gransagans sus
befaller de över våra år
och skyddar den barrdunkla ande
som susar inom oss,
vår ande av gran.*

Ur Tuvor 1973

*Jättegranen nästan en egen skog
med egen stormsång.
Lik allt i sitt eget liv, men också allt livet.
Ensam i bruset av mängder.
Själ en mängd av gömslen och öden.
Tigande vintrar, stackmolnssomrar
duva och mård.
I toppen ofta en trast
som sjunger
att åren alltid har brusat,
länge och många.*

Ur Tuvor 1973

*Granskogarna
Susande tornvärld utan slut.
Tungsinta skog vår skärm,
vårt beskydd,
svordomsupptagande,
vinterhärdat.
Vårt hjärtas grovhjälp,
våra gravars ris.*

Gräsen i Thule 1958

*Gran står tätt invid gran.
De schalar sig samman
håller ett barrbrätte över
linneornas klockor.
Lågt fladdrar gräsmottet
framåt
med ohörda vingslag.
Här viskar skogen i Norden
sin minsta visa.*

Ur Tuvor 1973

Tomas Tranströmer (1931–2015) är Sveriges mest uppburna poet i modern tid. Hans poesi kan förefalla vardaglig. Men den rymmer ett djup och ett gäckande mått av mysticism som gläntar på dörren till en annan tillvaro. Naturen och i synnerhet skogen var en viktig inspirationskälla för honom. Han såg träden som förmedlare av budskap från en annan värld, en värld där det varken finns gränser eller motsatser. I så måtto liknar hans träd de världsträd som förekommer i många religioner.

Tranströmers dikter möter ständigt nya läsare, inte minst unga. Många attraheras av budskapen om att tillvaron inte alltid är som den synes vara; att man i svåra stunder kan finna tröst i att inse att så är fallet.

När Svenska Akademien år 2011 tilldelade Tomas Tranströmer Nobelpriset i litteratur, skrev man i sin motivering att han med sina "förtätade, genomlysta bilder gav människor ny tillgång till det verkliga".

Med åren blev han en av de mest översatta poeterna i världen och kan nu läsas på ett 50-tal språk.

År 1990 drabbades han av en stroke som till hälften förlamade honom och gjorde att han inte längre kunde tala. Med hustruns hjälp kunde han dock fortsätta att skriva. År 2011 tilldelades han Nobelpriset i litteratur. Tomas Tranströmer avled 2015.

Tomas Tranströmer

Några av hans mest älskade dikter om skog och natur

Genom skogen

Den halvfärdiga himlen (1962)

*En plats som kallas Jakobs kärr
är som mardagens källare
där ljuset surnar till en dryck
som smakar ålderdom och slum.*

*De svaga jättarna står snärjda
tätt så ingenting kan falla.
Den knäckta björken multnar där i
upprätt ställning som en dogm.*

*Från skogens botten stiger jag.
Det ljusnar mellan stammarna.
Det regnar över mina tak.
Jag är en stupränna för intryck.*

*I skogsbrynet är luften ljum. –
Stora gran, bortvänd och mörk
vars mule gömd i jordens mull
dricker skuggan av ett regn.*

Skogsparti

Sanningsbarriären (1978)

*På vägen dit smattrade ett par uppskrämda vingar, det var allt.
Dit går man ensam. Det är en hög byggnad som helt och hållet
består av springor, en byggnad som alltid vacklar men aldrig
kan störta. Den tusenfaldiga solen svävar in genom springorna.
I spelet av ljus råder en omvänd tyngdlag: huset förankras
i himlen och det som faller, det faller uppåt. Där får man vända
sig om. Där är det tillåtet att sörja. Där vågar man se vissa
gamla sanningar som annars alltid hålls nerpackade. Mina
roller på djupet, de flyter upp där, hänger som de torkade
skallarna i förfädershyddan på någon melanesisk avkroksö.
En barnslig dager kring de hiskliga troféerna.
Så mild är skogen.*

Gläntan

Sanningsbarriären (1978)

*Det finns mitt i skogen en oväntad glänta som bara kan
 hittas av den som gått vilse.*

*Gläntan är omsluten av en skog som kväver sig själv.
Svarta stammar med lavarnas askgrå skäggstubb.
De tätt sammanskruvade träden är döda ända upp i topparna
där några enstaka gröna kvistar vidrör ljuset.
Därunder: skugga som ruvar på skugga, kärret som växer.*

*Men på den öppna platsen är gräset underligt grönt och levande.
Här ligger stora stenar, liksom ordnade. De måste vara grund-
stenarna i ett hus, jag kanske tar fel. Vilka levde här?
Ingen kan ge upplysning om det. Namnen finns någonstans i ett
arkiv som ingen öppnar (det är bara arkiven som håller sig unga).
Den muntliga traditionen är död och därmed minnena.
Zigenarstammen minns men de skrivkunniga glömmet.*

Anteckna och glöm.

*Torpet sorlar av röster, det är världens centrum.
Men invånarna dör eller flyttar ut, krönikan upphör.
Det står öde i många år. Och torpet blir en sfinx.
Till slut är allt borta utom grundstenarna.*

*På något sätt har jag varit här förut, men måste gå nu.
Jag dyker in bland snåren. Det går bara att tränga sig igenom
med ett steg framåt och två åt sidan, som en schackspringare.*

*Så småningom glesnar det och ljusnar. Stegen blir längre.
En gångstig smyger sig fram till mig. Jag är tillbaka
i kommunikationsnätet.*

*På den nynnande kraftledningsstolpen sitter en skalbagge
i solen. Under de glänsande sköldarna ligger flygvingarna
hopvecklade lika sinnrikt som en fallskärm packad
av en expert.*

Astrid Lindgren (1907–2002) är alltför känd för att behöva någon närmare presentation. Hon började skriva redan på 1940-talet och var oerhört produktiv på framförallt 1950- och 1960-talen då det ibland kom flera böcker om året. Sista boken blev Ronja Rövardotter som kom ut 1981.

I nästan alla finns skogen med, i synnerhet enskilda träd som får stå som symboler för olika stämningar. Här finns den trygga linden mellan två av husen i Bullerbyn som barnen ibland använder när de ska besöka varandra. Och almen som "farfar" brukar sitta under. I Mio min Mio börjar nya, gröna blad att spricka ut på träden i Döda skogen sedan den grymme Riddar Kato besegrats.

Det är inget djärvt antagande att Astrid Lindgrens böcker starkt har påverkat generationer av barns och ungdomars bild av skogen och träden. Hon var ju själv född i början av 1900-talet och växte upp med den tidens föreställningar om skogen som en ibland både farlig och magisk plats. Samtidigt var den också trygg på grund av sin beständighet. Astrid Lindgrens böcker läses fortfarande och för dagens unga som förlorat den naturliga kontakten med skogen och naturen, utgör de en kulturell länk mellan då och nu.

Astrid Lindgren

Både tryggt och kusligt i Astrid Lindgrens skog

Alla vi barn i Bullerbyn 1947

"OM HÖSTEN OCH VINTERN är det mörkt, när vi går till skolan på morgonen och mörkt när vi går hem på eftermiddagen. Det skulle var bra tråkigt att gå den vägen alldeles ensam i mörkret, men när vi är sex stycken, så är det bara roligt. Nästan hela vägen går genom skog, och Lasse försöker inbilla oss, att det är fullt av troll och jättar och häxor inne i skogen. Kanske det är det. Men än har vi inte sett några.

Ibland sjunger vi när vi går hem ifrån skolan. Tänk, om någon hör det, vad dom skulle undra, vem det är som sjunger! För det är så mörkt, så dom kan ju inte se, att det bara är vi barn från Bullerbyn, som går där i mörkret och sjunger."

Ronja Rövardotter 1982

"NU VAR DET NATT, och månen stod högt på himlen. Ronja stannade vid tjärnen för att vila, satt på en sten och kände hur alldeles stilla det var i hennes skog. Hon lyssnade men hörde inget annat än tystnad. Skogen i vörnatten kändes full av hemligheter, full av trolldom och annat underligt och uråldrigt. Också det som var farligt fanns där nog, men Ronja var inte rädd ... Skogen är mitt hem som den alltid har varit ...

Sedan la hon sej ner i mossan för att vila en stund, och högt över henne susade träden. Hon låg där och såg på dem och skratade tyst för att de fanns, sedan somnade hon."

Mio min Mio 1954

VI GICK VIDARE, och till slut kom vi till Döda skogen. Det var en skog, där ingen vind spelade och inga blad susade, för där fanns inga små gröna blad, som kunde susa. Där fanns bara döda, svarta trädstammar med svarta, knotiga grenar.

– Nu kommer vi in i Döda skogen, sa Jum-Jum, när vi gick in mellan träden.

– Ja, nog kommer vi in, sa jag. Men aldrig tror jag att vi kommer ut igen.

För det var verkligen en skog att gå vilse i, en sådan skog som man kan uppleva i sina drömmar ibland. Man går och går där inne, och man hittar aldrig ut.

Vi höll varann i hand, Jum-Jum och jag, när vi gick genom Döda skogen, och vi kände oss så små och förvillade.

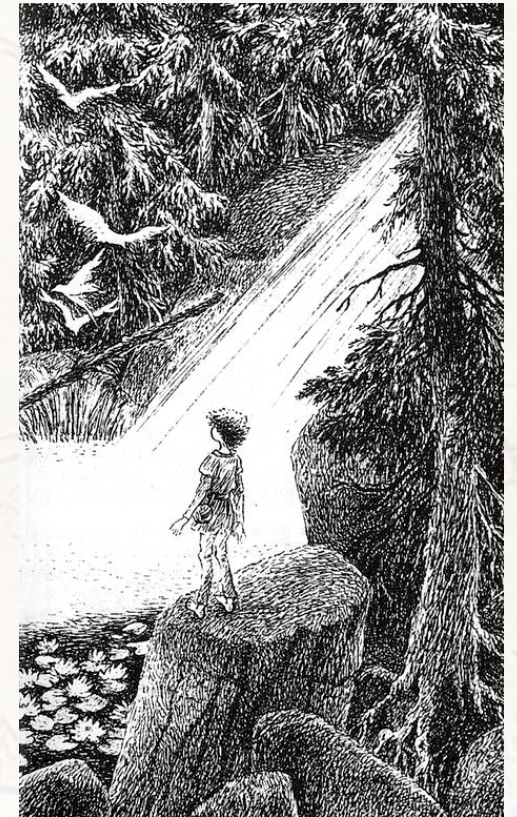
– Om inte träden växte så tätt ändå, sa Jum-Jum. Om inte mörkret vore så svart, och om vi inte vore så små och ensamma.

Bullerbybarnen brukade sjunga när de gick genom skogen till och från skolan i vintermörkret: Illustration: Ilon Wikland

Mio och Jum-Jum höll varandra hårt i handen när de gick genom Döda skogen på väg till den ondskefulle Riddar Kato. Illustration: Ilon Wikland

Skogen var full av hemligheter och trolldom men Ronja var inte rädd. Illustration: Ilon Wikland

Torgny Lindgren (1938-2017) är en av Sveriges mest älskade författare. Han fick sitt stora genombrott 1982 med romanen *Ormens väg på hälleberget* som tar avstamp i det västerbottniska inland han så kärleksfullt har skildrat i många av sina böcker. Flera av dem har blivit klassiska och möter hela tiden nya läsare. Inte minst på grund av de inläsningar som författaren själv har gjort genom åren. På ålderdomlig, närmast bibliskt klingande västerbottniska förmedlar han sina historier med knivskarp precision – inte ett ord för lite, inte ett ord för mycket.

Torgny Lindgren innehade stol nr 9 i Svenska Akademien och var hedersdoktor vid universiteten i Umeå och Linköping.

Torgny Lindgren: Ur Dorés bibel

NÄR FAR KOM HEM OM KVÄLLARNA frågade jag alltid var han hade varit. Egentligen ville jag inte alls veta hur han hade farit omkring i reviret. Jag ville bara höra honom säga de underbara orden. Sikseleberg. Ragg-sjöheden. Vajsjön. Avabäcken. Åmträsk. Inreliden. Lillåberg. Lyckan. Klåvamyren. Rusksele. Världsalltet.

Bara en jägmästare kan säga orden på det sättet. Jag är övertygad om att de aldrig kan textas eller skrivas och tryckas mer klart och ovedersägligt. Och jag tror mig kunna säga att vi älskade reviret, far och jag. Hela mitt liv har jag fortsatt att älska det. Fast på senare år naturligtvis på ett mera moget sätt, på avstånd.

ETT PAR ÅR SENARE hade Pettersson i Hugnaden kalhuggit en mycket liten yta på sydsidan av Handskberget. En försvinnande liten yta. Jägmästaren hade sagt åt honom att göra det, en vorne kallades det, inte större än en gårdsplan, urtdsgranar som bara stod där.

Sedan kom ju slyet. Vide, björk, sälg, grankrymplingar. Och några rönnar.

Vi bränner av det, sade jägmästaren. Det klarar ni på egen hand, Pettersson.

Givetvis, sade Pettersson i Hugnaden.

Och han utförde allt arbete som hörde till förberedelserna. Han högg upp den föreskrivna brandgatan som på en karta skulle ha haft formen av ett ägg, och han grävde undan förnan. På var tjugonde meter ställde han en granruska som nedtill var avkivistad. Han fällde några torrakor och placerade ut vattenhinkarna. Vid stigen som ledde ner till Hugnaden lämnade han dricksvattnet, glasdamejeannen från bryggeriet i Malå. Visserligen var detta den minsta hyggesbränningen någonsin inom reviret, en enmansbränning, men min far jägmästaren tillät ändå inga avvikelser från reglerna. Han fraktade själv upp hyggeständaren till Hugnaden. Det var en ryggspruta av märket Tempus.

Sedan läste de tillsammans bruksanvisningen; om faran för slangbrott och om riktningen av sprutans kolv och om ventilen och bultarna och muffarna, de läste så att säga högt för varandra.

På samma sätt läste de också Kungliga arbetarskyddsstyrelsens Anvisningar angående skydd mot yrkesfara vid arbete med hyggeständare, far stod i det sneda eftermiddagsljuset och höll upp den lilla broschyren framför dem, det såg ut som om de sjöng en högstämd duett.

Sedan önskade han Pettersson lycka till.

Jag minns med säkerhet att det var våren nittonhundraförtytta.

Men det kan också ha varit nittonhundraförtisju.

DAGEN DÄRPÅ UTFÖRDE Pettersson i Hugnaden själva hyggesbränningen. Doré kunde ha skapat en praktfull bild av det hela: den ensamme och lätt kutryggige mannen som tycktes hålla en väldig kägla av ljus och eld framför sig, flammorna som snart bildade en vägg framför honom, rökmolnen som steg mot himlen och bredde ut sig i riktning mot Vindelälven, solstrålarna som här och var bröt igenom rökskyarna och belyste slyet på det där säreget bibliska viset.

Gustave Doré kunde ha skapat en praktfull bild av när Pettersson i Hugnaden startade hyggesbränningen och solstrålarna bröt igenom rökerna på det där säregeta bibliska viset. SKOGENbild. Okänd fotograf.

På en hyggesbränning vandrar elden utifrån och inåt. Den bränner upp det som ska förbrännas, rättfram och utan förbarmande, men om brandgatan är välgjord och tillräckligt bred, då rör den aldrig vid världen därutån. Man börjar vid den högst belägna punkten, sedan går man långsamt längs brandgatan med sin eldapparat och sprutar elden in på hygget.

Det kan inte vara enklare.

Pettersson i Hugnaden tände inifrån och utåt. Han gick inne på hygget i slyet och riset och kastade elden utåt, mot brandgatan till. Då han hade fullbordat ett varv fortsatte han, nu något tiotal meter längre in. Och brandgatan fungerade precis som den skulle. När bränslat i tanken som han bar i en sele på ryggen var slut, då var hela den lilla ytan övertänd, ingen brandkår i världen hade kunnat rädda honom.

Ett par dagar senare läste mor högt för mig ur Norra Västerbotten, där stod orden eldstorm och brinnande inferno. Själva Pettersson i Hugnaden återfann man aldrig, endast fotogentanken och munstycket och ett par metallspänner från bärselen.

Och mor sade till far: Hade han verkligen läst föreskrifterna? Jag läste dem högt för honom, sade far. Sedan fick han själv läsa dem två gånger. Mer kan en människa inte göra. Och du hörde och såg honom läsa?

Ja, sade far. Kungliga arbetarskyddsstyrelsens Anvisningar angående skydd mot yrkesfara vid arbete med hyggeständare.

Han läste varenda mening.

Och själva bruksanvisningen? frågade mor.

Hon hade tårar i ögonen.

Ja, sade far. Specialmunstycket. Slangen. Kopplingarna.

Den solfjädersformade strålen. Långsamt och ord för ord.

Han var en duktig läsare, Pettersson.

Och du är säker att han begrep det han läste?

Då man läser, sade far, då begriper man.

Romanen Dorés bibel, varur den citerade texten här på uppslaget är hämtad, kom ut 2005 och är den sista delen av den triptyk, det vill säga tredelade verk som inleddes med *Hummelhönung* 1995 och fortsatte med *Pölsan* 2002. Berättarjaget i Dorés bibel är son till en jägmästare och till faderns besvikelse helt ordblind. Istället upplever han tillvaron genom den speciella bibelutgåva som enbart består av den franske 1800-talskonstnären Gustave Dorés märkefulla illustrationer. Han har bläddrat i boken sedan barnsben och konstaterar: "Den innehåller visserligen inga bokstäver, men där finns allt man behöver veta. Allting om människans tillvaro här i världen."

2000-talet:

Urbana perspektiv på skogen dominerar

Efter mitten av förra seklet försvann glesbygden successivt ur de skönlitterära författarnas perspektiv. I det nya, moderna Sverige tog istället städer och tätorter plats som bakgrund till händelser och människors relationer. Men skogen har gjort en viss comeback, konstaterar Lars Kardell, efter att ha läst ett fyrtiotal böcker, alla utkomna på den här sidan millennieskiftet.

Lars Kardell, professor emeritus vid Sveriges Lantbruksuniversitet, är en auktoritet inom ämnet skogshistoria. Hans produktion omfattar mer än 300 skogshistoriska böcker och skrifter, bland dem jätteverket *Svenskarna och skogen* i två delar. Han var också en starkt drivande kraft när Skogshistoriska Sällskapet bildades för 30 år sedan.

Som flitig läsare av skönlitteratur blev jag nyfiken på vad dagens författare förmedlar om det norrländska barrskogslandskap, jag arbetat i under snart 70 år. Efter drygt 40 böcker vet jag mer. Urvalet är begränsat till skönlitteratur med inslag av spänningslitteratur. Här är ett axplock.

ROMANER DÄR HANDLINGEN i olika grad utspelade sig i skogliga miljöer dök upp på vid slutet av 1800-talet och var vanliga fram till mitten av 1900-talet. Därefter närmast försvann skogen ur skönlitteraturen. Men efter millennieskiftet tycker jag dock det dykt upp en hel del nya böcker med motiv från den stora taigan.

Inledningsvis ett par reservationer: Det är en besvärande könsskillnad i mitt material, på så vis att bland de 24 författare jag läst, är 18 kvinnor. Deras relationer till skogsarbete är förmodligen sämre än männens. Det finns också en åldersfaktor. Äldre författare med rötter i Fattigsverige förmedlar andra intryck än yngre, vilket är självklart. Den som är uppvuxen i glesbygd och bor kvar där, har också en mer nyanserad bild av skogen än den som i tätortens skrivarlåda minns och förmedlar några intryck från barndom och/eller semestrar.

Baggböleri och skogsarbete

Hänvisningar till den långa exploateringsfasen i Norrlandsskogen (1850–1905) är sparsamma. Jag har bara stött på det någon enstaka gång. Däremot finns några nedslag kring vinterns ”klassiska” skogsarbete följt av vårens flottning.

Maria Broberg tecknar i sin debutroman *Bakvatten* (2020) konturerna av en kojförläggning. Handlingen är förlagd till slutet av 1940-talet i det inre av Västerbotten. En av huvudpersonerna, Assar, drog ”täcket extra tätt omkring sig, fastän han visste att han strax måste kliva upp för att ta på sig vadmalsbyxorna och vadmalsluddarna och stryka kinderna med rödspit för att inte förfrysa dem”. Det låg fyra arbetslag i kojan. ”Tre av dem sågade, en var hästförare”. Noterbart är ordvalet. Alla insatta skulle ha sagt ”högg” respektive ”hästkörare”.

Lilian O. Montmar har i sin bok *Kolonisterna på hjortronmyrarna* (2010) en bra beskrivning av vinterns huggning i Volgsele i det inre av Västerbotten. Här finns allt från ”den smutsiga, stinkande kojan med de otvättade manskropparna” till den mest populära personen, kockan Elin.

En initierad skildring av främst hästkörning återfinns i en kortroman av **Aino Trosell** i samlingen *Isbränna* (2000). ”Stoets huvud med den vita bläsen rörde sig metodiskt upp och ned medan hon beslutsamt drog det tunga lasset. Vi hade gjort en sorts basväg. Vattnat och ställt iordning ända fram till utförlöpan. Hon drog det tunga lasset över myren, på vår basväg som vi var så noga med, vi skötte om glidet, vattnade, tog bort nerblåsta grenar och hästdynga”.

Kerstin Ekman har i romanen *Sista rompan* (2002) en ganska fullödig beskrivning av slutfloTTningen i ett mindre vattendrag i nordvästra Jämtland. Men flottningen som sådan har en marginell betydelse för bokens handling. Symboliskt kan dock denna läsas som inledningen på de stora förändringar som skedde i glesbygden efter 1967.

Maria Broberg
Bakvatten

Kerstin Ekman
Sista rompan

Pia Mariana Raattamaa Visén tar upp den illegala skogsarbetarstrejken 1975 i sin roman *Där rinner en älv genom Saivomuotka by* (2019). Läsaren får följa ett arbetslag i Tornedalen som i bil ger sig till skogs mot ett ”nyhygge”. Temperaturen är minus 29 grader. Bara när kylan går under 32 grader fick de stanna hemma mot viss ersättning. Kojor saknas men de brukar göra upp eld och koka kaffe.

I **Åke Axelssons** polisroman *En man steg av bussen* (2006) hotar ”miljövänner” i ett anonymt brev en misstänkt person, som gallrar i trakten av Storuman. Men ingen av de lokala ”miljökämparna” har någon invändning mot avverkningsingen. Till trakten är en allvarlig incident med skottlossning förlagd.

Skogsvård

I **Therése Söderlinds** debutroman *Norrlands svärmod* (2010) finns ett antal nedslag kring skogsvård. En av huvudpersonerna, Henrik, går över kalhygget, där han ett par decennier tidigare ”planterat granfrö. Det växte bra men såg verkligen inte ut som en självsådd skog. Inte vackert.” Om han fortsatt i samma riktning skulle han ha kommit till den plats, där hustrun ”satt tallplant. Det hade varit ett misslyckande helt och hållet att köpa utländsk tall. (Contorta?). Efter femton år var det bara att inse att det som skulle varit fin skog på tillväxt hade gått om intet på hela skiftet.”

Skogsvägar och skogsskador

Igenväxande skogsbilvägar, där hjulspåren grenslar en grön remsa, finns bland annat hos **Åke Axelsson** i spänningsromanen *En grönsaks-handlars död* (2004). Karossen skrapar emot gräset, när bilen skall undvika håligheter. Lövsly raspar emot bilens sidor och slutligen kommer läsaren fram till en övergiven inäga, boplats eller vändplan. Men stormar, bränder, översvämningar och insektsskador är tydligen inte några ämnen för romanförfattare. I varje fall spelar de inte någon större roll hos glesbygdens människor, trots att ämnesområdet borde innehålla en viss dramatik.

Fäboddar och vedhuggning

Äldre skogsbruk, i vilket djurens bete och vedfångst var helt centrala, dyker sporadiskt upp i litteraturen. Fäboddar skymtar förbi som hos

Åke Axelsson
En man steg av bussen

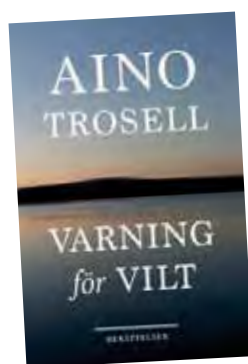
Skogen är våra rötter och vår framtid.

Med ett ansvarsfullt brukande av skogen och utveckling av hållbara produkter har vi siktet inställt mot en förnybar framtid!

storaensoskog.se

storaenso

I **Kent Lundholms** roman "Vedtjuven" framstår vedklyvning som en vetenskap som krävdes ett liv för att bli gjort på rätt sätt. Foto: Lars Kardell

Aino Trosell
Varning för vilt

Aino Trosell i samlingen *Varning för vilt* (2015). Här har två väninnor tillfälligt över en helg återförenats på en vall. De minns, att på den tiden var denna en "levande fåbod med skällors olika toner på skogen från kor och getter som kom lunkande hem om kvällen. Samma pastorala symfoni tidigt om morgonen, när vi barfota snubblade omkring i det daggvåta gräset för att få vara med när korna löstes".

Ett motiv som tagits upp ett par gånger är hästgetaren och hans vedermödor. Detta är centralt i **Elisabeth Rynells** roman *Hohaj* (2000), där den vinddrivne Aron med rötter på Färöarna kommer till Stöttingfjället. Ett par somrar sköter han byns hästar och upplever en kärlekshistoria med hemmadottern Inna i ett avlägset beläget nybygge.

Vedhugning, som var något av det mest centrala i skogslandet under äldre tider, är märkbart frånvarande i litteraturen, dock med ett undantag: I **Kent Lundholms** roman *Vedtjuven* (2012) utspelas ett drama i den fiktiva byn Baklandet i det inre av Västerbotten. Den "skogstokige" krontorparen Rubert Persson hade vedbacken som ett "reservat" för sina drömmar. Där kunde han "stå i timmar och klyva och stapla ved, samtidigt som han fann den ro som behövdes för att räta ut tillvarons frågetecken". Detta "med att klyva ved var en vetenskap, som det krävdes ett helt liv på vedbacken för att det skulle bli gjort på rätt sätt".

I en annan roman av **Kent Lundholm**, *Män som spelar schack* (2019), sägs, att mängden ved i Baklandet var konstant. Det var ett evighetsarbete för alla gubbar i byn. Vedklyvandet skulle aldrig upphöra. "Om de så vore döda skulle de stå där och klyva furu- och björkved". När huvudpersonens far stod på vedbacken kunde man höra på klangen hans humörtillstånd. "När han var harmonisk och lugn sjöng det när yxan träffade vedklubben; när han var förbannad var ljuden distinkta och rappa".

Hos **Bo R Holmberg** i kriminalromanen *Knivsliparen* (2010) träffas år 1931 en far och en son. Förhållandet är något ansträngt. Men när de gått ut på vedbacken och fadern fått splittra en björkklubb var det "som om han förändrades. Det spända i honom rann av, de livlösa händerna fick liv".

I **Mikael Niemis** roman *Mannen som dog som en lax* (2006), hade en av huvudpersonerna, Esaia Vanhakoski, en stor björktrave bakom garaget. Nu hade veden legat hela sommaren och gett honom dåligt samvete. Han hade till slut tagit fram motorsågen och "kapat hela skiten. Och sen djävlar fram med motorklyven" och matat fram klabb efter klabb.

Vandringar genom landskapet

Ett för mig oväntat motiv var att flera författare låter sina berättarjag vandra långa sträckor genom det stora, ödsliga barrskogslandskapet. Speciellt ger sig **Elisabeth Rynells** romanfigurer ut på vidsträckt ströv-tåg. Den ovan nämnde färöingen Aron vandrar med sin hund Larv genom landet i romanen *Hohaj*. När han passerat Uppsala blev det mycket skog och kallt eftersom det är vinter. "Vad var det för en värld? Hela detta land som han vandrade genom tycktes befolkat av skogar mer än något annat". Till att börja med tycktes de dunkelgröna barrträden hindrande stå i vägen. "Men efter en tid lärde han sig att se det som fanns mellan träden. Att där var en värld av ljus och skugga, en värld av rum, av ständigt nya rum som öppnade sig för honom. Och han gick där, en förundrad gäst i ett ofantligt hus".

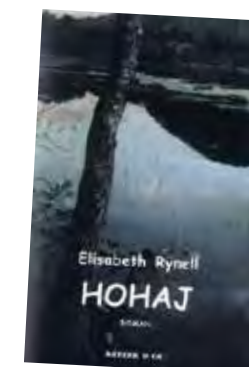
I en parallell berättelse kommer den kvinnliga huvudpersonen, som tragiskt förlorat sin make, under en vandring fram till Nattmyrberget, där skuggorna kom utfarande ur skogen, "nattskuggorna som kurande väntat inne bland träden". Hon kom vid ett tillfälle ut på en nybruten väg med djupa sargade diken. "Där låg uppbrutna rötter, stenbumlingar och trädrester kringlängda mellan rallarrosorna, som blåste ut sina frön i vinden. Man kunde se på träden i skogskanten att de inte var vana att stå så här öppet, de hade stått tätt, de var präglade av andra träd som nu var borta". Händelserna ger ett mörkt, dystert och ödsligt intryck av Stöttingfjället, vilket förstärks av att Aron under en längre höstvandring går genom isen och drunknar.

I den dystopiska skildringen *Moll* (2017) låter **Elisabeth Rynell** en hel stadsdel i storstaden tömmas på hyresgäster för att utlokaliseras till Sveg. Huvudpersonen, en kvinna med smeknamnet Moll, smiter från busstransporten någonstans i Hälsingland och börjar en vandring in i ett landskap, vilket i stort dränerats på folk. Kvar finns några enstaka överlevare, som gör motstånd genom att i huvudsak klara sig med självhushåll. Hon träffar Frans. Tillsammans börjar de gå. "Ungskogen på sidan om vägen var risig och tät med sly och ris längst ut och granmörker därinne; en skog för fyrbenta". De hör ett bråkande får, som fick Molls hjärta att klappa av glädje. Landskapet öppnade sig. "Vi var på höjden och markerna låg fria, inga smågranar, inget sly, här var det gräsmarker, en alldeles oväntad värld mitt i skogen. En klunga med byggnader skymtade längre bort, i skogskanten".

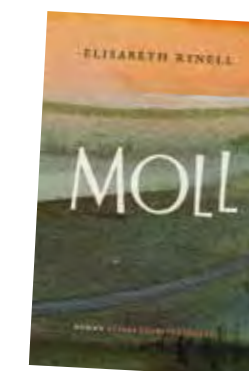
Ett par kvinnor, mor och dotter skall i **Anita Salomonssons** *Vattenbäverskan* (2007) flytta till Lövänger med hjälp av häst och släde. Ekipaget styrs av en dräng från Burträsk. Kvinnorna går. "Landskapet är sig likt liksom människan. Myrmark och tystnad, tät granskog och en vidare tystnad. En glänta, en lada som svävar i halvdunklet." Dottern försörjer sig med att bära vatten till olika hushåll. Hon minns i ett

Mikael Niemi
Mannen som dog som en lax

Elisabeth Rynell
Hohaj

Elisabeth Rynell
Moll

Annika Norlin
Jag ser allt du gör

senare skede i livet alla stigar som gick som ett finmaskigt nät av ljus genom landskapet. Det var de ”mödosamt upptrampade stigarna, människostigarna, kostigarna, stigarna som gick till träsken, bärmärkerna och torvtäkterna. Som inte frånskilde utan knöt ihop, som ryckte människan ur mörker och enslighet och gav henne någon att älska”.

Hos **Annika Norlin** har en kvinna, som förlorat sitt barn vid födseln i novellsamlingen *Jag ser allt du gör* (2020) gett sig ut på en vandring mellan Gällivare och Östersund. Hon för hela tiden en inre monolog. Naturbeskrivningarna är sparsamma. En gång i närheten av Östersund beslutar hon sig för att sova över i skogen. Genom att själv lida skulle hon betala av på sin smärta. Det regniga vädret ändrades, där hon låg under en gran. När hon efter sömn vaknade ”smög solen sig in mellan träden. Nu såg hon varje korn i ljuset och skogen badade i sol. Nu doftade det från granarna och från risen och från marken, och nu knakade grenarna när hon satte fötterna på dem. Där och då var det en ynnest att få vara. Alltsammans var så underbart vackert att kvinnan fann sig själv gapa, och nu landade ljuset på en blåbärsbuske med stora, frodiga blåbär.”

Skogsförvaltning

Jägmästare, skogsvaktare, faktorer och virkeshandlare är märkbart frånvarande i de verk jag läst. **Anita Salomonsson** placerar i romanen *Vattenbärskan* (2007) en jägmästare i Lövvånger. Denne var nyinflyttad, vacker ”om än högmodig. Inte underligt att en sådan viktigpetter trampar fel och får sitta med inlindad fot”. Parentetiskt nämner **Mikael Niemi** i sin *Populärmusik från Vittula* (2002), att jägmästare tillsammans med tullare, folkskollärare och laestadianer i Pajala bemöttes med misstänksamhet.

I **Torgny Lindgren** finns ett undantag till den negativa synen på jägmästare. Berättarjagets far var jägmästaren ”över Åmans norra revir”. Denne hade inte trivts i tjänstebostaden inne i samhället utan själv låtit bygga Bostället. ”Kronotorparna från torpen Lyckan och Världens ände och Nåden och Saligheten och Återlösningen hade timrat och skruvat och narat och spikat samman det. Efter hans ritningar. Även det kunde han: rita.”

Fadern hade effektiva ögon. ”När han granskade en stämplad tall kunde man i hans iris och pupill genast se vad tallen var värd, inte bara i kronor utan också i ören”. Sonen som skall placeras i ett hem för obildbara, kunde dock tänka sig att gå på Skogshögskolan på Djurgården med sommarkurser i Garpenberg. Hans fars minnen därifrån hade gripit honom djupt. Han hade i sin fantasi inte något emot ett eget revir, särskilt om det låg i Västerbottens inland. I ett avslutande brev till sonen skriver den äldre jägmästaren: ”Jag har visserligen så att säga med egna händer bringat kunskapen om hyggesbränningen till Västerbottens inland, men inte blivit ett skvatt lyckligare för den sakens skull”. Alla hänvisningar till bränningen leder mig till slutsatsen att Torgny Lindgren hämtat sin inspiration från Malå, där den legendariske jägmästaren Joel Wretling (1888–1965) var verksam.

Hos **Kent Lundholm** får hans karaktär Isak Nordlund i romanen *All världens lycka* (2003) då och då besök av ”mer eller mindre kunnigt skogsfolk” som kom för att beundra stortallen, en jätte som det inte fanns maken till i Västerbottens inland. En mager karl hade påstått att

Anita Salomonsson
Vattenbärskan

tallen borde bevaras och hade planer på att kontakta länsstyrelsen. Isak ilsknade till och påpekade att tallen var hans egen. Ville han beskydda träd, kunde han bege sig neråt umettrakten. Där ”fanns säkert nån *gammtall* som både han och länsstyrelsen kunde förbarma sig över”.

I **Solveig Vidarsdotters** spänningsroman *Nässelvrede* (2017, 2020) med handlingen förlagd till Frostviken är en av bifigurerna en otrevlig skogsentreprenör, en isterbuk. Hans största intresse var ”skogstraktorer och baltiska horor”.

Det igenväxande landskapet

Utöver en mängd anspelningar på hyggen alternativ vildmark, är alla beskrivningar av glesbygdens förfall det vanligaste motivet i den litteratur, jag läst. Här är några exempel:

I **Kerstin Ekmans** *Skraplotter* (2003) kommer prästen Ingefrid och läkaren Birger med båt till en fåbodvall. De förtöjde vid en liten gran. Från denna gick de som ”i en tunnel av asp och gransly” efter något som varit en stig. Han hade tänkt sig röja till sommaren. ”Hon hade lagt märke till att nästan alla hade dåligt samvete för att de inte rådde med att hålla efter växtligheten, som brakade fram i det ljus som nu varade nästan dygnet runt”.

Karin Smirnoffs romanfigur Jana Kippo i boken *Vi för upp till mor* (2019) är på besök i Tornedalen. En dag svänger hon in på en skogsbilväg. ”Intrasslad i skogens vegetation lutade sig en enskildvägskylt mot en livstrött björk”. Hon kom fram till ett hus. ”Alsly och gran var på väg att ta tillbaka marken. Hade trängt sig ända in i huset. Sköt livskraftiga skott genom trötta timmernoter. Vältrade sig över vinbärsbuskar, pärland och det som för länge sedan varit en trädgård”.

Hos **Mikael Niemi** i *Populärmusik från Vittula* (2002) såg man familj jordbruken dö och ”ängarna bli överväxta av sly”. ”På älvsidan låg slätterängar som gödslats av älvslem under årtusendens islossningar och gav ett fett och mjölkdrivande hö. Just på denna plats hade en av de tidigaste nybyggarna hängt av sig konten och röjt sig ett hemman. Men sedan en tid tillbaka slogs inte ängarna längre. Lövslyet stack upp sina bastukvaster överallt”.

Karin Smirnoff
Vi för upp till mor

Ett enklare och rikare skogsägande

Vi hjälper dig att utveckla din skogsfastighet. Med oss som skogsförvaltare blir det enklare och mer lönsamt att äga skog.

Berättarjaget i Torgny Lindgrens "Dorés bibel" greps djupt av faderns minnen från Skogshögskolan i Garpenberg.

Stina Jackson
Ödesmark

I **Anita Salomonssons** roman *Huldas bus* (2020) sitter en äldre kvinna och begrunder sin ensamhet. Blicken fastnade på det "flacka, höstbleka landskap" hon hade framför sig. "Markerna som mormor under sin levnad så aktat och vördad. Allt det som nu i övergivenhet och tystnad låg framför mig. Den glesbevuxna slätten. Rönnen med sitt torra, alltmer glesnande lövverk, granskogen en bit bort, även den så här års lite tröstlös och grå".

Stina Jackson låter i sin roman "hjältinnan" Liv komma fram till byn *Ödesmark* (2020). "Rakt in i granfamnen hade hon flytt, som om den kunde skydda henne. Byn låg som en sista utpost längs en väg som inte längre ledde någonstans. Några mil västerut slukades den upp av snårskogen och ruinerna av det som en gång varit. Körde man ett varv runt byn fick man snart känslan av att skogen stod på tur att svälja den också. Husen låg på betryggande avstånd från varandra, åtskilda av tallskog och myrmark och den svartögda sjön som bredde ut sig mitt i alltihop och speglade ödsligheten".

Kent Lundholm låter i romanen *Konungarnas konung från Baklandet* (2006) ynglingen Knut någon gång på 1970-talet sitta och betrakta sin hemby, den fiktiva Baklandet i Lyckseletrakten. Han kände sig vemodig. "Det var inte bara husen, myrarna och skogen som skulle gå förlorade" utan även de människor som en gång gjort allt för att hålla landskapet öppet. "Först skulle myrarna växa igen, sedan skulle husen tömmas, dörrarna skulle hänga på gångjärnen och knarra i vinden, rutorna skulle spricka. Till slut skulle även byggnaderna försvinna. Bolaget skulle skicka hit skördarna och skotarna, och snart skulle kalhyggerna lysa som öppna sår i de tidigare så gröna skogarna".

Solveig Vidarsdotter har ett antal sparsmakade, men träffsäkra antydningar om glesbygdens förfall i sina kriminalromaner från Frostviken. I *Isvittring* (2013) konstaterar poliskommissarien Erlend S att "byn såg mer sliten och oansenlig ut" än vad han mindes. "Småbruken var nedlagda och slyet spred sig från dikeskanterna in över åkrarna". I uppföljaren *Nässelvrede* (2020) kommer samme man på en grusväg fram till en nedlagd skidanläggning. "Glesbygdssorgen" nöp honom

i bröstkorgen. "I de branta nedfarterna växte sly, liften rostade och färgen på byggnaderna flagnade".

Hyggen och vildmark

Oavsett att ordet hygge efter gran nog är det vanligaste med skoglig anknytning i den litteratur jag läst, så är det förvånande lite eruptioner kring det moderna kalhygget. Efter den stora debatt vi haft från slutet av 1960-talet och framåt hade jag förväntat mig mera. "Förnygringsytorna" är antydna lite varstans men sällan använda som metaforer.

För **Ida Linde** är hyggena i romanen *Norrut åker man för att dö* (2014) att likna vid en kyrkogård. En förmildrande omständighet var dock att där fanns lingon.

Hos **Stina Jackson** i *Ödesmark* (2020) "bredde ett kalhygge ut sig som en sjukdom i allt det dunkelgröna. Där fanns inget liv, bara molnens skuggor som sakta rörde sig över marken."

I **Åke Smedbergs** kriminalroman *Försvinnanden* (2001) drömmar sig den undersökande journalisten bort. "Han stod ute på hygget igen. Den steniga, flådda marken runt om honom. Låg himmel. Och fortfarande samma köld. Han ville därifrån, men benen kändes tunga som bly".

Hos **Kent Lundholm** (2019) funderar huvudpersonen på var hans aska skall spridas efter kremering. Det var lättare att få askan spridd i skogen, men problemet i Baklandet var att där mest fanns kalhyggen. En het sommardag skulle ett antal personer bära en handikappad kamrat över Västerbottens "fulaste och största kalhygge – ett öppet sår i skogen dit ingen vettig människa begav sig". När huvudpersonen "höjde blicken kunde han se det skrämmande kalhygget uppe på berget. Det påminde om en gapande käft som kunde sluka allt och alla som kom för nära".

Nu var skogen genomdragen av timmertransportleder, skriver **Kerstin Ekman** (2003). "Skogsbolagen hade plöjt jättars fårör i kalytorna och rivit upp sten som sedan urtiden sovit under mossan. Blottad i dagsljuset liknade den undanschaktade stenbråten det som vräkts undan på en byggarbetsplats. Hyggerna var ruderatplatser, timmeråkrar och anläggningar för pappersmasseråvara. Över alltihop seglade en vräk."

Till Pajala kommer i **Mikael Niemis** bok *Mannen som dog som en lax* (2006) en kvinnlig utredare från Rikskriminalen. Vid inflygningen spanade hon hänförd över de stora vidderna. "Så fruktansvärt mycket skog." "En mörkgrön ryamatta, en jättefäll" "Oansenliga norrbottniska byar. Alldeles för små för detta ofantliga landskap". Vid en senare bilfärd "susade de igenom vildmarken. En ödslig barrskog med tallstammar och björksly. Ingen skönhet, bara en enformig upprepning. En känsla av instängdhet i detta trädhav. Hon fick en bild av ett litet kvalster på botten av en renfäll som springer och springer mellan håren men aldrig kommer ut".

Jakt och bärplockning

Jakt och jaktvapen skymtar förbi lite här och var i skönlitteraturen.

Hos **Therése Söderlind** (2010) är älgjakten ett centralt motiv i romanen *Norrlands svärmod* (2010). Likaledes har denna tillsammans med viss annan jakt ett väsentligt utrymme hos **Karin Smirnoff**. Hon visar sig i boken *Jag för ner till bror* (2018) väl förtrogen med jaktens alla moment inklusive det avslutande bastubadet.

Förföljelsejakt på björn är en viktig ingrediens i **Mikael Niemis** roman *Koka björn* (2017) och upptakten i **Åsa Larssons** spänningsroman *Till offer åt Molok* (2012). Illegal jakt på varg med snöskoter har en marginell betydelse i **Kerstin Ekmans** triologi *Vargskinnet* (2003).

Ingenstans hittar jag dock något centralt om skogen i sammanhanget, utöver att den står i vägen, när man skall skjuta eller, i fallet med björn, att den skadade besten rusar ut från ett tätt granbuskage.

Skogens bär saknas inte heller, men är sällan föremål för någon större uppmärksamhet hos författarna. Undantag finns, som när den gamla kvinnan i **Anita Salomonssons** *Huldas bus* (2020) av en okänd hand dras ur sängen. Snabbt fick hon på sig kläder, hilka och stövlar samt tog med sig ett gammalt laggkärl. ”Någon som visste något om en söndagsmorgons kärva enslighet och en vanlig blåbärsskogs förmåga till tröst och gemenskap”. De vackra, fullmogna bären, vilka ”milt svävade mellan ljus och mörker i en för mig nästan okänd granskog, himmelsblått tycktes mig allt och storögt inbjudande. Och vilka mängder. Som erbjöd sig, ja, mer än villigt lät sig plockas och falla till ro där på ämbarets botten”.

Men det mest väsentliga bäret är myrarnas hjortron. I de ”granraggiga slutningarna opp mot fjällskogsbältet” fanns enligt **Kerstin Ekmans** *Sista rompan* (2002) de ”rödsuftande myrarna”. Där hela hushållet brukade plocka hjortron.

Enda gången något mera udda händer i bärskogen är i en novellsamling av **Stina Stoor**, *Bli som folk* (2015). Två ynglingar i den egensinnigt skrivna berättelsen tar med sig den enes unga syster ut på en myr. Bären trängdes inte, ”fast vart och ett vägde som ett andägg i handen när man tog det. Var verkligen något att hålla i.”...”Om jag kunde måla skulle hjortronbladen blivit mörka båtar, med bärens lanternor på skaft ovanför”.

Murklor dyker upp i **Maria Brobergs** *Bakvatten* (2020). Hos henne var området mellan ett par orter ”inte mer än ett föryngringsområde, med enstaka magra tallar tillsammans med avbrutna stubbar och kvarlämnat timmer. Där hade Petra plockat murklor på våren, torkat dem, och sedan slängt dem utan att äta. Kalhygget måste ju åtminstone vara till någon nytta, tänkte hon.”

En udda naturprodukt, som har en icke oväsentlig roll i **Anita Salomonssons** historiska roman *Lika som kärlek eller Sammanliggningen i Lubboträsk* (2010), är kådan. Ett äkta par gav sig iväg på vandring. ”Nu fick han också granskogen att brösta sig, lukten av skog och ny-mornad mark att genomsyra deras sinnen och Nils Nilsson att ta fram kniven och karva henne en bit rinnkåda. Int jer he som hackspittkåda, sade han leende, men å andra sidan, det hade hon ju hemma”.

Skogens väsen

Therése Söderlind plockar i sin roman *Vägen mot Bålberget* (2013) fram en del av de väsen, som befolkar den stora taigans skogar. En åldersstigen bonde minns hur man fick lära sig ”gårdsvett och skogsvett”. I skogen fanns både varg och björn. ”Då som nu fick man vara på sin vakt när man lämnade stigen och efter att mörkret lagt sig kring gårdarna”. Det fanns också andra faror. ”Vitrör och småtomtar liksom bergstroll. Trollen kunde man undgå genom att låta bli att uppsöka dem, medan de övriga fanns mitt ibland oss så dem måste vi komma överens med och inte reta upp”. Barnen var också rädda för den onde, Gammkarln, men inte så mycket på vintern. Det var sommarens ljusa nätter

Therése Söderlind
Vägen mot Bålberget

som väckte skogens vittra och bergstroll till liv. I Söderlinds värld får skogens väsen tillsammans med vissa djur stor plats.

Kerstin Ekman bygger i boken *Urminnes tecken* (2000) upp en hel värld av olika varelser, som inte var folk eller djur. Till detta kommer en rad initierade beskrivningar av växter och djur. Huvudkaraktärerna, *Skymt* och *Sjorhpa* av olika kön bor i *Sparade skogen*. Nedanför denna ligger ett område som verkar ödelagt (kalavverkat?) och befolkat av människor. Ovanför finns *Krokiga skogen*, det vill säga fjällbjörkskogen, vilken sedan övergår i heden. I den allegoriska berättelsen kan en hel del av mänsklighetens problem urskiljas. Inslag av samisk, fornnordisk mytologi är tydliga liksom en del varianter från allmogens tro och folksagor. Farorna och problemen är störst i *Sparade skogen*. Ju längre varelsena rör sig upp mot fjällheden desto fredligare blir det.

Avslutande funderingar

Den stora barrskogen är helt naturligt skjuten i bakgrunden i nästan all modern litteratur. Kring skogsarbetet finns knappast något centralt, ännu mindre kring den dramatiska skogshistorien. Den romantiska fäboden skymtar någonstans. Omdömen kring skogslandskapet finns överallt som ram kring bosättningar och berättelser. Rönnen har efter gran företrädde bland träden. Den verbala skickligheten att beskriva skogens landskap är stor. Mästaren heter **Kerstin Ekman**.

Skogen är mörk, ödlig, främmande och skrämmande. Men den kan också vara vänlig, tröstande och beskyddande hos den som känner sig förföljd i något avseende. Men den förstnämnda aspekten är vanligast. Märkligt nog är den sällan platsen för erotiska relationer. Kring ett samlag i en skogskoja beskriver **Karin Smirnoff** (2020), att det fanns en känsla ”lika otillgänglig som stigarna i ett vinterhärjat contortabestånd”. Marie-Louise Marc beskriver samma företeelse i feel-good romanen *Juni, juli och halva augusti* så här: ”Det var skogshuggarex. Som om han höll på att röja upp på ett kalhygge eller något.”

JAG HAR FÖRUNDRATS ÖVER ATT det bor så mycket konstiga, knepiga människor i skogskanten. Till glesbygden har inte bara original flyttat ut utan även samhällets olycksbarn i alla schatteringar. Det strider definitivt mot alla mina snart 70-åriga upplevelser i skogshavet.

Sammanfattningsvis har nästan alla författare urbana perspektiv på tillvaron. Av berättartekniska skäl har händelserna förflyttats ut i skogen. Trots att jag noterat ett eller annat vindkraftverk, väntar jag fortfarande på att någon med handfast erfarenhet från skog och skogsarbete tar till pennan och beskriver hur det känns att natttid sitta i en skördare. Författaren **Kent Lundholm** skriver i romanen *All världens lycka* (2003) om en diskussion mellan hemmansägaren Isak Nordlund och en överläkare på sjukhuset att denne var en ”utsocknes sprätthök, som inte ens i drömmen varit i närheten av en motorsåg, en lyftkrok eller en klyvyxa. Som aldrig någonsin ätit klimpvälling fyra dar i veckan under en hel smällkall vinter”.

Utän att ha just denna erfarenhet, så tycker jag andemeningen känns rätt. Det skaver lite i min själ, när jag läser hur andra beskriver skog, skogsvård och skogsarbete på ett sådant vis att de omöjligen kan ha varit på plats. Men det är inte någon anmärkning, möjligen en förklaring till ur vilket perspektiv jag valt citat.

Kent Lundholm
All världens lycka

Skogshistoriska Sällskapets aktiviteter 2020

Skogshistoriska Sällskapet fyllde trettio under 2020. Men av det storstilade jubileumsfirandet i Stockholm blev av kända skäl bara en telefonledes genomförd årsstämma. Och av de planerade nio aktiviteterna inklusive resorna till Polen och Slovenien kunde bara en av exkursionerna genomföras, den i Björnlandets nationalpark i Västerbotten.

27 mars Årsstämma per telefon

VISST GICK DET ATT genomföra Skogshistoriska Sällskapets årsstämma per telefon – men det blev förstås något helt annat än den stämma som var planerad. För att inte tala om 30-årsfirandet som skulle ha skett i anslutning till stämman: Ett ambitiöst seminarium på KSLA med nordiska inslag och jubileumsmiddag samt dagen därpå årsstämma, exkursion och studiebesök i Stockholm.

Coronaviruset satte effektivt krokben, inte bara för Skogshistoriska Sällskapet, utan för i princip hela samhället. Utsikterna för att istället kunna genomföra jubileumsprogrammet våren 2021 bedöms av Skogshistoriska Sällskapet på grund av smittläget i slutet av november 2020 som små. 26 medlemmar deltog i stämman.

11 augusti "Tusenåraskogen" och dess tre epoker

EXKURSIONEN I BJÖRNLANDETS NATIONALPARK kunde genomföras genom att strikt följa Folkhälsomyndighetens restriktioner om antal deltagare och möjligheterna att hålla avstånd dem emellan.

Det blev en mycket lyckad exkursion, i "Tusenåraskogen" vars historia belystes ur samers, nybyggares och skogsbrukares perspektiv. Vädret bidrog också till att göra besöket i den mäktiga nationalparken extra upplevelserikt. Responset från deltagarna var mycket positiv, inte minst på grund av de kunskaper som exkursionsledaren, Tomas Staafjord från Länsstyrelsen, frikostigt delade med sig av.

Tomas Staafjord i berättartagen. Foto: Iréne Gustafson

Tidigare artiklar i årsskriften

Artiklar införda i Skogshistorisk Tidskrift 1991–1999 och Skogshistoriska Sällskapets Årsskrift 2000–2019.

Ahlander, Rune Frost och emigration på agendan när skogsvårdsstyrelsen i Kronoberg drog igång	2015	Björse, Gisela Skogens etablering och utveckling i Sverige sedan istiden	1999
von Arbin, Staffan Vättern viktig för medeltida järntransporter	2016	Brinck, Erik Från ismannen Ötzi i Alperna till Joel Wretling i Malå. Några ord om skohö	1995
Astrup, Yngve Norska pionjärer vid sågverken kring Vita havet.....	2013	Bruun, Gösta Mekaniseringen På 1960-talet och Iggesunds Bruks maskinförvaltning	2008
Adelsköld, Carl Skogsbruk i förändring. Glimtar från en skogsförvaltning åren 1947–1962	1995	Brynte, Bengt En skogsförvaltare minns 1950-talet	1991
Ager, Bengt Att behärska snön och isen i virkesdrivningarna	2008	Specialnummer om Erik W Höjer	1993
Skogsarbetets rationalisering och humanisering 1900–2010	2011	Skogskapital och skogsekonomi i Bergslagen före 1870	2000
Timmerhusens moderna historia	2016	Busk, Martin och Oskarsson, Johan Rätten till Norrland	2008
Akre, Egil Skogsarbetsvandringarna från Värmland	1998	Carleson, Gunnar Den stora stormen på Boo i januari 1954	2015
Albertsson, Rolf Pitprops – ett förfärligt farligt sortiment	1998	Carlsson, Arvid "Memoarer"	2002
Flottnig i minne och sinne	2005	Dahlén, Rune Skogen gjorde Orsa förmögnast i landet.....	2016
Almén, Bror Skogliga resurser	1996	Dicksson, Ida och Knutson Udd, Lena Ett bruks historia ur kvinnligt perspektiv	2018
Andersson, Stig Skogsteknik förr och nu	2004	Edlund, Lasse Tankar kring skogshistoria och naturvård	1998
Andersson, Roy och Britt Svensson Åtvids bergslag – en gång ett betydande kopparcentrum	2017	Ehrenberg, Carin Skogshistoriska sällskapets tillkomst	1998
André, Per Tjåbränneri i Skellefteå socken före 1830	1992	Ekedahl, Ulla Munksjö – ett stycke skogs- och industrihistoria i Jönköping	2019
Åby-Owen – en ångsåg från 1813	1994	Ekelund, Hans Fem generationer Krutzsch och deras påverkan på svenskt skogsbruk	2001
Skellefeskogen omkring 1761	1996	Intervju med Nils-Erik Nilsson 2002-10-24. Skogsbruk är "land use".....	2002
Degerforsheden under 200 år	1997	Ekman, Gustaf Den kyrkliga jorden i Sverige, en historisk tillbakablick	2000
Jägmästaren i Skellefteå revir 1877–1906. Vad jobbade han med?	2001	Ekman, Johannes Skogen – fattigpöls, nationalresurs och frihetssymbol	2009
Åverkan på kronoskogen inom Skellefteå 1635–1984	2005	Ekstrand, Anders Skogens betydelse för lanthushållningen i den skånska skogsbygden	2001
Angelstam, Per Skogsbruk och skoglig utbildning: förr, nu och i framtiden	2010	O.D. Krooks donationer – en resa från fäländsplanteringar till rekreation under 130 år	2003
Arnell, Sven Tankar om tid under Margareta Huitfeldts ek	1999	Elfving, Björn Trakthyggesbruk och virkesproduktion i backspegeln	2018
Sven Arnell minns	2003	Eliasson, Per Skattemannen – eketrädets hatare	2000
Asplund, Henrik Skogsindustrins superentreprenörer	2009	När skogsdikning var en fråga som delade Skogssverige	2015
Axelsson, Bo Skogspolitik i Lycksele lappmark förr och nu	1991	Enander, Karl-Göran Riksdagsdebatten 1903 om vår första nationella skogsvårdslag	2000
Backström, Bo Överjägmästaren Carl Magnus Sjögren och Finspångs bruks skogar.	2014	Framväxten av en skoglig miljöpolitik	2002
Bager, Ernst Ett personhistoriskt verk som ger mersmak	2002	Svensk skogsforskning 100 år 1902–2002	2002
Berg, Karl Virkesmätare Berg minns 1930-talet.....	2012	Den stora skogsrestaureringen	2003
Berglund, Olle Att plöja utan plog och gödsel utan gödsel	1998	Ekologi och skogsanvändning under Linnés århundrade	2004
Bernhardsson, Cuno Skogen – sågen – brädfloppen	1999	Ekologi, naturskydd och skogsbruk under Darwins århundrade	2005
Bjernulf, Arne En kocka berättar	1994		
Björheden, Rolf Drivkrafterna bakom den tekniska utvecklingen i skogen.....	2014		

Skogsekologi från 1900-talets början till 2010	2010
Fredrik Ebelings skogsekologiska gärning.....	2012
Enander, Gunnar och Möller, Erland	
Huseby Bruks skogsbruk och dess förhistoria	2009
Enroth, Birger	
I Wretlinds fotspår	1996
Ericsson, Kjell-Eric	
Skogsbruksområdet – en frivillig samverkan mellan skogsägare	1995
Eriksson, Ingemar	
Skogsvårdsepoker i norr	1992
Arvet till framtiden – om restaureringen av Norrbottens skogar	2013
Ericsson, Martin	
”Nu är var människa galen”	2008
Ewald, Fia	
Skogen i de enskilda arkiven	1992
Fahlgren, Svante	
Skogsbruket i Kramfors bolag. Några iakt- tagelser och minnen från åren 1939–1951	1995
Falk, Eric	
Klubbus – kan det vara skogshistoria?	2001
Fiebranz, Rosemarie	
Skogshushållens arbete – ett forskningsprojekt om genusarbetsdelning i det norrländska skogsbruket 1920–1970	2004
Fresk, Robert	
Från svenska barrskogar	2004
Gren, Leif	
Samhället och värden av natur och kultur	2014
Grundström, Berit	
”Silverskogen – sydväst om månen”	2007
Gräslund Berg, Elisabeth	
Ortnamn – en kulturskatt i skogen att värda och bruka	2005
Gustavsson, Ingemar	
I timmerskogarna på 90-talet. av Fräs Erik Andersson	2002
Hagberg, Johnny	
Rovdjursjakt i Västergötland	2013
Hamilton, Henning	
Skogen med de flygande skeppen	2000
Vår förste skogshushållare	2009
Jägmästarens möten	2010
Diktaren på Dåres.....	2014
Provinsialläkarens resa	2018
Hannerz, Mats	
Jägmästarna och julgranarna	2017
Hansson, Fredrik	
Svenska skogsträds medicinska egenskaper – i folktron och verkligheten	2002
Hansson, Lars	
Skogen vår framtid	2009
Hedberg, Jan	
Fascinationen av de största träden på jorden!	2009
Hedén, Elis	
Handbok för skogshushållare	1999
Hedin, Arne	
Fibrer från Afrika	2007
Hedman, Börje	
”Granfröet” – ett skogsminnesmärke i Sollefteå	1997
Hermansson, Ola	
Bilder från livet i skogen för hundra år sedan	2018

Hildingsson, Lennart	
Den skogshistoriska utvecklingen i södra Sverige under 1900-talet. Några exempel	1991
Fulltofta – från 1700-talets enefälader och surskogar till dagens rekreativa storskog	1994
Hildingsson, Hans-Jöran	
Skogssällskapet 100 år	2011
Hill, Örjan	
Anmälan om en ny skogshistorisk handbok	2002
von Hofsten, Erland	
”Då man har gagn af skogen, bör man ock verka för dess vård”. Om Norrlands Skogsvårdsförbund	1997
Höjer, Inge	
Margareta Huitfeldt, Bohusläns mäktiga jordägare och donator	2000
Isacsson, Maths	
Träkol – bergsbrukets oundgängliga och konfliktfyllda energiresurs	2018
Jansson, Ulf	
Från ”grannekäpp” till skogvaktare – händelser under 1600-talet i Vartoftas samfällda skogar	2005
Jacobsson, Ove och Nilsson, Nils	
Skogsägarna Norrskog 1990–2008	2008
Johansson, Arne C	
Byråkratins Höga Visa	2006
Johansson, Bengt	
Vägen mot ett rationellt och hållbart skogsbruk i Norrland	2006
Johansson, Rolf	
Stocksågen – värd att minnas	2011
Johansson, Rune	
Bara en skogsarbetare	1991
Jonheimer, Stefan	
Vägar till den äldre svenska skogslitteraturen. En kommenterad bibliografi om bibliografier	1994
Josefsson, Torbjörn	
Förekomst av långskägglav i förhållande till tidigare och nutida skogsstruktur	2005
Jönsson, Jimmy	
Biologernas inträde i skogsvården	2019
Jönsson, Gösta och Långström, Valter	
De drog till skogs	1998
Kardell, Lars	
Är naturvården betjänt av skogshistorisk kunskap?	1991
Skogshistoriska notiser ur Gotlands dombok 1836	1991
Västkusten i ett skogshistoriskt perspektiv	1992
Länsjägmästare Ragnar Lybeck och hans klippböcker från åren 1907–1928	1992
Skogsskötselutredning vid Sveriges första skogsvaktarmöte i Stockholm år 1895	2006
Edwin Ohlsson, Skogssällskapet och Kronobergs länsallmänning i Vrå.....	2012
Giganternas kamp	2015
Lärde vi oss något av våra gallringsförsök.....	2017
Mad- och myrslätter i historien och litteraturen	2018
Skogsvaktaren – en gång en utsatt befattning	2019
Kardell, Lars och Karlsson, Christer	
Försöksytan med Sveriges grävsta tallar.....	2014
Kardell, Lars och Klingström, Lars	
Kanalen som öppnade Kindabygdens skogar.....	2017

Kardell, Lars och Nordquist, Sten	
Försöksverksamhet och äventyrlig kott- plockning i boxholmsskogarna	2013
Kardell, Lars och Rehn, Sixten	
Skoghäll – Sveriges äldsta skogsskola	1992
Kardell, Örjan och Sténs (Lindkvist), Anna	
Skogsgödslingen i storskogsbrukets backspegel	2010
Karlman, Margareta	
När contortan kom till Sverige	2016
Karlsson, Christer och Kardell, Lars	
Försöksytan med Sveriges grävsta tallar.....	2014
Karlsson, Ingvar	
Från Hallabro till Mönsterås	2009
Karlsson, Kristin	
Kolonisationen av Orsa Finnmark	1999
Kiellander, Carl Ludvig	
Om Vimmerbyallens ursprung.....	2012
Kihlblom, Dag	
Råslätts skogvaktarskola – åter på Jönköpings- och Sverigekartorna	1999
Skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län 1905–1996 – om frö, plantor, återväxter, skogsvård och utbildning	2002
Pärlälvsdalen – dess liv och natur	2008
Åter till Pärlälvsdalen	2010
Klingström, Lars	
Robertsfors Bruks historia.....	2015
Timmerfronten.....	2018
Klingström, Lars och Kardell, Lars	
Kanalen som öppnade Kindabygdens skogar.....	2017
Knutson Udd, Lena och Dicksson, Ida	
Ett bruks historia ur kvinnligt perspektiv	2018
Korsfeldt, Ola	
Svedjebruk i centrala Småland	2011
Krogh, Arne	
Stormfällningen 1954 – ett 40-årsminne	1995
Kullman, Leif	
Nya blad i svensk skogshistoria	1997
Kuylentierne, Falk	
Hyggesbränning på 1940-talet	2016

Lagerstedt, Gert	
Christina Piper – storföretagare i slott, herresäten och alun	2019
Lavsund, Sten	
Jägaren – fiskaren – samlaren – från istiden till 7000 år före nutid	2006
Lind, Helmer	
Görkotiin (grankådetiden)	1996
Ljung, Tomas	
Ekon från en ödebygd	2008
Lindeberg, Johan	
Hotbilder inom svenskt skogsbruk under 300 år	1998
Linné, Ingemar	
Gotländsk skogshistoria	1997
Lorén, Dan	
En skogsarbetarkojas beaktelser – om arkeologisk metod vid undersökning av yngre kulturlämningar	2000
Lovén, Ulla	
Häradssällningarna	2017
Lundgren-Landin, Helena	
Lustenbåtarna på Klarälven	2019
Lundmark, Hanna	
Trakthyggesbruk vanligt i norra Sverige redan vid förra sekelskiftet	2013
Lundqvist, Eric	
Svensk skogspionjär i Indonesien	2007
Lundquist, Lars	
Uno Wallmo - stridbar debattör men ingen blädare	2013
Lundström, Henrik	
Stämplingsarbete i skogsbestånd med storlag i seklets början	1996
Långström, Valter och Jönsson, Gösta	
De drog till skogs	1998
Löfgren, Gustaf	
”Statens Starekär” eller ”fria jordbrukare”?	2007
Löfving, Rune	
Fisket, en betydelsefull del av Bohusläns skogshistoria	1999

Bra skog är guld värd!

Vidas sågverk producerar för fullt och har ett löpande behov av bra råvara. Planerar du att avverka eller behöver du hjälp med skötseln av din skog?

Välkommen att kontakta din lokala inköpare.

VIDA

VIDA SKOG AB • TEL: 0472-439 10 • E-POST: VIDA.SKOG@VIDA.SE • WWW.VIDA.SE

Magnusson, Lars Stockabanan i Svartnässkogen – ett tekniskt snedsprång .....1992 Kåda .....1996 En historik över en historik 2001	Prytz, Cristina Utmarkens nytta 2006
Myrdal-Runebjer, Eva Såg & Historia: Ett inventeringsprojekt om skogliga kulturminnen 2000	Quarnström, Elin Samiskt växtutnyttjande från 1600-talet fram till ca 1950 2007
Mårald, Erland Skogshistorien påverkar synen på framtiden 2016	Rasmusson, Björn Gimtar ur Brasiliens spännande skogshistoria 2014
Möller, Erland och Enander, Gunnar Huseby Bruks skogsbruk och dess förhistoria 2009	Rehn, Sixten och Kardell, Lars Skoghall – Sveriges äldsta skogsskola 1992
Niklasson, Henrik Den högre skogliga utbildningen i Sverige startade på Djurgården 2019	Roberntz, Orwar Skogens småländske hövding 2006
Niklasson, Mats Stubbar berättar – om dendrokronologi och skogshistoria 1999	Rosendal, Karl Gustav Häradsallmänningar – ett arv från hedenhös 1998
Nilsson, John Rissjökanalen – en intressant flottled i Åseletrakten 1992	Rydström, Gunhild Några notiser om bark som föda 2001
Nilsson, Nils och Jacobsson, Ove Skogsägarna Norrskog 1990–2008 2008	Rådman, Sten Särlingen .....1996 Jakten i inlandet .....1997 Arvidsjauras allmänningsskog 1998
Nilsson, Ola Bidrag till kunskap om miljöns ålder 2005	Sandell, Sven Skogsbruket i Jönköpings län 1950–2000 2009
Nilsson, Per Olov Rökstugan så mycket bättre än sitt rykte 2013	Sandström, Henrik När nybyggarna blev storskogsägare 2016
Nordquist, Sten och Kardell, Lars Försöksverksamhet och äventyrlig kott- plockning i boxholmsskogarna 2013	Schmidt, Günter De svenska lantmäterikartorna 1692–1968. (Översättning av Bengt Brynte) 1997
Nordström, Eva-Maria Människan i urskogen – vegetationshistoria i Hamra nationalpark under 2500 år 2003	Schmidt Wikborg Emelie Inspirationen till sagan om Tuvstarr 2014
Norén, Sten När Sverige var en skoglig bidragsgivare av rang ... 2015	von Segebaden, Gustaf Riksskogstaxeringen 75 år – utvecklingen 1923–1998 i korthet 1999
Norstedt, Gudrun Lapps kattelandens historia 2014	Segerdahl, Tord Från ett långt liv i sågverksindustrins tjänst 2009
Nordström, Gunilla Statlig skogsförvaltning intill 1883 1992	Simonsson, Per Så växte dagens miljöanpassade skogsbruk fram 2015
Nordström, Leif Skogs ordförande minns: In på 60-talet var vi "okontrollerbar arbetskraft" 2002	Sivertsson, Kristoffer Till synes orörd skog – naturvärden och kulturhistoria i en fjällnära skog 2006
Norrby, Johannes Svenska jägmästare, porträttgalleri med biografier 1928 2001	Sievert, Rolf Perestrojkan öppnade för direktkontakter med det lettiska skogsbruket ..... 2015 Sjörövar'n på Tvartorp 2017
Oskarsson, Johan och Busk, Martin Rätten till Norrland 2008	Sjunnesson, Sven Skogshistoriska reflexioner .....2003 Skogsägarrörelsens historia 2019
Otterstedt, Petter Bai Bang, ett kontroversiellt projekt? 2007	Sjöberg, Mats Barnen, skogen och skolan 2012
Paulsruud, Olle Kronojägeri på 1800-talet 2003	Sjödin, Anna Bolagsexpansion i nordvästra Hälsingland mellan 1811 och 1862 2004
Paulsson, Anders Norrbyuskär: sågverks- och skogshistoria som blir allt mera levande 2003	Sjödin, Stig Rumpan har gått 2019
Persson, Reidar Skogsförstörelsen. Från Adam till Clinton 1998	Skogvall, Gösta Skogsdikningens historia i Kronobergs län .....1996 Säfsjöströms bruk – järn- och skogsbruk under 350 år 2001
Pettersson, Ronny Virkesmätning i omvandling 2011	Sprängare, Björn Skogsindustrins framväxt i södra Sverige 2010
Pettersson, Åke Mina 50 år i skogens hägn .....2003 En port till Tiveden 2006	von Stedingk, Henrik Kockan – en viktig och uppskattad medlem i huggarlaget 2013

Stenerås, Bengt Några skogshistoriska glimtar från Brevikshults häradsallmänning 2005	Thorstensson, Jan-Olof Så trädde Östragårdens historia fram ur arkiven 2018
Sténs (Lindkvist), Anna och Kardell, Örjan Skogsgödslingen i storskogsbrukets backspegel 2010	Thunander, Hans Ekeberga I:1 Stom 2000
Sténs, Anna och Sandström, Camilla Konflikten kring bärplockning är av gammalt datum 2012	Wallenius, Rudolf Motorsågen kom – och försvann .....1994 Bärplockarhistoria 1997
Stenström, Gunnar Flottarminnen från Åbyälven 1963 2017	Wallsten, Elisabet Markanvändning i nordvästra Blekinge och byn Gåragöl 2003
St-Jean, Eva Martin I Harvered – en skogsarbetares brev från Kanada berättar 2001	Valeur, Christian Skogsindustrin – en berättelse om Norrlands viktigaste näring ..... 2013 Björken – älskad hatad och älskad igen 2014
af Ström, Israel Utbildningsmål för jägmästarutbildning 1802 1999	Valinger, Erik Skogsforskningen för 100 år sedan 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 och 2019
Sundberg, Kerstin "Björkaskogen en omistlig herlighet" – om skogbrukets framväxt på de skånska godsen 2001	Vanberg, Erik Ljusnan-Dellen, en bortglömd flottled 1991
Sundberg, Ulf Skog, järn, energi. Om välfärd och makt 1997	Westin, Bengt Ådalen, industrierna och ångbåtarna 2019
Sunesson, Evert Från länskogsvaktare till skogsvårdskonsulent 2002	Vestling, Per Högfura eller kärrgran i timrade hus 2000
Svensson, Britt och Andersson, Roy Åtvids bergslag – en gång ett betydande kopparcentrum 2017	Willén, Paul Stormen 1954 på Korsnäs marker 2004
Säfström, Nils Dalabönderna och kopparberget 2017	Witte, Arne Erfarenheter som skogsförvaltare vid AB Klippans finpappersbruk 1951–1980 1995
Söderlund, Anders Skeppsvirke på gammalt sätt i modern tid 2012	Ångman, Gustav Minnen från skog och koja 2018
Söderström, Göran Skogsbruket under 160 år på Kronoparken Halle- Hunneberg .....1992 Bondens skog i Älvsborgs län – om försvinnande och återkomst ..... 2004 Djurens konung och svenskarnas ..... 2006 Kronojägare mördad ..... 2008 Skogsjärnvägen på Hunneberg 2011	Åsling, Nils G. Kommentarer till Stig Österbergs historieskrivning 2008
Thoresson, Owe Resan mot en okänd kust 2006	Österberg, Stig Till minne av en hästkörare i Åseletrakten från slutet av 1920 till början av 1950 ..... 2004 Min tid som anställd inom skogsägarrörelsen 2008

Värmlandsmål

Hela skogsnäringen är en framtidsbransch, när världen ställer om från plast till förnybart. Ett bidrag från Rottneros är komposterbara livsmedelstråg tillverkade av färsk, ren fiber från Värmländsk skog. För en renare värld.

Aktiviteter 1990–2019

SHS = Skogshistoriska Sällskapet

2019	Värd	Plats	Tema
20/3	SHS/Sydved	Jönköping	Skogs- och industrihistoria i Jönköping
1/4	SHS/LRF	Stockholm	Skogsägarrörelsens historia
18/5	SHS/Fam. Öster	Garpenberg	Skogsbruk i tider av förändring
23/5	SHS/Fam. Lyhagen	Länghem	Arkiven ger besked om historien
4/6	SHS/Högestad & Christinehof Förv. AB	Andrarum	Alunbruket i Andrarum och Christinehofs arkiv
11/6	SHS/Norbyskärs museum	Norrbysskär	Sågverket på Norrbyskär
10/8	SHS/Drängsmarks byförening	Drängsmark	Ångsågens 100 år
15/8	SHS/Orsa bespar.skog	Noppikoski	Orsa besparingskog och det skogsfinska arvet
16/8	SHS/Norra Skogsägarna	Norrback	Från lapps katteland till bondeskog
27/8	SHS/Derome Skog	Derome	Sågad skog för välstånd
23/10	SHS/BillerudKorsnäs	Grums	Industrihistoria i Värmland

2018	Värd	Plats	Tema
13/2	SHS/KSLA	Stockholm	Boksamtal
21/3	SHS/SLU	Umeå	Årsstämma
17/5	SHS/Skabersjö gods	Skabersjö	Skabersjös och Torups slottsskogar
29/5	SHS/Brevens Bruk	Brevens bruk	Riksintressant kulturmiljö
4/6	SHS	Sandslån	Flottningsepoken norra Sverige
15/6	SHS	Mattila	Finnskogen och skogsfinnarna
11/8	SHS/Kolarbyn	Skinnskatteberg	Träkolets historiska betydelse
28/8	SHS/Ire Natur & Kulturskola	Ire	Det gamla odlingslandskapet
13/9	SHS	Norra Kville	Skogen i nationalparken
26/9	SHS/KSLA	Stockholm	Mårten Sjöbeck – botaniker och fotograf
25/10	SHS/ÖSA historiska förening	Alfta	Maskintillverkaren ÖSA:s historia

2017	Värd	Plats	Tema
11/5	SHS	Åtvidaberg	Historiska kartor
18/5	SHS/Ekolsunds slott	Ekolsund	Det gestaltade landskapet
29/5	SHS/BillerudKorsnäs	Malung	Utsjö järnväg och kvarnstensbrottet
10/6	SHS	Norra Renbergsvattnet	I tjärans spår
16/6	SHS/Skogsstyrelsen	Ysane	Bokskogen på Ryssberget
8/8	SHS/Skogssällskapet	Bäckefors	Dalsland och järnbruksepoken
15/8	SHS/SCA Skog	Sundsvall	”De gröna lögnerna”
31/8	SHS/Fam. Thorstensson	Runtorp	Bondeskogsbruk i elva generationer
8–29/9	SHS	USA och Kanada	I svenska utvandrares spår
31/10	SHS/KSLA	Stockholm	Sveriges skogliga bistånd

2016	Värd	Plats	Tema
13/5	SHS/Skogsstyrelsen	Röstänga	Bokskogslagen
1/6	SHS/Holmen Skog	Robertsfors	Ett bruk med spännande historia
9/6	SHS/SLU	Tönnersjöheden	Skoglig försöksverksamhet
16/6	SHS	Rimforsa	Markanvändning under 300 år
26/8	SHS/Anna Stjernström	Sikås	Industrialiseringen i Jämtland
31/8–4/9	Skogsmuseet Lusto	Rovaniemi	Nordisk Skogshistorisk Konferens
7/9	SHS/Nordens Ark	Hunnebostrand	Skogshistoria i Bohuslän
22/9	SHS/Stora Enso	Kvarnsveden	Skogsindustriklustret Gävle-Dala
4/10	SHS/Djurgårdsförvaltningen	Stockholm	Träden på Kungliga Djurgården

2015	Värd	Plats	Tema
27/4	SHS/Regionmuseet Kristianstad	Sydvästra Skåne	Skånska alléer
21/5	SHS/SCA	Timrå	Norrländsk skogshistoria
2/6	SHS/Skogsstyrelsen	Stöllet	Barkborrekatastrofen
8/6	SHS/CMB	Östhammar	Bondeskogens naturvärden
25–29/7	SHS	Lettland	Skogs- och kulturhistorisk resa
13/8	SHS	Hamra	Hamra nationalpark
20/8	SHS	Vindeln	Efter flottningen
22/8	SHS	Grovare, Västergötland	Lär dig söka skogens historia
26–30/8	Norsk Skogsmuseum	Elverum	Nordisk Skogshistorisk Konferens
27/8	SHS/Jägareförbundet	Öster-Malma	Viltet och jaktens historia
15/9	SHS	Tvååker	Medeltida skogsbruk
5/10	SHS/Södra	Växjö	Gösta Edström – skogshövdingen

2014	Värd	Plats	Tema
20/5	SHS och SCA Skog	Österström, Medelpad	Personer i skoglig brytningstid
22/5	SHS och Rappe von Schmitterlöwska stiftelsen	Tagels gård, Rydaholm	Tagel – en gård med historia
3/6	SHS, Kungajaktmuseet	Hunneberg	Kungajaktmuseum och ekopark
10/6	SHS	Stockholm	Skogsarbetets humanisering
20–24/8	Nordiskt samarbete	Lycksele	Nordisk Skogshistorisk Konferens
26–27/8	SHS	Mora, Orsa	Skogen i ljud och toner
16/9	SHS och Holmen	Finspång	En bruksskogs historia
19/9	SHS och Karlshamns museum	Jämshög	Blekingeeken
4/11	SHS och Skogforsk	Uppsala	Skogstekniska innovationer

2013	Värd	Plats	Tema
14/5	SHS	Mölnadal	Den vedbaserade industrins vagg
23/5	Siljansforsmuseet/SLU	Siljansfors, Dalarna	Skogsmuseum och försökspark
28/5	SHS	Bäckebo, Småland	Myrmalm och järnframställning
4/6	Boxholms Skogar AB	Boxholm, Östergötland	Tidig skogsträdförädling
15–16/8	Tärna-Stensele Allmänningsskog	Umnäs, Västerbotten	Hundra år med Tärna-Stensele Allmänningsskog
21/8	Skogssällskapet	Vrå, Småland	Ljunghedarna och Skogssällskapet
22/8	SHS	Storbrohyttan, Värmland	Skog och bergshantering 1800-talet
29/8	BillerudKorsnäs	Alftabygden, Hälsingland	Skogshistoriska nedslag i finnskogen
11–14/9	Skógrækt ríkisins	Reyjavik, Island	Nordisk Skogshistorisk Konferens

2012	Värd	Plats	Tema
15/5	Skogforsk	Ekebo, Svalöv, Skåne	Skogsträdförädling
30/5	Ulleråkers häradsallmänning	Jumkil, Uppland	Skogsbetet nästan försvunnet
7–8/5	Sveaskog och SKS	Luleå-Jokkmokk	I ”Kniven” Ebelings spår
17/5	Werner Andersson	Bleckåsen, Jämtland	En släktgårds historia
10/9	Sydved och Sveaskog	Tiveden	Skogsbruk och natur i Tiveden
20–23/9	Dansk Skovhistorisk Selskab	Norra Själland, Danmark	Nordisk Skogshistorisk Konferens
28/9	Länsmuseet Jönköping, m fl	Margretholm, Västergötland	Skoglig kulturmiljö och vindkraft
14/11	Nordiska Museet	Nordiska Museet, Stockholm	Rovdjurskriget genom tiderna

2011	Värd	Plats	Tema
26/5	Gunnar Dahlberg m.fl.	Ljusdal, Hälsingland	Motlutsflottning
14/6	Norbergs kommun, Bergvik	Norberg, Västmanland	En av Europas äldsta industrimiljöer
18/6	SLU, Norra Skogsägarna	Vindeln, Västerbotten	Vindelns försökspark
17/8	Skogssällskapet	Ljungsåsen, Bohuslän	Människor och natur på Bredfjället
27/8	Gustafsborgs Säteri	Perstorp, Skåne	Från karp till gran – unik landskapshistoria
15–18/9	SHS, Finland	Punkaharju, ryska Karelen	Nordisk Skogshistorisk Konferens

2010	Värd	Plats	Tema
27/5	Bo-Göte Jordansson m.fl.	Stjärnsfors, Värmland	Uddeholmsbolagets vagg
12/6	SLU	Skinnskatteberg	Hållbara skogslandskap förr och nu
17/6	SCA	Galtström, Medelpad	Medelpads sista järnbruk
4/9	Sveaskog m.fl.	Jämshög, Blekinge	H Martinsons och E Saljes skog
14/9	SHS	Omberg, Östergötland	Nordisk Skogshistorisk Konferens
22/9	Uppsala kommun	Uppsala	Närhistoria om friluftsliv och skogsbruk
2009	Värd	Plats	Tema
27/9	Nils Nyqvist	Salem, Botkyrka, Sörmland	Markanvändning förr och nu
13/6	Sveaskog	Böda ekopark, Öland	Unika natur- och kulturvärden
21–22/8	Dag Kihlbom m.fl.	Pärälvsdalen, Jokkmokk	Pärälvsdalen – dess liv och natur
27/8	Nordens Ark m.fl.	Åby säteri, Bohuslän	Skogshistoria i Bohuslän
5/9	Skogssällskapet m.fl.	Biskopstorp, Kvibille, Halland	Skogshistoria och naturvård
25–27/9	Nordiskt samarbete	Mosjön, Norge	Nordisk Skogshistorisk Konferens
2008	Värd	Plats	Tema
7/6	Orwar Roberntz	Värnamo, Småland	Nationalparken Store Mosse
13/6	Ragunda kommun m. f.l	Bispgården, Jämtland	Skogs- och kulturhistoria i Vildhussens land
21/6	Skogssällskapet m.fl.	Remningstorp, Västergötland	Från herresäte till skogslaboratorium
20–24/8	Dansk Skoghist. Selskab	Danmark	Kongernes Nordsjælland
23/8	SLU	Arvidsjaur, Norrbotten	Från trashuggna bestånd till skogar på 2000-talet
2007	Värd	Plats	Tema
18–23/5	Henning Hamilton	Polen (Mazurien)	Polens skogsbruk, historia mm.
29/5	Tomas Ljung m.fl.	Idre-Foskros osv, Dalarna	Ödebygden – glömskans landskap
14/6	Skogssällskapet m.fl.	Nissans dalgång, Småland	Nissans betydelse för industrin
21/8	Sten Lavsund m.fl.	Furudal, Dalarna	Älgen, skogen, järnet och kulturen
22–25/8	Skógraekt Ríkisins	Island	Skog och kultur på Island
13/9	Region Skåne	Klippan/Söderåsen, Skåne	Skogsbruk – kan det löna sig?
2006	Värd	Plats	Tema
13/5	Södra	Krokshult, Småland	Skogsbruk och naturvård
20/5	Hargs Bruk	Harg, Uppland	Från järnbruk till markförädling
15/6	Brevikshults allmän. m. f.l	Brevikshult, Västergötland	Skogsbruk och historik från 1800-talet
17–19/6	Nordiskt samarb.	Punkaharju, Finland	Nordisk Skogshistorisk Konferens
23/8	Skogssällskapet m.fl.	Elmtaryd, Småland	Gudrun och fornlämningarna
11/9	Baroniet Adelsvärd	Åtvidaberg, Östergötland	Industriell utveckling och skog
2005	Värd	Plats	Tema
10/5	Skogssällskapet m.fl.	Almare Stäket, Uppland	Skogsbruk och landskapsvård
24/5	Sveaskog	Omberg, Östergötland	Historia och skogsbruk
16/8	Norrskog	Vilhelmina, Västerbotten	Samer, nybyggare och skog
23/8	Holmen	Kolmården, Östergötland	Kulturarv och skogsbruk
15–16/9	SHS	Lycksele, Västerbotten	Nordisk Skogshistorisk Konferens
2004	Värd	Plats	Tema
8/6	Skogssällskapet	Eriksberg, Blekinge	Mångbruk i skärgårdsnatur
11/8	Södra	Bosgården, Västergötland	Släktgård i Sjuhäradsbygden
19/8	SCA	Graninge-Ådalen, Medelpad	Skogs- och järnbrukshistoria
14–15/10	Norsk Skogmuseum	Elverum, Norge	Norsk Skogmuseum 50 år

2003	Värd	Plats	Tema
6/5	Björn Sprängare m.fl.	Kungliga slottet, Stockholm	Träet i kungliga slottet
27/5	Skogssällskapet m.fl.	Hemlinge, Glimåkra, Skåne	Kulturlämningar i skogen
12/6	Dansk Skovhistorisk Selskab	Hörsholm, Danmark	50 års-jubileum
14/8	Holmen	Hedvigsfors, Hälsingland	Arvid Lindman – skogsamiralen
6/9	Skogssällskapet	Fenneslunda, Västergötland	Kunskap om skogens historia
2002	Värd	Plats	Tema
30/5	Sveaskog	Tiveden	Järnbruk, torp, bruk och skog
18/6	Skogssällskapet	Åryd, Växjö, Småland	Skogsprofilen Edwin Ohlsson
20–21/8	Tärna-Stensele allm.skog	Tärna/Stensele, Västerbotten	Skogsbruk i fjällkanten
20/9	SKS/Länstyrelsen Gotland	Gotland	Gotländskt skogsbruk
6–7/9	SHS, Finland	Estland	Skogshistoria i Estland
2001	Värd	Plats	Tema
17/5	Henning Hamilton	Tyresta, Sörmland	Efter den stora branden 1999
7/8	Stora Enso m.fl.	Gammelkroppa, Värmland	Skogsskolans historia och framtid
23–24/8	Holmen m.fl.	Lycksele, Västerbotten	Skogs- och kulturhistoria
31/8	Skogssällskapet m.fl.	Mullsjö, Västergötland	Ryfors Bruk – skog och bruk
5/10	SKS och Södra	Växjö, Småland	Skogsbruk – Kulturmiljö
28/11	Skogssällskapet	Göteborg, Västergötland	Terra Nova och Landsarkivet
2000	Värd	Plats	Tema
15/3	Skogshistoriska Sällskapet	KSLA, Stockholm	Skogshistoriska Sällskapet, 10 år
23/5	Rolf Skärby	Gullringen, Småland	Då skogen tog tåget
16/6	Stora Enso	Borgvik, Värmland	Bruken och i västra Värmland
24/8	Skogssällskapet	Kullaskogen, Sibbhult, Skåne	Skog och snapphanebygd
29–30/8	SVS m.fl.	Vilhelmina, mm. Västerbotten	Sameland – nybyggjarland
10/11	SVS, Munksjö m.fl.	Jönköping, Småland	Skogsindustriestaden Jönköping
1999	Värd	Plats	Tema
26/5	Björn Sprängare	Djurgården, Stockholm	Gamla skogsinstitutet, m.m.
9/6	Björn Hyltén-Cavallius	Sunnanvik, Småland	Järn och kol och gamla ekar
20/8	SKS m.fl.	Orust, Tjörn, Bohuslän	Den stora sillfiskeperioden
16–17/8	SKS, AssiDomän	Nedre Piteälven, Norrbotten	Från gröna lögner till skog
3–4/9	Orsa Besparingsskog	Orsa, Dalarna	Historik och utveckling

Vi gör mer av din skog

FULLSERVICE I SKOGEN

Derome Skog arbetar kontinuerligt med att stötta skogsägarna och erbjuder en fullservicetjänst, där Deromes virkesinköpare och skogsentreprenörer finns nära till hands och har god lokalkännedom. Allt från planering till slutavverkning och återbeskogning.

Derome

▲ derome.se

1998	Värd	Plats	Tema
6/5	Jan Lannér	Hallands Väderö, Skåne	Rest av ädellövbärande utmark
26/5	Korsnäs AB	Gimo, Uppland	Bergsbruk/järnhantering, skogsbruk och jordbruk
28/5	SKS och Skogssällskapet	Visingsö, Småland	Ekskogarna på Visingsö
2-3/6	SKS, Virå Bruk m.fl.	Virå, Sörmland	Bland rövare och nunnor
13-14/6	SCA	Hoting/Dorotea, Jämtland	Skogsbruk och skogshistoria
1997	Värd	Plats	Tema
21/5	Per Angelstam	Grimso, Närke	Skogshistorien i den skogliga landskapsplaneringen
26/5	Stora Skog, SVS m.fl.	Södra Viken, Värmland	I svedjefinnars spår i Värmland
11/8	Lars Östlund	Skyttmon, Jämtland	Skogen och bönderna i Skyttmon
3/9	Skogssällskapet. m.fl.	Remningtorp, Västergötland	50 år av skogsforskning
4/10	Bengt Brynte	Näs, Flinsberget, Dalarna	Kronoparken Flinsberget
1996	Värd	Plats	Tema
6/5	Östad säteri m.fl.	Östad, Västergötland	Risvedens historia
10/5	Rolf Skärby, Sydved m.fl.	Gullringen, Småland	Hur skogen fick sitt värde
11/5	Dansk Skovhistorisk Selskab	Nordsjälland, Danmark	Nordisk Skovhistorisk Møde
22/8	AssiDomän	Lycksele/Malå, Västerbotten	I Joel Wretlinds fotspår
28/8	Skogssällskapet m.fl.	Lärkesholm, Skåne	Reiserska Stiftelsen – en donationsfond med 1 800 ha mark
1995	Värd	Plats	Tema
18/5	Per Gräslund	Östgötakusten, Östergötland	Skärgårdens mångfald
16/6	Korsnäs AB	Ljusdal, Hälsingland	Skogsmannaliv i Hälsingland
26/9	SCA m.fl.	Mörsil-Huså, Jämtland	Skogsindustri i Västjämtland
1994	Värd	Plats	Tema
18/5	Johannishus	Johannishus, Blekinge	Godset och kulturlandskapets utveckling
3/6	Egil Akre	Sången, Hällefors, Närke	Sångens Hyttelags skogar
10/9	Bengt Brynte	Bjurfors, Dalarna	Skogshistoria kring Bjurfors skogsskola
1993	Värd	Plats	Tema
11/5	Skogssällskapet	Fulltofta, Skåne	Från enefälader till dagens rekreativa storskog
10/8	Södra	Häcksvik, Västergötland	Hundra år i en skogsgård
2-3/9	MoDo	Alfredshem, Ångermanland	Urskogen vid Klocken
25-26/9	Skogshistoriska Sällskapet	Huseby, Småland	Med Dansk Skovhistorisk Selskab genom Småland
1992	Värd	Plats	Tema
23/5	Bengt Brynte	Garpenberg, Dalarna	Skogskartorna berättar
30/5	Familjen von Stockenström	Ånhammar, Sörmland	Ånhammars skogshistoria
19/8	SVS	Luleå, Norrbotten	Landhöjningens betydelse
7/9	Domänverket	Halle-Hunneberg	Skogshistorien på bergen
1991	Värd	Plats	Tema
14/5	SVS, Södra m.fl.	Växjötrakten, Småland	Den småländska skogshistorien
16/8	Skogssällskapet m.fl.	Näås, Västergötland	100 års aktiv skogsvård
18/9	Domänverket m.fl.	Mora-Älvdalen, Dalarna	Myrjärnsframställning
23-24/9	Västerbottens skogsklubb	Robertsfors, Västerbotten	Skogs- och industrihistoria
1990	Värd	Plats	Tema
17/8	SVS, Lycksele	Lycksele med omnejd	Reservat, skogsmuseum m.m.

Vårt löfte: mer timmer i skogen.

Camilla Wilhelmsson
Moelven Skog

Att välja rätt skogsbolag kan vara svårt. Det vi är bäst på är att förvalta, avverka och förnya skog så att en så stor del av avverkningen som möjligt kan säljas som timmer.

Tel 010 - 122 65 00 www.moelven.se

MOELVEN

Skogshistoriska Sällskapetets belöning Örtugen 2020

Linda Norén och Sivert Norén heter årets mottagare av Skogshistoriska Sällskapetets utmärkelse Örtugen. Linda Norén tilldelades Örtug nr 57 för sitt examensarbete vid SLUs jägmästarprogram om livet som flottare vid Piteälven. Sivert Norén tilldelades Örtug nr 56 för sin bok om skogsbrukets utveckling under 1900-talet.

LINDA NORÉN, JOKKMOKK, bygger sitt examensarbete på intervjuer med personer som själva, i olika roller medverkat i flottningsarbetet på Piteälven. Hon konstaterar att timmerflottning i generationer omgärdats av myter: Våghalsiga män som dansade på timmerstockar i forsarna och charmade bygdens kvinnor – innan de drog vidare.

– Men verkligheten såg helt annorlunda ut. Jag ville försöka fånga den sanna bilden av flottningen och av de män och kvinnor som utförde den, säger hon. Tiden höll på att rinna ut för att rädda de personliga minnena från flottningsepoken från att försvinna in i glömskan. Det var ett omfattande arbete att först via mina egna kontakter söka mig fram till några som själva varit med och flottat. Men till slut hittade jag tolv män och tre kvinnor som jag kunde intervjua.

Det är deras berättelser från åren 1942–1982, som är de viktigaste källorna i min studie.

Viktigt för mig var också att lyfta fram kvinnornas insatser i flottningsverksamheten.

Något som gjorde starkt intryck på Linda var den goda stämning och sammanhållning som rådde inom flottarlagen.

– De jag intervjuade berättade att de skapade vänskapsband för livet. Flera av dem håller än idag kontakten med varandra. För mig personligen var det en stor glädje att få ta del av de minnen och upplevelser som de förmedlade.

SIVERT NORÉN, KRISTINEHAMN, hade inga tankar på att bli författare när han av en god vän, häromåret uppmanades att skriva ner sina minnen från ett långt och brokigt liv i skogen. Det resulterade i inte bara en bok utan två, varav den senaste Skogsbrukets utveckling under 1900-talet – från yxa till helmekanisering (2019) renderade honom en Örtug. Tillsammans utgör de båda böckerna en initierad skildring ur ett ovanligt perspektiv av en av skogsbrukets mest omvälvande faser.

Sivert Norén föddes på ett ensligt beläget torp i Finnskogarna. Med bara sex års folkskola men med stor envishet tog han senare vara på de möjligheter som yppade sig och kunde zick-zacka sig fram genom livet till allt högre befattningar inom skogsmaskinbranschen.

– Det har varit fantastiskt roligt att skriva, säger han. Det ena gav det andra. Varje minne öppnade luckor till andra. Det var som att uppleva sitt liv igen, men nu med distans till händelserna.

Tidigare Örtugar

Skogshistoriska Sällskapet delar varje år ut Örtugar till personer som gjort skogshistoriska insatser under lång tid. Örtugar kan också ges till unga, lovande forskare. Hittills har 57 Örtugar delats ut.

2019

Helena Lundgren-Landin, Skoghall
Amanda Löfdahl, Umeå

2018

Sylvia Samuelsson, Åsele

2017

Daniel Persson, Umeå
Ulla Lovén, Danderyd
Bosse Johansson, Kalix

2016

Elisabeth och Roland Lyhagen, Svalöv
Sandra Laestander, Arjeplog
Daretorpsbygdens Intresseförening,
Daretorp

2015

Rolf Sievert, Rejmyre
Emil Öhman, Umeå

2014

Anna Hallmén, Umeå
Bo Backström, Finspång

2013

Felicia Olsson, Ronneby
Bengt Stjernlöf, Forshaga

2012

Hanna Lundin, Umeå
Anna Stjernström, Sikås

2011

Anna-Maria Rautio, Umeå
Arnold Ahlbäck, Huskvarna
och Rolf Albertsson, Jönköping

2010

Örjan Kardell, Uppsala
Ingvar Karlsson, Växjö

2009

Tord Segerdahl, Skoghall
Johannes Ekman, Stockholm

2008

Tomas Ljung, Falun
Martin Ericsson, Malmö

2007

Gustaf Löfgren, Umeå
Elin Qvarnström, Umeå

2006

Yngve Ryd, Jokkmokk
Kristoffer Sivertsson, Umeå

2005

Torbjörn Josefsson, Umeå
Jan- Eric Karlström, Linköping

2004

Karl-Erik Andersson, Alingsås
och Bo Björklund, Älvängen
Bengt Johansson, Falun
Anna Sjödin, Bergsjö

2003

Eva-Maria Nordström, Umeå
Dag Kihlblom, Jönköping

2002

Egil Akre, Karlstad
Fredrik Hansson, Karlstad

2001

Henning Hamilton, Täby
Karl-Göran Enander, Jönköping

2000

Rolf Skärby, Kisa
Per Vestling, Umeå

1999

Cuno Bernhardsson, Umeå
Kristin Karlsson, Umeå
Bertil Thalín, Östervåla

1998

Johan Lindeberg, Umeå
Bengt Brynte, Hedemora

1997

Örjan Hill, Varnum

1996

Lars Magnusson, Falun
Lennart Hildingsson, Lerum
Åke Bengtsson, Hedemora
Per André, Skellefteå

1995

Lars Kardell, Uppsala
Erland von Hofsten, Falun
Gunnar Larsson, Möklinta

Örtugen

Skogshistoriska Sällskapetets Örtug är en utmärkelse som tilldelas personer som gjort värdefulla skogshistoriska insatser under lång tid. Örtugar kan också ges unga, lovande studenter och forskare. Högst tre Örtugar per år delas ut.

Örtugarna består av ett diplom och en penningssumma, som för närvarande uppgår till 5 000 kronor.

Örtug var ett silvermynt som fanns i Sverige från 1300-talet till mitten av 1700-talet. Det gick tre örtugar på ett öre.

SKOGSFÄSTIGHETER SÖKES I HELA SVERIGE.

SKÅNEGÅRDAR

LUND · KRISTIANSTAD · JÖNKÖPING · UDDEVALLA

www.skanegardar.se - 046-19 04 40

Skogshistoriska Sällskapet

2020 blev det märkligaste året sedan Skogshistoriska Sällskapet bildades för 30 år sedan. Av alla planerade jubileumsaktiviteter ställdes alla utom en in. Men medlemstidningen Tidender kom som vanligt ut med 4 nummer, ett av dem förstärkt med den lilla boken Gott Virke som tröst för allt som inte kunde genomföras. Antalet medlemmar är nästan 1 500.

Skogshistoriska Sällskapet bildades 1990 på initiativ av Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien. Skogsbranschen och företrädare för forskningen uttalade sitt fulla stöd. Verksamheten drogs igång med syfte att "främja skogshistorisk forskning i vid bemärkelse och underlätta att forskningsresultat når ut till en bred allmänhet samt verka för att skogshistoriska värden tas tillvara".

Sedan dess har fler än 200 skogshistoriska artiklar publicerats i Sällskapets årsskrift. Samtliga dessa artiklar är sedan 2018 också tillgängliga och sökbara på Sällskapets webbsida skogshistoria.se. Tillsammans utgör de något av en skogshistorisk guldgruva och spänner över ett brett spektrum av ämnen – från vetenskapliga artiklar till personliga minnen. Dessutom har mer än 150 exkursioner på skogshistoriskt intressanta platser genomförts runt om i landet. Så här långt har 57 Örtugar delats ut till amatörforskare och unga, lovande studenter som gjort skogshistoriska insatser.

Skogshistoriska Sällskapet har en uppgift.

Samhället har blivit allt mer historielöst. Perspektiven till dagens skeenden får inte plats när den viktiga tiden för reflektion och eftertanke reducerats till ett minimum. Skogen har idag en viktig roll i arbetet med att bemästra det allt varmare klimatet. Att ge historiska perspektiv på skog och skogsbruk kan bidra till att minska de motsättningar som i mer än ett halvt sekel präglat relationerna mellan brukande- och bevarandeintressen i skogen.

Spännande skogsmiljö, kunniga guider och ett underbart sommarväder gjorde årets enda exkursion, den i Björnlandets nationalpark i Västerbotten, till ett minne för livet. Foto: Johan Alexander Lindman

Skogshistoriska Tidender.

En medlemstidning som kommer fyra gånger per år med skogshistoriska artiklar, reportage, intervjuer, minnen och litteraturanmälningar.

Webbsidan och Facebook.

Aktuellt om Skogshistoriska Sällskapet och om kommande och genomförda exkursioner. Här kan man också lära sig huvuddragen i den svenska skogshistorien. Byggs ut fortlöpande.

skogshistoria.se

Årsskriften. Här publiceras lite längre artiklar skrivna av såväl professionella historiker som skogshistoriskt intresserade privatpersoner.

Exkursioner. Skogshistoriska Sällskapet arrangerar varje år skogshistoriska exkursioner på olika platser i landet. Vissa år arrangeras också resor till andra länder i både när och fjärran.

Örtugar. Varje år delas en till tre Örtugar ut till personer som gjort extraordinära skogshistoriska insatser. Örtugar kan också tilldelas organisationer och unga, lovande forskare.

Intresserad av att bli medlem?

Anmäl dig via hemsidan. Eller kontakta Skogshistoriska Sällskapets kassör Rose-Marie Högberg. E-post: skogshistoriska@gmail.com eller telefon 070-639 06 12

Skogen i Björnlandets nationalpark ger sken av orördhet, men bär spår av människors nyttjande under 1000 år. Foto: Johan Alexander Lindman.

Skogshistoriska Sällskapet

Styrelseledamöter 2020

Hans-Jöran Hildingsson,

ordförande
hansjoran@gmail.com
073-070 10 87
Beatalundvägen 6, 443 32 LERUM

Erik Valinger, vice ordförande

erik.valinger@slu.se
073-066 99 83
Porfyrvägen 5, 907 42 UMEÅ

Rose-Marie Högberg, kassör

skogshistoriska@gmail.com
070-639 06 12
Björnstigen 1, 165 71 HÄSSELBY

Mats Hannerz, sekreterare

mats.hannerz@silvinformation.se
070-528 85 54
Bergaudsvägen 22 B, 393 59 KALMAR

Lars Klingström, redaktör

lars@klingstrom.net
070-523 51 70, Vallby Brogård
599 94 ÖDESHÖG

Irène Gustafson, ledamot

irene@visuellen.se
070-603 80 39
Fågelsångsvägen 7, 907 54 UMEÅ

Anna-Lena Axelsson, ledamot

anna-lena.axelsson@slu.se
070-376 21 71
Snickargatan 33, 903 60 UMEÅ

Jan Fryk, ledamot

preses@ksla.se
070-516 95 51
Ingemunds väg 9, 193 40 SIGTUNA

Regionala kontaktpersoner 2020

Hans Winsa Kalix 070-320 50 28
hans.winsa@gmail.com

Johan Renström Skellefteå 070-693 84 34
johanrenstrom@home.se

Björn André Örnsköldsvik 070-602 77 11
bjorn.andren@telia.com

Marianne Eriksson Ås 0730-97 76 01
marianneeriksson063@gmail.com

Karl-Erik Jonsson Alfta 070-379 93 40
karl-erik.jonsson@helsingenet.com

Lars-Olof Österström Mora 070-634 34 63
lars-olof@finngarden.se

Bengt Algotsson Sunne 070-322 65 40
bengt.algotsson@telia.com

Ulf Didrik Åkersberga 073-844 54 54
ulf.didrik@gmail.com

Bertil Lundahl Ed 0534-122 66
bertil.lundahl02@gmail.com

Anders Söderlund Ljungskile 070-314 16 44
anfasterodgard@telia.com

Britta Färdig Bergström Jönköping 070-692 86 15
britta.fg@telia.com

Lennart Rudqvist Kinna 076-781 00 16
lennart.rudqvist@gmail.com

Carl-Gustaf Liderfelt Eksjö 070-293 03 76
cg.liderfelt@gmail.com

Peter Danielsson Borgholm 070-672 94 03
peter.danielsson@kalmarlansmuseum.se

Helene Reiter Ronneby 070-820 74 08
helene.reiter@grenverket.se

Annonsörer i årsskriften 2020

AB Karl Hedin

Derome Skog

Föreningen Skogen

Handelsbanken

KSLA (Kungl. Skogs- och
Lantbruksakademien)

Landshypotek Bank

Lillevrå Såg AB

Mellanskog

Moelven

Nordic Paper

Norra Skog

Rottneros

SCA

SEB (Skand. Enskilda Banken)

Skogsmuseet i Lycksele

Skogssällskapet

Skånegårdar

Stora Enso

Svenska Jägareförbundet

Svenska Skogsplantor

Sydved

Vida Skog

Skogshistoriska Sällskapet tackar årets annonsörer för värdefullt stöd.

sca.com

Möt mångfalden i SCAs skogar

SCA äger 2,6 miljoner hektar skog i norra Sverige, en yta stor som Belgien. Vi sköter dessa skogar för att de ska ge förnybar råvara till klimatsmarta produkter, med hänsyn till skogens alla övriga värden.

Våra skogar ska vara lika rika på biologisk mångfald, naturupplevelser och virke i framtiden som de är idag. Vi sparar ett träd av fem, som får dö en naturlig död och blir livsrum för insekter, fåglar och vedsvampar.

På den här kartan kan du se vara alla de skogar finns som SCA har undantagit från skogsbruk, på eget initiativ. För mångfaldens skull.

www.sca.com/hitta-parlorna-i-vara-skogar

Välkommen!

Våra medlemmar får bättre betalt för sitt timmer.

Det lönar sig att vara medlem i Mellanskog.

Vår medlemspremie ger dig ett tillägg på alla sågbara sortiment av barr i hela Mellanskogs område.

Välkommen du också till en lönsam och medlemsägd skogsägarförening.

Kontakta din skogliga rådgivare så berättar vi mer.

mellanskog.se

 MELLANSKOG